

naše planine

5-6

1984

naše planine

le nostre montagne

nos montagnes

our mountains

unsere berge

ČASOPIS PLANINARSKOG SAVEZA HRVATSKE

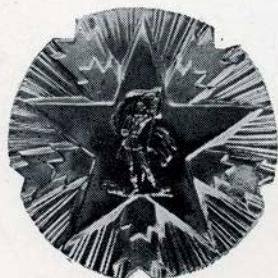
Glavni i odgovorni urednik: prof. dr Željko Poljak. Urednički odbor: Nikola Aleksić, Darko Berljak, Vlado Božić, Krunoslav Milas, Željko Poljak, Ante Rukavina i Cvjetko Šoštarić.

Izlazi u šest dvobroja godišnje. Godišnja pretplata 500 dinara (za inozemstvo dvostruko). Pojedini broj 100 dinara. Uplate čekom na tekući račun Planinarskog saveza Hrvatske (broj 30102-678-5535). Na poleđini čeka treba naznačiti: »Za Naše planine« i ispisati čitku adresu pošiljaoca. Izdavač je Planinarski savez Hrvatske. Redakcija: 41000 Zagreb, Kožarčeva 22, tel.: 448-774, radno vrijeme 8—14 sati. Tisak »Vjesnik« Zagreb. Oslobođeno od poreza na promet na osnovi mišljenja Republičkog sekretarijata za prosvjetu, kulturu i fizičku kulturu (br. 5499 od 26. XII 1972).

Godište 76 (36)	Svibanj—Lipanj 1984	Broj 5—6
Volumen 76 (36)	Maj—Juni 1984	No 5—6
Od 1898. godine »Hrvatski planinar«, od 1949. »Naše planine«		

S A D R Č A J

Branko Fučić: Kamen znamen	97
Petar Lučić Roki: Daleki vidici	100
Dr. Kuno Vidrić: Planinarenje u carstvu Neptuna	103
Uzeir Beširović: Zapis sa Crvanj-planine	107
Smilja Petričević: Bura	109
Dr. Nada Damjanović: Neispunjena planinarska san	110
Rajka Blašković: Nisu imali sreće	111
Vladimir Antić: O planinarenju kao o ljubavi	112
Bojan Tollazzi: Planinarska priznanja — čast i obaveza	113
Ljudevit Vukotinović: Zadaća i svrha planinskoga društva	114
Dr. Slavko Komar: Pismo dru Ivi Marganu	116
Srećko Božičević: Eksploziv omogućno prolaz	117
Dr. Željko Poljak: »Jadranski planinarski put« — ostvarljiva vizija	120
Z. S.: »Jugotanker« iz Zadra ugostio planinare	124
In memoriam prof. Antunu Petkoviću	125
35 godina plodnog rada PD »Klek« Ogulin	125
Planinarski put Konjščina — Ivanščica	125
Vijesti	126

Jubilarni prilog:
Slike iz povijesti hrvatskog planinarstva

Na naslovnoj stranici
Kuk Čelina iznad Ravnog Dabra u Velebitu
Foto: D. Mihaljević

Planinarski savez Hrvatske
odlikovan je 1974. godine
Ordenom zasluga za narod
sa zlatnom zviježdom

Badanj (desno) i Visočica (u sredini)

Foto: Ing. Z. Smerke

Kamen znamen

BRANKO FUČIĆ

RIJEKA

Velebit, ljeta 1957.

Kamene oštice, noževi, litice, brda, visovi, planine, masivi. Visoko do neba, dokle oko može dohvatiti, penje se i širi sinji i ružičasti kamen.

Iz tih nepreglednih masa rastu oblici, koji se udružuju i razdvajaju, nadvisuju i sunovraćaju, talasaju i stepenuju. Negdje se iznenada rascijepa i rasjednu, a negdje se uporno zavrte i udubu u vrtačama i ponorima, a onda opet šiknu u vis u šiljcima kukova i grebena.

Pod bistrinom bure i pod jarom sunca ili pod hladnim reflektorom mjesecévih noći taj pusti kameni pejzaž živi neiscrpnim životom plastike.

Možda mi sjećanje na Henry Moorea pomaze, da se sada ovim kozjim velebitskim putovima zaustavljam s nastrojenjem šetača proz galeriju: plastične vrednote, koje ovdje oblikuju tektonske sile, strukture materijala i vjekovne meteorološke destrukcije nalik su, katkada, možda, na porive kipara, koji pipajući materijal sjedinjuje i reducira i reducira i rađa konačni oblik u prostoru.

Stoljetni, tisućljetni vrtlozi bura ližu oštice kukova i dižu gruh i krhotine, i bruse kamen o kamen, i dubu duplja u kamenom mesu klisura, i dovršavaju te oblike u čistoći, koja je konačna.

I tako u toj prastaroj i nadljudskoj radio-nici stvara se bez čovjeka velebitska kameni skulptura, starija od čovjeka i njegovih iškustava.

Kao znamenja strše ti plastični oblici put neba, put one druge i drugačije plastike, što u nekom još višem i nedohvatnijem Ivanovu

svijetu odjednom ni iz čega nastaje, stvori se ili doplovi, oblikuje se i nestaje: — oblaci nad Velebitom ...

Ali dok se gore giblje i prolazi nestalno velebitsko nebo, tu dalje, u krutosti kamena, svaki je oblik postojan i zauvijek individualiziran; možda i nezamjenljiv: — to je Baba i Visibaba, to je Strogir i Kiza, to je Čovik i Samograd, to je ime znamen u jeziku našem i u jezicima pradavnim, davnijima od našega, to su katkada zagonetne riječi, koje više naše knjige i pisma ne razumiju, a izrazila ih je drevna neka svijest, koja je život i svijet sanjala vidovito.

Na najvišim vrhovima ta kamera plastika druži se s munjom i božanstvima; i kao tajanstveni čunj iskovani hukom i treskom elemenata, diže se i velebitsko Sveti brdo.

Već nedjelju dana živim u tom kamenju među velebitskim kamenim prikazama.

I nedjelju već dana ne čitam ni pisama ni slova.

U Dabrima, na velebitskim podovima i po ljetnim stanovima učim iz očiju planinskih pustinjaka čitati njihov okamenjeni svijet.

I učim ga gonetati kao neko tajno slovo, vjekovito, kao prastari neki tekst i sugestiju. I počinjem sluttiti, kako ni hladan kamen nije tek mrtva tvar nego stvar, što je gotovo neki okamenjeni stvor, jer ima, vele, klisura, s kojih se djevojke sunovraćaju, i pećina, koje nepoznatim glasom odgovaraju, ima kamenja, što pokriva zakopano zlato, i mrgljija, nad kojima se ukrstije ubojiti noži, a u noćima ih oblizuju tanani plamiči.

A tko zna, u kojoj se to pradavnini uz lo-mot i štropot odcijepio i onaj silni kamen,

što sada, kao neki gorostasni valutak stoji sam i golem usred šume ponad vrela Begovač? Na zaravanku uz šumski put, kojim tisućljećima gaze do vode i žedne zvijeri, i gonići stada, čami njegov zatvoreni volumen u razgibanom crtežu debala i krošnji.

Nigdje drugdje u beskonačnom ornamentu šume, već upravo tu, na tom postojanom grumenu, upisa nevješta ruka rustičnom kapatalom utanačenje o medi i o napajanju stoke dvaju ilirskih plemena.

U nepomučenoj nepismenosti planine jedva se razabiraju ove plitke ogrebotine pod patinom lišaja i algi na pročelju »pisanog kamena«:

EX CONVENTIONE FINIS
INTER ORTOPLINOS ET PARE
NTINOS ADITUS AD AQUAM
VIVAM ORTOPLINIS PASUS
CC LATUS

Kako su izgubljena ta slova, i suvišna, na toj jedinstvenoj gromadi, na obliku tom golemom, koji se u šumi ne zaboravlja, i koji se već sam po sebi nameće kao znak: tu je nepomična meda života ilijskih čobana.

Kamen je to moćan, i čini mi se: kako sada privlači moje oči ova velebitska Kaaba, tako je privikla na se i one drevne oči i ruke: ruke, koje se zaklinju, i ruke, koje slova sijeku.

Visoka je planina, a noge moje, neobikle i trudne, gaze između nasrhnutih oštrica, strminom, po vijugama skliškog kamenja, što su ga kroz stoljeća izglačali papci i opanci. Kroz sivilo kamenjara provlače se stepenaste staze, zarumenjene od svježih tragova crljnice, slivaju se i pretaču u vrleti kao priti-ješnjeni i stisnuli slapovi.

I dok se moj korak niz njih ruši, težak i suzdržan, zalijeću se poput ptica uz kameni slap, bez truda i bez odaha, jata podgorske djece, što žagore i hrle gore k stanovima. A dok popostajem i odlažem torbu na kamen, pretjeću me žene, kojima ni u struku ni u koraku ne znam pročitati dob. Natovarene, one šute i šušte skutovima i brzaju nizbrdo po glatkim pragovima kao gušterice, vrte se na okukama, kao što se vrte vretena u njihovim vječno zaposlenim prstima, nestaju i izranjavaju u vrleti i odmiču kao da se i ne dotiču tala.

To su njihovi puti, u kamenu njihovu.

— U kamenu ovom, koji podjednako rada i preobražava ljudska pokoljenja kao što koti ljutice i odgaja porod vučji.

U toj pustoj kamenoj plastici proteći će im život: silina sunca i divljina bure, pljuskovi kiša i britkosti mrazova okremenit će im meso, začvorit će im žile, izjednačit će im spolove i izvajati im u puti one iste brazde i rovaše, koje para i sijeće u mesu velebitskih stijena i klisura. Priviknut će ih na napore i odviknuti ih od puna trbuha i nemilice će birati iz njihova poroda ono, što je naj-

izdržljivije, kako je stoljećima izabirao među velebitskim vukovima one najluće i među izgladnjelim sokolovima one najoštije. Mnoge je taj kamen bez suza tjerao u svijet, da obijaju tuđe pragove ili da se kao ranjeni vojnici ili žandari rasporenih utroba rasprše po svim carstvima i vojskama.

Istim tim kamenitim putima penjala se i silazila i moja stara Ika iz Starigrada Pakleničkog, godinama i desetljećima, život jedan cijeli.

Ljetima i snjegovima, u burama i u kišama prenosila su njena široka pleča sanduke riba od mora preko hrvatske Himalaje na trg u Medak i istim bi se putovima vraćala. Ako bi joj noć zasnježila staze, gazila je bijelim pustinjama od kamena do kamena, od znjanog biljega do biljega natovarena bremenum ličkih zdjela i lonaca.

Bez žaobe, sudbinski, nosila je amo i tamo žuki hljeb svoj svagdanji i samo bi kadikad, stoećke naslanjala svoje teško breme na ona kamena »počivala«, što se nižu uz put u planini, bliže nebū, kao žrtvene are, u kojima se okamenio sav naš vjekovnijad.

I gvalom snijega gasila bi žedu...

Sada kroz taj okamenjeni pejzaž probijaju nove i lakše putove.

Obdan tutnje obzorja od Karlobaga i od Obrovca, a planina ječi kao u doba Turaka. Ovce u samoći dižu glave. Velebitski ljudi riju po svom kamenu, a pod dinamitom izbijaju cesta — rumeni trag u sivom mesu krajine.

Ovuda će, vele, iz Nizze, iz Pariza i s daljekog hladnog sjevera proteći rijeke Cadillaca put modrih iluzija juga.

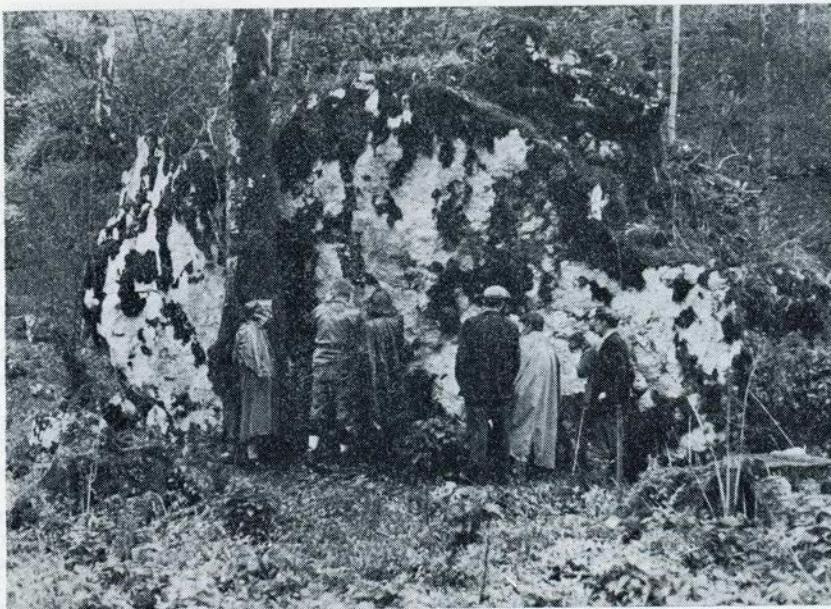
U praskozorje, prije nego se usopću kamioni, izlaze kameni radnici iz kamenih kuća i silaze na put. Prolaze sati čekanja, a nitko ih ne broji. Rani su to sati ranih pijetlova, oteti noći, dugotrajni.

Netko užije organj na kamenu, a oni sjede i drijem im polako osvaja udove. Neki se izvale na glatku stijenu, a neki prebiraju oblike, pa kada nađu plочu, stave je pod glavu i ispruže se u koloderini nasred ceste kao u zipci i usnu snom dubokim, kamenim

Tako će spokojni, u snu, dočekati i prvi radnički kamion i protegnutim svojim tijelom nasred puta prisilit će šofera, da zakoči i stane, da ne projuri mimo, već da ih krute i sanene poveze na posao.

I dok leže tako opruženi, nepomični u čekanju, praskozorje siplje po tlima, po cesti i po njihovim mršavim obrazima beskrvnu plavičastu svjetlost, koja im gasi toplu boju živog ljudskog mesa. Njihova osušena put, navraskana znojem i izrovašena mrazovima, sada je pod tim studenim svjetlom siva kao sám kamen i pričinja se, da se poistovećuje i s ovom zemljom i s ovim stijenama i sa cijelim ovim krajem, kome su oblije izvaljale iste one sile, koje oblikuju i naraštaj ljudski.

U jednom času njihova netremičnog mirovanja učini mi se, da im više nema povratka

Pred »Pisanim kamenom« kod vrela Begovača na Velebitu

u svijet živih i da su zauvijek nastavili s ležanjem, kako će to nastaviti onoga dana, kada ih okamenjene i bezbojne operu hladnom vodom i pokriju grubom ponjavom.

Možda će tada još nekoga i od njih, poput njihovih otaca i pradjedova, iznijeti iz kuće u gunju, vezanog na seljačkim nosilima i posljednji put pronijeti ga strmim klancima niz gromače i vododerine do groblja uz more

Možda će nosači, prema prastarom običaju, prije nego klancem izbjiju na cestu, položiti na tle onaj mrtvi teret i otpočinuti. A netko stariji od roda, namjestivši mrtvaca u smjeru istoka sunčanog, obavit će u ritualnoj tišini ono, što se na tim kamenjarama ispred ždrijela Paklenice obavljalo od pamtvijeka: uzet će mrtvacu »miru«.

Dok sunce iznad velebitskih hrptina bude obasjavalo usahlu čovjekovu plastiku, uprostenu u obrisima bijele ponjave, živ će čovjek dohvatići dva kamena i jedan položiti mrtvacu u potiljak, a drugi uz stopala i bit će to mjera čovjekova, ni manja ni veća, — puna mjera njegova.

Zatim će mrtvoga opet dići na nosila i ukopati ga tamo dolje na starogradskom ili na selinskom groblju u grob optočen kamenom i pokriven pločom kamenom, da mu napisana zmjena ne dotakne meso, u grob vjekovit, kakav arheolozi otkrivaju s pažnjom i čuđenjem, grob stoljećima nepromijenjen i jednak.

Po nekoj nepisanoj obavezi, kojoj su se pokoravale generacije živih prema generacijama mrtvih, za nekoliko dana doći će rođaci i na mjestu onih dvaju kamenova usadit

će u tlo dva uspravna kamena bloka: »uz-glavnici« tamo, gdje je počivala mrtvačeva glava, i »podnožnicu« tamo, gdje su mu sezale noge. A između ta dva osovljena kameni opločiti će tlo pasom kamenih ploča. Sagraditi će »mirila«.

I kako su umirala pokoljenja Jukića, Tomića, Jusupa, Marasovića i svih onih, što obitavaju u kućištima pod paklenim vratima Paklenice, tako su se uz ušće njihovih klanaca, kojima se prilazi k obitavalištima živih, množila »mirila«, kameni kenotafi mrtvih. Rasli su ti osovljeni i jasni kameni blokovi kao red u kaosu razdrtilih kamenjara, nicali su kao neki minijaturni stećci, pojavljivali se i ostajali kao biljezi, što za sve vijeke vjekova bilježe i nadživljuju čovjeka, koji se zauvijek povukao u kamen.

»Da bi počivale duše onih, koji su ovdje počivali.«

U velikoj istijskoj plastiци Velebita, pred strahotnom snagom njegovih visova i klisure, stoji ova ljudska plastika, malena u tim nadljudskim mjerilima.

Urasla u onaj golem pejzaž, ona se svojim praobicima uklapa u njegovu sliku i u njegov smisao.

I ostaje tako kamen u kamenu, izražen elementarnom abecedom plastičnih oblika, ostaju ta kamena znamenja, što u jezgrovitoj apstrakciji fiksiraju lik čovječji za vazduh, lik tipičan i lik individualiziran po jednokratnoj individualnoj mjeri: trag i izraz kamenog čovjeka u kamenu.

Iz »Bulletina« JAZU, VI, 2, travnja 1958.

Daleki vidici

PETAR LUČIĆ ROKI

ZAGREB

Još dok sam kao dječak živio u Starom Gradu na otoku Hvaru, smetali su me škrti horizonti njegove duboke uvake, što se vijugavo uvukla kojih desetak kilometara u kopno tog otoka. Zato bih često, gotovo svakog predvečerja, odšetao do rta Lanterne i svjetionika otkuda se ipak otvarao pogled na jedan isječak pučine prema zapadu, pa se u daljinu mogao vidjeti po koji brod na prolazu od Splita prema Hvaru i Visu, ili još dalje na jug prema Sredozemlju. Često sam imao sreću da uživam i u purpurnim ugodajima zalaska sunca na pučini. To je bilo sve, no premalo za moju znatiželju da otkrijem čega sve ima iza onih bregova što okružuju taj dugi zaljev.

Jednog sam se dana uspeo na obližnji brežuljak Glavicu, koji se prilično strmo uzdiže odmah iznad škole, i ostao zapanjen prvim pogledom u bistre daljine. Duboko dolje bijeli su se hridi brojnih uvalica sjeverne obale otoka Hvara, od rta Kabla pa sve dolje do Vrboske na istočnoj strani. A onda dalje, s onu stranu modrog Bračkog kanala, naglo se ustremio otok Brač, gdje se u zavjetrini njegeve najviše točke, Vidove gore, stisnulo slikovito mjestance Bol. Često sam navraćao ovamo gore do moga razgledišta i promatrao dalekozorom udaljena mjesta susjednog otoka, pa kad bih dovoljno približio malu luku i kućice Bola, činilo bi mi se kao da sam se približio nekom drugom šutljivom i dalekom svijetu.

Moja znatiželja za nepoznatim daljinama opet je zapinjala za strmine otoka Brača i smione stijene Vidove gore, a prošlo je i nekoliko dugih godinica, dok sam odrastao da se i popnem na sam vrh tog izvanrednog vidikovca. Bio je to velik doživljaj i ispunjenje davne želje. Vedar i bistar dan otvorio mi je vidike prema jugu i zapadu do krajnjih daljina na horizontu širokog mora. Daleko preko otoka Hvara izvrsno se video ne samo moj rodni Vis, nego i njegovi pratioci na pučini Jadranu, strmi otočić Sveti Andrija i osamljena oštra, tamna piramida otočića Jabuke; zatim otoci Lastovo i Sušac koji su se oštrotcavali u plavetnili bez kraja. Nasuprot tome, prema sjevernim je stranama, pogled bio zadržan na moćnim plećima ogoljelih planina Mosora i Biokova, dok je daleko dolje prema jugoistoku kukasti vrh Perunovog brda, najvišeg na poluotoku Pelješcu, upravo izazivao da ga se pogleda iz bližega. Popeti se na njega značilo je ugledati sve ono što se još pruža niz Jadran prema Dubrovniku, a možda i dalje.

U našim je brdima bilo još dosta tragova rata, koji je ne tako davno završio, a ljudi su u Orebiću govorili kako gore na Perunovu brdu ima još neizvađenih mina, pa je pristup na vrh čak i po život opasan. Jedan se stariji mještanin nudio za vodiča govoreći da on dobro raspoznaće opasna mjesta, pa je tako nedavno vodio na vrh Pelješca i jednu

Vidik s nekadašnje planinarske kuće na Vidovoj gori na Braču na otoku Hvar i Vis

Foto: P. Lučić Roki

Vidik s Visočice na jug (u pozadini Vaganski vrh)

Foto: P. Lučić Roki

dačku ekskurziju. Nismo se mogli pogoditi za cijenu, jer je bio prilično skup. Onda smo došli na pomisao da on kao vodič nije mogao sve dake držati na uzici, kako ne bi nijedan skrenuo sa staze, a ipak su svi sretno dospjeli do vrha.

Krenuli smo dakle sami, ta bili smo svi već prilično iskusni planinari. U gornjem dijelu planine hodali smo vrlo oprezno, kao vojnici jedan za drugim u razmaku od desetak metara, tako da nam teren bude što pregledniji, a opasnost da nagazimo na minu što manja. Ovako hodanje i stalno motrenje staze bilo je vrlo uzbudljivo i nije dopuštalo da se promatra širi krajolik. Mjestimice su iz zemlje između kamenja izvirivale neke žice, koje smo oprezno zaobilazili, za svaki slučaj. Na vrh smo svi stigli sretno, i nekako iznenada, pa smo zaključili da su priče o minama ipak možda bile pretjerane.

Bili smo sada na jednom od najljepših razgledišta našeg Jadrana, a nije bilo baš lako uspeti se za vrućeg ljetnog dana na taj najviši vrh Pelješca. Nazivaju ga od davnine Perunovo brdo ili Sveti Ilij, a također ga zovu i Zmijino brdo ili Monte vipera po mnoštvu zmija, kojih je nekoć bilo vrlo mnogo na ovoj gori. Do ovog vidikovca trebalo je prevaliti visinsku razliku od gotovo tisuću metara od same obale mora, jer vrh dosije visinu od 961 metra i uzdiže se strmo iznad stjenovitih padina.

Pogled s vrha obuhvatio je čitav naš put uspona. Duboko dolje pod našim nogama bijele se plaže Orebića na rubu tjesnaca u kojem se na suprotnoj strani smjestio slikoviti starigrad Korčula, sa čitavom flotom malih zelenih otočića iza kojih se otvara modra pučina. U daljini zeleni otoci Mljet i strmo Lastovo okruženo sa tridesetak bijelih školjića

koji popunjaju razvedenost ove naše iznimno zanimljive obale. Dubrovački otoci Šipan, Lopud i Koločep očrtavali su se usred srebrnog olještavlja, što ga je jugoistočno sunce prošulo po tom dijelu mora.

S ovih modrih širina okrenuli smo se konačno prema kopnu i sjevernim stranama, tamo gdje se kopno visoko uzdiže od Makarske, pa silazi na niže do ušća Neretve. Sada smo bili doslovce zapanjeni, jer se dubina pod nama činila još impresivnijom. Dojam je pojačavala golema barijera Biokova, čije su se gotovo okomite stijene ustremile preko tisuću i šeststotina metara od morske obale, a izgledale su kao da ih je površina mora svojim odsjevom obojila sedefastim plavvetnilom. Tamo, gdje je planina naglo izgubila visinu i oblike, pružila se pred očima zelena nizina široko razvedene delte ušća rijeke Neretve. I tako, zaokupljeni osobitim i dalekim vidićima, potpuno smo zaboravili da nas čeka opasan povratak. Trebalo se, naime, ponovno spuštati vrlo oprezno i proći istom onom kamenitom stazom gdje možda vreba koja zastala mina.

No i silazak s vrha prošao je sretno, pa smo sada nastavili put po zanimljivom krajoliku Zmijinog brda. Tu smo naišli na svega jednu manju zmiju, koju smo preplašili tako da je brzo odgmizala u stijenje.

Od mojih dalekih vidika na Jadranu, prvenstvo po udaljenosti nosi ipak vidik koji sam otkrio za vrijeme jednog Uspona na Hum, najviši vrh otoka Visa. S toga sam naime vrha ugledao, daleko preko mora na talijanskom kopnu, zasnježene najviše vrhove Apenina Monte Maielu i Gran Sasso d'Italia, koji su bili od mog razgledišta udaljeni više od 200 kilometara zračne linije.

Stalnu svoju znatiželju da pogledom do-prem što dalje i tako otkrijem ono nepoznato što se krije s onu stranu brijega, ostvarivao sam uglavnom na planinarskim i penjačkim usponima. Tako me je dugo izazivala razvučena planina Kozjak, što se iznad Kaštelanskog zaljeva ustremila okomitim stijenama uvis i svojim oštrim rubom upadljivo ocrtavala pozadinu slikovite panorame grada Splita. U njezinu središnjem i najvišem dijelu isticala se velika sipina u obliku srca, nastala od bezbroja manjeg i većeg kamenja što se stoljećima ruši niz kršljivo stijene najvišeg vrha planine Kozjak.

Upravo s tog mjeseta uputio sam se jednom prilikom s prijateljem na uspon, sa željom da prepenjemo tu veliku strminu i zavirimo s druge strane planine. Trebalo je svladati stijenu visoku punih 250 metara, ispresjecanu mnogim nagnutim policama i tjesnim prolazima, da bi se nakon tri sata strmog uspinjanja našli na novom vidikovcu. Iznad kamene visoravni Dalmatinske zagore isticale su se planine Svilaja i Moseć, a pogled prema bosanskim stranama zatvarala je visoka zasijećena planina Kamešnica. Goli krševiti Mosor bio nam je najbliži susjed, a s njegovih sam vrhova poslijе imao prilike doprijeti pogledom i dublje u Bosnu, sve do visoke planine Cincar i goleme Čvrsnice u Hercegovini.

Jedno od naših vrlo zanimljivih razgledišta jest ono s vrha Sljemena zagrebačke Medvednice, koje oko sebe nema ni jedne više gore, pa se s njega otvara nesmetan vidik na sve četiri strane. Svaki put ponovno nas razvedri onaj prvi pogled niz sjeverne šumovite padine, na slikoviti pitomi krajoblik Hrvatskoga zagorja, okićen mnoštvom zbijenih sela, crkvica i bijelih dvoraca. Prema jugu uzbudljiv je pogled na prostrane daljine Posavine,

a za bistrih dana vide se na rubu horizonta obrisi Gole Plješvice iznad Plitvičkih jezera i bosanskih planina Klekovače i Osječenice, koje su od Sljemena udaljene 150 i 170 kilometara zračne linije. Prema jugozapadu dopire pogled čak do grebena sjevernog Velebita, a na zapadu preko Gorskih kotara s Klekom, Bjelolasicom i Risnjakom sve do Notranjskog Snežnika nedaleko od Postojne. Na suprotnoj, istočnoj strani često se može vidjeti ne samo Kalnik, nego i planina Papuk u Slavoniji.

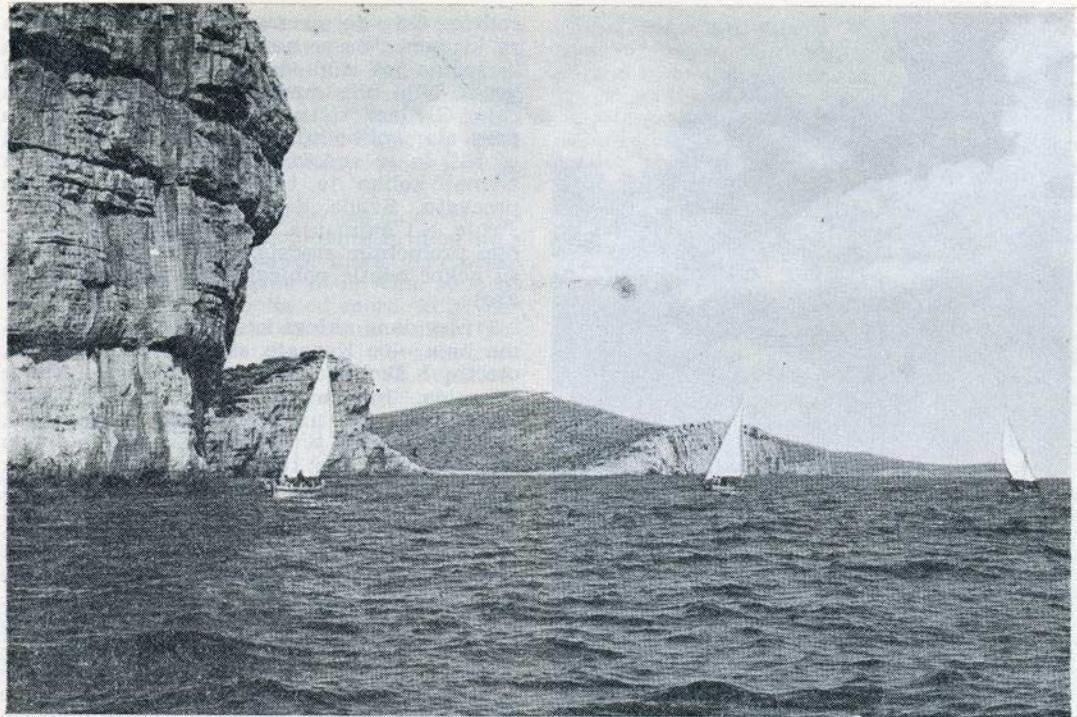
Osobito su uzbudljivi vidici sa Sljemena za vrijeme jesenskih i zimskih anticiklona, kada nad Zagrebom leži debeli sloj magle koja, gledana s vrha osunčanog Sljemena, izgleda kao veliko magleno more. Na krajnjim rubovima magle ukaže se ponekad iznimski prizor nazubljenih bijelih vrhova Kamniških Alpa i Karavanki, a još dalje strše i Juliske Alpe na kojima se ističe visoki Triglav, od Sljemena udaljen čitavih 180 kilometara. Ovaj rijetki prizor prvi je uspješno snimio zagrebački kemičar i alpinist ing. dr. Maks Plotnikov na ultracrvenoj fotografskoj ploči, još davne 1928. godine. Proučavajući primjenu ultracrvenih zraka, njemu je uspjela snimka velike daljine čak i kroz sumaglicu.

Sa Sljemena sam jednog izvanredno bistrog zimskog jutra ugledao u velikoj daljini, preko Mariborskog Pohorja, bijele visoke grebene Kor-Alpa i Rax-Alpa u Austriji. Ove posljednje udaljene su od Sljemena više od 200 kilometara zračne linije, a nalaze se na domaku grada Beča. Mislim da je i ovo, po udaljenosti, bio jedan od mojih rekordnih vidika.

Godinama se nastavlja moj lov na daleke vidike, jer jedan doživljaj otkrivanja daljina rađa slijedeći; i tako se ispunjava potreba za dalekim i zanimljivim putovanjima.

S uspona u Bernskim Alpama na vidiku su privlačni ciljevi od Monte Rose do Matterhorna

Veliki i Mali Rašip u Kornatima

Planinarenje u carstvu Neptuna

Dr. KUNO VIDRIĆ

BEOGRAD

Naša je obala od davnine prozvana »Obalom tisuću otoka«. Biser u tom nizu otočja čini Kornatski arhipelag, cilj našeg planinarskog pohoda.

Krenuli smo od Zadra, stare helenske Idasse, pa rimske Jadere i venecijanske Zarre. Iskoristili smo priliku da razgledamo neke znamenitosti grada i da posjetimo spomenik Petru Zoraniću ispred historijske crkve svetog Krševana, jer je Zoranić bio prvi pjesnik koji je pjevao o ljepotama planine, pa je i jednom vrhu Velebita na inicijativu planinara dano njegovo ime.

U tome je prošlo i podne, pa se ukrcavamo na izletnički brodici »Panonija«, kojim za ne-punih sat i pol vožnje stižemo do naše »baze«, do hotela »Korinjak« u Veleni Ižu. Taj je hotel redovno polazno mjesto za Planinarski put »Kornati« u organizaciji PD »OKI« iz Zagreba. On je u ovo područje unio i planinarske elemente, čime je ne samo s turističkog već i s planinarskog gledišta postalo veoma atraktivno. Ovi aranžmani ujedno omogućavaju da planinari, u dobro organiziranom putovanju i uz pristupačne cijene, upoznaju prirodne rijetkosti i ljepote ovoga dijela Jadrana.

Već idućeg jutra plovimo našom brodicom do uvale Telešćice na jugoistočnom dijelu Dugog otoka. Tu silazimo na kopno u malom zaljevu, da bismo krenuli na naš prvi planinarski pohod. Prelazimo malu prevlaku koja odvaja jezero Mir od zaljeva, pa nastavljamo njegovom sjevernom obalom. Staza se često gubi u makiji i dobro je da smo noge zaštitili dugim hlačama. Za pola sata stižemo do podnožja našega cilja — brda Muravjaka, visokog 148 metara. Veoma je sporno, disanje je otežano i znoj nas obilato kvasi, ali smo se ipak svi popeli do samoga vrha. Vidik zahvaća okolno otoče i okomite, strme i visoke litice Vele Priske prema otvorenom moru. Ovjejkovječujemo ih na nekoliko snimaka, a onda silazimo k jezeru u čijim vodama osvježavamo naša ugrijana tijela pa se, boljom statom duž južne obale jezera, vraćamo našoj brodici i s njom u Veli Iž.

Idućeg dana cilj nam je opet Dugi otok, ali sada njegov sjeverozapadni dio. Plovimo po mirnom moru i usput izlažemo naša tijela ugodnom lipanjskom suncu i povjetarcu koji nas osvježava. Mnoge su prednosti ovog našeg krstarenja jer, uz upoznavanje ljepota i

Kapara u cvatu na vulkanskom kamenju otoka Brusnika

Foto: Dr. I. Munjko

zanimljivosti ovoga kraja, ujedno imamo planinarenje, kupanje, sunčanje i odgovarajuću zabavu. Naša prehrana je također osigurana, jer nas iz hotela uvijek prati već pripremljena hrana, pa smo lišeni i ove brige.

Krajolik se svakoga časa mijenja. Na obali se pojavljuju neka manja naselja, a oko podneva pristajemo. Kroz dobro očuvanu šumu crnoga bora stižemo preko prevlake do svjetionika Veli Rat, koji je svojom visinom od 41 metra drugi po visini na našoj obali. Bistro more u uvali mami na kupanje. Poslije ručka krećemo dalje. Zadržavamo se u seocetu Zverincu na istoimenom otoku. Dok jedna naša skupina kreće na ispitivanje i »prvenstveno osvajanje« 117 metara visokog vrha, s kojega se poslije jednog sata mukotrpnog probijanja kroz gusto škarje zadovoljna vraća na kupanje, druga skupina u seocetu pronalazi kapešnicu. Ispred nje jedan barba mlati bob i, po njegovu odobrenju, planinari zvone za »dobru plovidbu i sretan povratak«. Imamo još vremena da svratimo i do ljetovašta u uvali Božavi i da tu razgledamo neka vrlo inovativna i funkcionalna rješenja u građenju kuća koje, osim za stanovanje, treba da služe u sezoni i za goste.

Znam Dalmaciju još iz vremena prije Prvog svjetskog rata. Bila je to siromašna, žedna i bezvodna zemlja, odrezana od svoje po-

zadine. Odavde su mnogi odlazili »trbuhom za kruhom«, da se ne bi više ni vratili ili da bi jedino još stigli da nađu groba u rođenoj grudi. Nije bilo mnogo bolje ni između dva rata. Gledam koliko li je otada ova zemlja procvala; koliko su i zajednica a i pojedinci uložili da se zadovolje potrebe suvremenoga života; koliko je turizam pridonio njenom procvatu. Svuda danas ima tekuće vode i struje, a i najmanja mjesta povezana su raznim prometnim sredstvima, pa se mnogi, koji su nekoć odatle pobegli, opet vraćaju u svoj kraj.

Trećeg dana našega krstarenja krećemo prema jugu — u Kornate, skupinu od 153 otoka, otočića i školjeva koji se protežu u pravcu Dinarida. Ime možda potječe od latinskog »corrīmare«, što znači razdrobiti ili razbacati, dok neki domaći tvrde da je ovo otočje dobilo ime po otoku Aba koji liči na krunu. Brodica se provlači prema otvorenom moru i plovi pažljivo kroz pličak u tjesnacu Veloj Proversi prema najljepšem nizu otočja, oblikovanom vjekovnim utjecajem vjetra i mora na vapneničko stijene. Pred nama su otoci Dvi sestrice. Na jednome je velik svjetionik. Zamišljamo si kako li je usamljen život svjetioničara na tako zabačenom mjestu. Uskoro zatim pristajemo u uvali Kravljaci na otoku Kornatu, najvećem u ovom arhipelagu. Izlazimo na kopno i odmah krećemo uz suhozidinu što se provlači ravno prema vrhu Metlini (237 m), jednoj od kontrolnih točaka našeg planinarskog pohoda. S ove visine daleki su vidici na okolno otočje, uglavnom golo i samo pogedje pokriveno zelenom oazicom, nalik zelenoj zakrpi na bijeloj podlozi ogoljelog vapnenca. Pa ipak, i ovdje ima života. Cuje se poneki cvrkut; na nekoj grani treći zaljubljeni cvrčak a proleti i poneki leptir; ispod kamenja se stidljivo pojavljuje zelena gušterica a pogedje ugledamo i manje stado ovaca, koje plašljivo izbjegavaju našu blizinu. Njihovo kretanje omđeno je suhozidinama pa ih nitko ne čuva, a kako je ovo otočje bezvodno, to potrebnu vlagu dobivaju jedino od rose ili od slučajne kiše, jer ih ovdje nitko ne napaja. Zanimljiv primjer adaptacije.

Spuštamo se s vrha u sjeverozapadnom smjeru i ubrzo smo kod neobično zanimljive Vele Ploče. Ovdje, pod kutom od oko 40 stupnjeva, pada ravna kamenja ploča poput cijelovite table, površine oko 150 sa 70 metara, koso prema sjeveroistočnoj obali otoka. Tek idućeg dana, kad smo ovaj fenomen promatrati s vrha susjednog otoka Žuta, postalo nam je jasno, da je do ovoga došlo kad je dio brda, vjerojatno uslijed tektonskog kretanja, jednostavno kliznuo niz ovu pločastu podlogu i poput kamene lavine sve pokosio pod sobom. Ovo se može zaključiti i po velikoj površini novije vegetacije podno Vele Ploče. Ona se s mnogih mjeseta vidi već iz daljine kao bijela ploha, pa može služiti i za orientaciju.

Puni smo dojmova i divnih vidika. Silazimo uz kratku stanku na vrhu Škrile; kratko se odmaramo, toliko da bismo nešto prizalogačili, pa krećemo u nove doživljaje. Vežujemo

brodicu uz otok Manu i krećemo na kontrolnu točku na vrhu, visokom svega 77 metara. Tu nalazimo dobro očuvane kulise zidina, sagrađene za snimanje filma »Krivolovci«. One nam dobro dolaze za neke snimke. Silazimo zatim prema prevlaci punoj velikih kamenih ploča i blokova, koje ovamo nabacuje more kad ga valja snažno jugo.

Još smo pod dojmom doživljenog, a već nas je brodica dovezla do pod same hridine koje se iz dubokog tamnoplavog mora dižu preko 70 metara okomito prema nebu. One su brušene, dubljene i lomljene od mora, koje, nošeno jugom, svom silinom udara o njih; potkrivenе su zlatastom patinom što se stvara pod učinkom vjetra i sunca. Kakva neponovljiva slika!

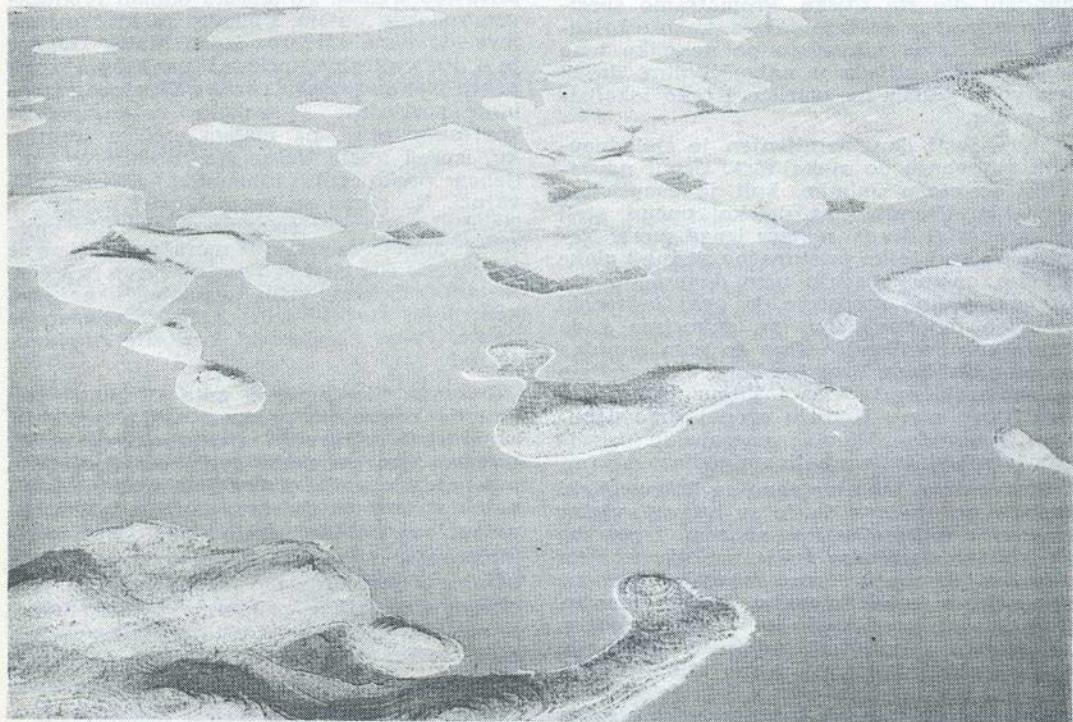
Ali uskoro i ona ostaje za nama. Spušta se večer a mi se opet provlačimo kroz plićake Vele Proverse, što poslije svih doživljaja djeliće ugodno smirujuće. Pored nas promiče poneka jedrilica, luksuzna jahta, poneki kuter ili ribarska brodica, ali i poneki gliser koji besmisleno juri pored ovih ljepota i samo unoši buku i nemir u ovaj jedinstveni svijet. Treba se nadati da će oni ovdje biti uskoro zatriveni.

Idućeg, četvrtog dana, krećemo na otok Žut, čiji vrh Gubavac (174 m) predstavlja još jednu kontrolnu točku. S vrha možemo vrlo

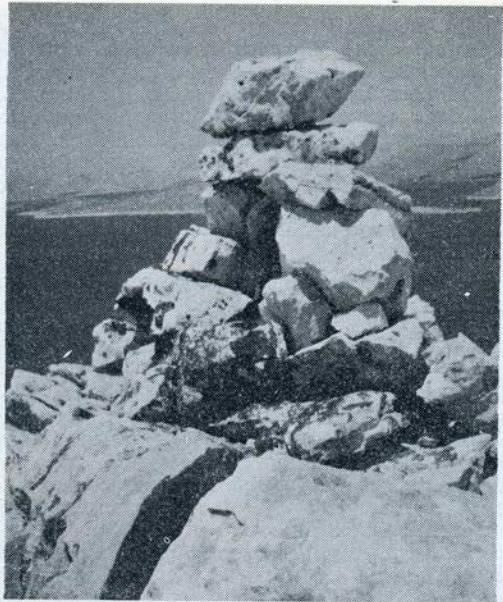
lijepo sagledati čitavu Velu Ploču na susjednom otoku Kornatu, a pošto je zrak iznimno čist, orientiramo se, s mapom u ruci, da bi nam bilo jasno što se sve odatle vidi. Silazimo pored jedne od mnogih ovdašnjih suhozidina, po tipičnom kršu, koji je pun svojih specifičnih draži. Osyežavamo se u uvali Hiljači gdje smo bili pristali, svračamo na kratko u Sali radi osyeženja u tamošnjem omanjem hotelu i zadovoljni krećemo u naš IZ.

Petog dana bacamo sidro u uvali Lojeni na otoku Levrnaki, jer brodica zbog plićaka ne može do same obale. Bijeli pijesak svjetluca kroz smaragdnu boju mora. Plivamo, držeći iznad glava najpotrebniju obuću, do šljunkovite obale, a zatim krećemo golin kamenjarcu do nove kontrolne točke na 117 metara visokom vrhu. To je prvi vrh na Kornatima koji je bio obilježen planinarskom oznakom i tako je započela pionirska akcija da se i u ovo iznimno područje domame planinari. S nekoliko prigodnih riječi podsjećamo se početka ove originalne zamisli, rukujemo se zadovoljni da smo njeni oduševljeni korisnici, pa se, opet plivajući, vraćamo na našu »Panoniju«.

Popodne još jednom prolazimo pored impostantnih hridina koje su sada zbog drugog položaja sunca i veće vlage u zraku, drugačije osvijetljene, pa im je i kolorit i odsjaj drugaćiji, ali opet fascinantan. Usup svračamo i na otok Abu sastavljen od velikih vapne-

Kornatsko otočje iz zraka

Na vrhu Levrnake

Foto: Dr. I. Munjko

nastih ploča i ponovo krećemo kroz Veli Proversu. Već izdaleka primjećujemo neku izmaglicu za koju se ispovstavlja da je dim od požara. Srećom je zahvatio samo nepošumljeni dio rta Cuške. Promatramo specijalne avione za gašenje požara, kako u brišućem letu začas zahvaćaju po nekoliko tona vode i kako ulijeću u najgušći dim, da bi ovu vodu sručili na zgarište i tako lokalizirali požar.

Idući, šesti dan, namijenjen je cijelodnevnom putovanju do otoka Visa. Usput navraćamo do otoka Jabuke, koji je eruptivnog porijekla. Usamljen na dalekoj pučini, strši taj tamnosivi div 96 metara iznad mora. Nemirno more i teško pristupačne, strme i glake hridine, onemogućavaju nam da pristanemo, pa nam jedino preostaje da ovaj jadranski fenomen ovjekovječimo na snimcima i da produžimo do Komiže. Ona će nam naredna tri dana biti baza. Prvi dan boravka koristimo za obilazak grada Visa i Titove špilje, a u šetnji kroz staru Komižu pronalazimo nekoliko izvanredno lijepih renesansnih fasada pokrivenih zlatastom patinom godina.

Idućeg dana krećemo rano na Biševu. Neki barba nam obećava da će se jutarnji vjetar i nemirno more stišati sa suncem. I pogodio je. Stižemo do Modre špilje na Biševu. Neki plivajući ili roneći ispod vanjske kamene pregrade, a ostali ulaze u špilju čamcem. Voda i zrak presijavaju se u svim modrim nijansama, a umočeni predmeti pokrivaju se srebrnim odsjajem. Imamo rijetku sreću da je more dovoljno mirno i da je sunce u potrebnom dobrom položaju, jer uskoro špilja tone u sve tamnije boje. Divna čarolija se postepeno gubi i mi napuštamo ovo prirodno

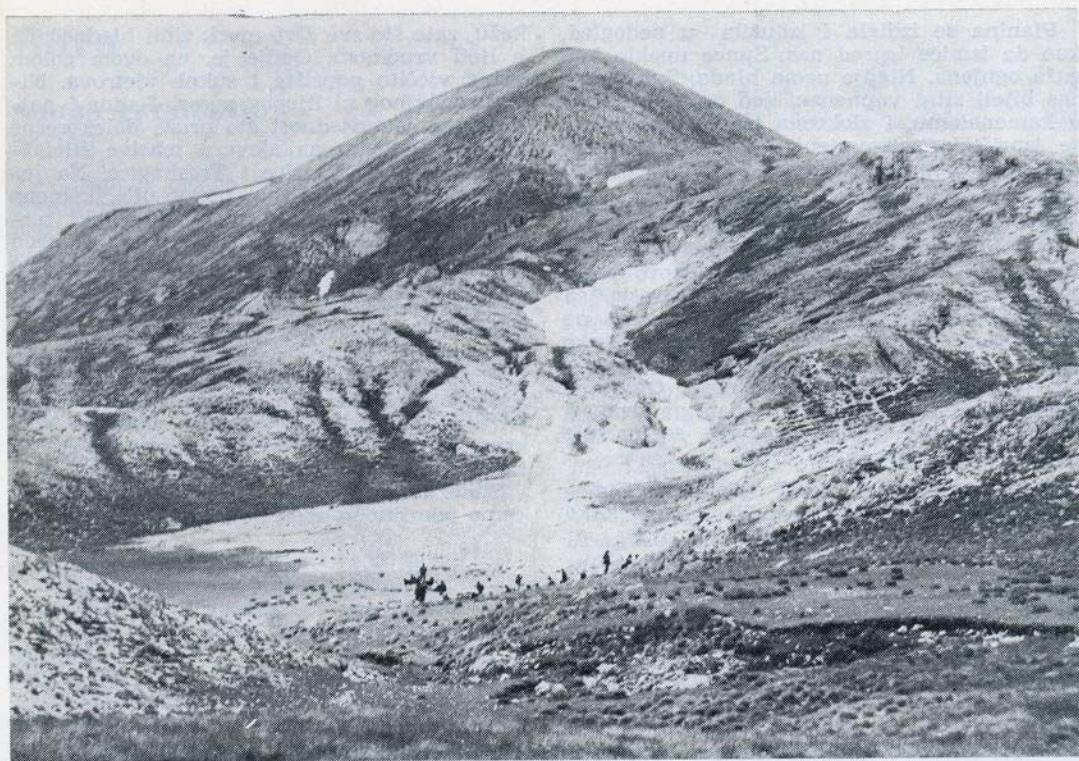
čudo, da bismo uskoro ugledali drugo čudo našega Jadrana, naš Galapagos.

To je otok Brusnik, tamnosiva gromada ukrućene lave, koja je prigodom jedne podmorske erupcije šiknula prema površini. Otok ima promjer od svega 300 metara, a visinu od 12 metara; po sredini je razdvojen dubokim klancem kao da su to ostaci nekadašnjeg kratera rastrganog erupcijom. Mjestimično se vide uprsnute žile nekih elemenata, naokolo leže konglomerati nastali slijepljivanjem izbačene i ohlađene magme, a u jedinoj uvalici leže crni oblici raznih veličina, nastali valjanjem granitnog stijena. Ova masa sadrži dosta spojeva željeza i zato utječe i na magnetsku iglu, u što smo se i sami uvjerili. Posebna su rijetkost naši biljni endemi, prilagođeni surovim uvjetima na ovom tlu. Među njima je dubrovačka zečina, a iz životinjskog svijeta crna gušterica, s nježnim modrim trakama. Sto li bi rekao Darwin da je, kojim slučajem, prvo doplovio do ovoga otoka??

Idućeg dana vrćamo se za Veli Iž. More dobro valja. Neki, nenavikli, ukočeno sjede i čekaju »ono najgore«. Pravi muzej voštanih figura. Radi predaha svraćamo uput u otok Ravni Žakan, s povećom gostionicom, a predvečer stižemo u našu staru bazu.

Došao je i posljednji dan naše planinarske »robinzonjadi«. Rano je i uz blago jutarnje sunce stižemo na vrh otoka Iža, Korinjak (168 m), još jednu kontrolnu točku. Poslije noćanje bure zrak je kristalno čist a pogled nam pada na Velebit, koji nam je osobito prirastao srcima. Po silasku odmah produžavamo starim putem, tipičnim za kraške krase, do Jame »Jezero« iznad Malog Iža, jer je i to kontrolna točka. I na kraju kruna našeg planinarenja u carstvu Neptuna: osvajanje posljednje i svakako najoriginalnije kontrolne točke, na malom otočiću Rutnjaku, ispred uvale Velog Iža. Do njega, udaljenog preko pola kilometra, stižemo plivajući. Na nama su samo kupaći kostimi, a iznad glava vezane su samo planinarske knjižice i sandale. Izlazimo iz mora, provlačimo se kroz gusto šikarie i evo nas na svega nekoliko metara visokom vrhu, svakako i najnajloži kontrolnoj točki svih naših transverzala uopće. Pravi planinarski kuriozitet i pikantacija!

Dnevnik Planinarskog puta »Kornati« pun nam je kontrolnih pečata s toliko različitih, zanimljivih i slikovitih mjesta koja smo obišli. Uvečer nam uz malu svečanost dodjeljuju ovjerene dnevničke i trofejne značke, originalne po svojem dizajnu, kao što je i originalan ovaj oblik planinarenja. Njegov je idejni otac i ostvaritelj dr. Ignac Munjko, neumorni prirodoslovac i planinar, koji je u okviru PD »OKI« pripremio i izdao Putni dnevnik i vodič te istražio i markirao pričuvne staze. Tako je omogućio planinarima i ljubiteljima prirode da uđu u ovaj predivni kutak naše zemlje i da, k tome, budu motivirani da se popnu i na pojedine vrhove i sa njih sagledaju svu ovu ljepotu.

Zimomor (1921) m)

Foto: U. Beširović

Zapis sa Crvanj-planine

UZEIR BEŠIROVIĆ

SARAJEVO

Dugo smo prolazili uspinjući se gustom šumom kojom je obraстао masiv Crvanj planine. Tamne jele i nešto svjetlijе bukve strpljivo su stajale i ponizno se povijale pod naletima jutarnjeg povjetarca. Izumrlo lišće i iglice prskali su i pucketali ispod naših nogu.

Iz šume smo na golet izašli na domak Kutlovića mahale. Tu smo osjetili prodoran miris dima i mlječne kiseljine. Katunima naš nenađeni dolazak najaviše psi, koji nas dočekaše upornim lavežom. Dobroćudni stari domaćini jedva su ih uspjeli smiriti. I dok smo vodili prijateljski razgovor sa kršnim goršatcima, nemirni i negostoljubljivi psi su režali u svojim štenarama. Očigledno nisu raspoloženi, razdražuje ih naša nenađana prisutnost. I kada smo odlazili od koliba, ponovno su lajali, kao da su s tim htjeli da nas odagnaju.

Na Velikom jezeru (tako tamošnji gorštaci nazivaju oveću lokvu prljave vode od kišnice i snježnice) u bezvodnoj Crvanj pla-

nini, naišli smo na krdo konja. Konji su zاغazili u prljavu vodu, koja je jedva dosezala četvrt metra iznad kopita, i tako su se ras-hlađivali. Neki su uporno pokušavali pitи vodu i kao da su je veoma sporo cijedili kroz zube. Dva vranca su kopitim mlatili po vodi, kao da je žele izbistriti, a zapravo su je još više mutili. Ovdje nema dovoljno te dragocjene tekućine ni za stoku ni za ljude. Neretva je daleko odavde, a i drugi izvori i potoci. U nevolji, eto, i stoka i ljudi piju ustajalu i prljavu vodu ili otopljeni snijeg, kojeg ovdje ima usred ljeta.

Pustoš. Gluhoća oko nas. Svuda bijeli sitni kamen i oskudna trava. Brljci i ševe nadlijeću nas. Pjevaju u zraku i igraju svoje, reklo bi se, ljubavne igre. Raduju se našem dolasku. Orlovi se izvili u visine i ponosno krstare. Nerijetko nas nadlijeću i uporno prate. Ponekad se ustreme pravo na nas, pa na pola puta odustanu i promijene pravac. Valjda zaključe da smo prekrupan zalogaj za njih. Čini nam se da je ova daleka i osamljena hercegovačka planina veoma bogata pticama.

Planina se izdigla i izdužila u nedogled, kao da izmiče ispred nas. Sunce upeklo kao ruža ognjena. Nigdje nema hлада. Svuda oko nas bijeli sitni vapnenac, kao da je mljeven na kamenolomu, i zlokošna trava. Ispred nas se ispriječio zatravnjeni masiv Zimomora, nalik na velik šator »esembe« boje.

Uši gluhanu od tišine. Bijele piće snijega rasute su po nepreglednom pašnjaku, smanjujući monotoniju u toj osamljenoj planini. Osamljena krda goveda i konja sporo pasu. Iz daljine izgledaju kao da su srasla sa strmim pašnjacima. Bijela stada ovaca na padinama crvanskog Prenja i Maglića (tako se zovu dva masiva u Crvnu) rasuta su poput prosutih perli na zelenu sagu. Ovdje je pejzaž vrlo sličan i nalik jedan na drugog, ali nijedan nije isti. Ne ponavlja se. Postoje razlike, ali veoma male.

Stojimo na vrhu Crvanj planine — Zimomoru (1921 m). Čudno ime. Nastalo je, kako

kažu, zato što sve živo mori: zimi hladnoćom, a ljeti vrućinom. Ovdje je, na ovom golom vrhu, vječito popriše i sukob vjetrova. Ničeg značajnog ni lijepog nema. Jedina i najveća mu je vrijednost što pruža dalekosežne vidike. Gledamo na sjeveru masive Bjelašnice, Lovnici, Visočice i Treskavice. Na jugozapadu je nazubljena, poput pile, kamena barijera Velež-planine, na jugu visoki tornjevi prenskih Sivadija i Bahtijevice. Ispod nas je dugo Nevesinjsko polje i mrka šuma nevesinjske Crne Gore. Po ivici Nevesinjskog polja šćurena su ljudska naselja, kao stada ovaca ili preplašeni zečevi. Na istoku je nepregledan i prostran pašnjak Morine. Odavde gledajući čini nam se da Morine nemaju ni kraja ni početka, kao da se nigdje ne završavaju. Nepregledne cvjetne livade, koje krasiti divan dragulj: velika nekropola stećaka zvanih Svatovsko groblje.

Slike koje smo gledali sa Zimomora dugo ćemo pamtitи.

Morine

Foto: U. Beširović

Bura

SMILJA PETRIČEVIĆ

ZADAR

— Jeste li možda poslušali jutrošnju prognozu vremena? — upita nas Tom tog ranog nedjeljnog jutra kada smo se po dogovoru našli svi na okupu, kako bismo krenuli na Velebit.

„...molimo Vas da ne krećete na put osobnim kolima ako to nije neophodno... ne krećite na put bez zimske opreme... put do Rijeke prohodan samo za autobuse... orkanska bura ruši sve...“ izverglala sam u jednom dahu poput kakvog glupavog daka koji je naučio svoju lekciju napamet.

— Dakle, poštovani skupe, što mislite, da krenemo ili ne? — upita nas opet Tom.

— Ako ostanem kod kuće poludit ću — reče Anita.

— A ja ću pobenaviti — reče Mira.

— A ja ću se uscrvati — rekoh ja.

— A ja ću se ugušiti — reče Vijeko.

— A meni je dosta mora i brodova — reče Rudi.

— Ja sam se pripremio psihički i fizički, kao i moji unuci — reče mirno Branko i zato ne bih odustajao.

— Dakle, po svemu tome, zaključak je da se krene — reče Tom.

— Da se krene — povikasmo svi jednoglasno, pa taman se nasadili u prvu pećinu i visili kao šišmiši, samo nemojmo ostajati kod kuće!

— Pa da se krene — zaključi Tom, upadne u auto, za njim se utovarismo i mi pa krenusmo tog nedjeljnog jutra ljeta gospodnjeg pravo u planinu po orkanskoj buri, bolje reći buretini. Auto je već na cesti na izlazu iz grada počeo plesati kao kakav pijani mornar i bura se vrlo brzo počela poigravati s našim živcima, ali mi smo hrabro jurišali naprijed. Zapravo tu hrabrost trebalo je pripisati Tomu i Rudiju, jer oni su upravljaljali kolima, dok smo mi ostali bili samo pasivni promatrači njihovih manevriranja po cesti.

Promatrala sam cestu ispred nas, iza nas, nigdje nikoga, a more dolje bijesni. Tamo prema istoku ncrtala su se na pučini dva ruska tankera. Izgledala su kao dvije velike ribetine oko kojih je more bijesnilo i pjenilo. Izgledalo je kao da će ih svaki čas progutati, ali grdosije su plivale mrtve hladne. Na Masliničkom mostu auto je zaplesao jedan valcerić pa me podsjetio na ples konja iz Bečkog dvora kada konji plešu valcer njisući se lijevo desno. Kod Rovanjske smo malko skrenuli u lijevo, pa malko i kliznuli, ali je Tom zadivljujućom mirnoćom upravljao volanom, kao kakav stari morski vuk kormilom broda, ne dozvoljavajući vjetru i oluji da mu ga izbací iz ruke. Toma kao da se uopće nije ticalo to skakutanje auta po cesti niti ga je uz nemiravalо to povremeno skretanje u lijevo. Uostalom Tom je bio takav

čovjek koji je samom svojom pojavom svakome ulijevao povjerenje i poštovanje, a svojim toplim osmijehom i hladnokrvnošću hrabrio i nas ostale. Mislim da ovo nije bio njegov prvi okršaj s burom.

Pogledala sam prema Vinjercu. Nije se uopće vido. I opet mi se pogled zaustavio na jednom ruskom tankeru koji se nasadio tu u podvelebitskom kanalu. Oko njega se more tako pjenilo kao da pada snijeg i to odozdo, a valovi su na nekim mjestima bili toliko visoki da se tanker ne bi ni vido.

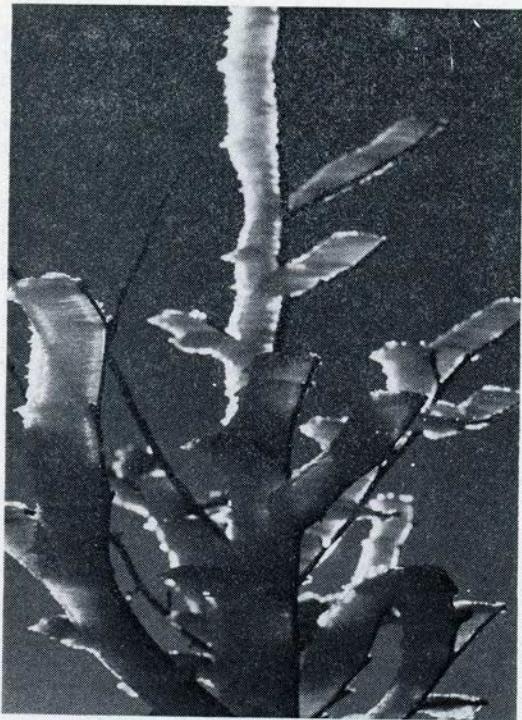
— Lijepi su ovi pjenasti valovi, bijele se kao labudovi — reče Anita.

— To su pijetlove krije — reče Tom. Prekrasne su. Zaista je priroda lijepa i u svom bijesu.

Ušli smo u klanac Velike Paklenice. Telegrafski stupovi ostali su iza nas ležeći na zemlji. Na okolnom granju i oko vodovodne cijevi iz koje je prskala voda, visili su ledeni kristali. Čim smo izišli iz auta udarila nas je bura pravo u lice, grubo se počela tiskati oko naših glava, pokušala se uvući kroz sve otvore naše odjeće, ali mi smo bili tako zakukuljeni da nismo ni osjetili njene ledene zube. Gore u stijenama je u jednom trenutku tako zaurlala i survala se niz stijene kao da će sve okolno kamenje survati na naše glave. Samo je još nedostajao jedan Zubati, repati, rogati sa svojim trozubcem i kotlom pa da ovo sve dobije pravu sliku pakla. Ipak smo se mi hrabro i junacički penjali dalje.

Oko nas je bura dalje urlala i to više nije bilo zavijanje vjetra u gudurama i urvinama već je to bila prava pravcata orkanska bura, bijesni uragan koji ruši sve ispred sebe. Tako je bijesno povijao jadnim stablima kao da će ih iščupati iz korijena, ali se ona nisu dala. Borila su se za svoj opstanak. Gledala sam jednu biljčicu kako se grčevito drži za stijenu, za koju sam se i ja bila uhvatila da me bura ne odnese, i nije se dala da je vjetar iščupa iz korijena. Njeno korijenje je bilo negdje duboko u stijeni, a biljka joj je zauzvrat poklanjala svoju ljepotu, ubijajući tako njenu sivoču. Bio je to sklad stijene i biljke, mrtvog kamena i žive biljke.

Mi smo koračali dalje. Tamo gore u visokim stijenama, gdje orlovi savijaju svoja gnezda, čuo bi se opet pobjeđniji urluk vjetra da bi se malo nakon toga čulo kako se kotrila kamenje i pada niz strminu. Zaista je bura bila bijesna i sve joj je smetalo na putu. A mi, mi smo hrabro napredovali mirnim postoećim korakom, držeći se jedan za drugoga. Kroz blokove stijena i rijetka staba našla bi bura put i do naših glava i da nismo imali kape na glavama vjerujem da bi kroz njih napravila promaju.

»Ledom okovano«

Foto: M. Vasiljević Lilo

— I to je život — reče Branko svom mlađem unučiću, brišući mu suzice što su mu kapale niz djetinje lice. Maleni je hrabro ho-

dao, na časak bi zateturao, zaplakao od bise i nemoći, pa bi se opet nasmijao, dok je stariji unuk hrabro i ponosno marširao naprijed.

— Djeco, dječice moja, unučići moji mali, trebate upoznati planinu i s njene druge strane, one ružne. Nije planinar samo onaj koji hoda po lijepom vremenu, treba kada poći i po ovakvom vremenu, da se vidi tko je jači, pa katkada treba i čovjek pokazati zube i planini i vjetru, jer ovako se jača čovjek, zar ne? — reče Branko svojim mališanima.

— Da djede! — potvrđiše ova mališana jednoglasno.

Bura je i dalje cičala, urlala, tulila, zavijala, vibrirala u visokim tonovima, brujala, pa odjednom nestala.

— Otišla bura na odmor — reče Tom, prekidajući tišinu koja je naglo nastala.

— Ne, otišla je na godišnju skupštinu vjetrova — reče Vijeko.

— Ne, otišla je na simpozij, ionako boluješmo svi od skupština, kongresa i simpozija, pa zašto ne bi i priroda to organizirala — rekoh.

— Ha, evo je brzo natrag — reče Anita, jer se u tom času začuo onaj nama dobro poznati fijuk gore u urvinama i strminama.

Za divno čudo, Borisov dom je bio poluprazan, tako da nas nije zapuhnuo u lice onaj odvratni smrad duhana, ustajalog zraka i alkohola. Bilo je samo nekoliko momaka sa svojim djevojkama. Veselo su nas dočekali ponudivši nam toplog čaja. Dalje od doma nismo se usudili ići, ipak je bura u nas ulila strahopoštovanje svojom strahovitom snagom.

Neispunjeno planinarski san

Mr. NADA DAMJANOVIĆ
ČELAREVO

Prije blagdana Dana Republike razmišljali smo kamo da krenemo. Visoke planine smo isključili, jer nam je u sjećanju iskršlo davno planinarsko iskustvo...

Bijaše to davne 1959. godine. PD »Gučevac« pri Pravnom fakultetu u Beogradu organiziralo je pohod na Midžor, najviši vrh Stare planine, na samoj bugarskoj granici. Pošlo nas je devetnaestoro. Od željezničke stanice Staničenje, blizu Pirotu, pješačili smo dobra četiri sata preko Temske, terenima koje je sada prekrilo Zavojsko jezero, nastalo kasnije klizanjem tla. U malom selu Topli Dol smjestili smo se u trošnjoj, siromašnoj, ali dobro zagrijanoj školskoj zgradici i prenoćili na sjenu.

Osvanuo je 29. studeni. Bilo je sasvim malo snijega, tek toliko da sve zablista na suncu koje je nesebično sjalo. Vrijeme nas je ora-

spoložilo i razdragani krenusmo u pratinji pogranične straže ka vrhu Midžora.

U početku sve bijaše dobro: lijepo vrijeme, blag uspon, nizak snijeg. Smijeh nam zamuknu kad udosmo na tjesnac u kome nas dočeka prava snježna mečava. Poredali smo se u kolonu i pazili da netko ne zaostane, kako zbog snijega i magle ne bi izgubio vezu s glavninom. Bivalo je hladnije, snijeg sve dublji, vidljivost sve manja.

Očekivali smo da će komandir pogranične patrole, inače dobar poznavalac Stare planine i njenih čudi, pogoditi put i da će nas uskoro izvesti iz snježnog vrtloga. Uporno smo išli dalje. Iznimka je bila samo Gordana koja je, onemocavši, jednostavno stala i rekla:

— Ne mogu više!

Odlučili smo da se vrati sa jednim od nas i vojnikom iz patrole. Ostali smo nastavili put.

Zbog sve veće hladnoće i snažnijeg vjetra vratove smo sve više uvlačili u šalove i okovratnike, a kape navlačili na lice. Neki su se namazali debelim slojem krema da zaštite lice od mraza koji je sve žešće štipao. Počeli smo posrtati i s mukom izvlačiti noge iz dubokih snježnih nanosa. Lovac koji nam se usput pridružio pokušao je pucati na zeca čije su uši provirile iz snijega. Puška nije opalila jer joj se cijev napunila snijegom i injem. I u čuturama je umjesto vode bio led. Telefonski kablovi usput bili su pokidani hladnoćom i virili su iz snijega.

Sve nas je to izmoriло, pa smo sasvim ispravno odlučili da se vratimo najkraćim

putem u selo, iako bismo, da je lijepo vrijeme, za manje od pola sata bili na vrhu.

U školi u Toplom Dolu čekao nas je pun lonac toplog čaja uz pucketanje vatre. Promrzli i umorni bili smo zahvalni našim prijateljima koji su nas dočekali i pomogli nam da se svučemo i izujemo, jer su nam vlastiti prsti otkazivali poslušnost. Ipak, kad smo se zagrijali, raspoloženje se vratilo. Iz škole je pjesma odjekivala do duboko u noć.

Od tada do danas put nas nije ponovo nanio na Staru planinu. Obišli smo mnoge planine, ali Midžor nam je sa svojih 2113 metara ostao neispunjeno planinarski san. Ali ne samo to: bio je i opomena da u visoke planine krećemo samo za lijepa vremena.

Nisu imali sreće

RAJKA BLAŠKOVIĆ

OGULIN

Sumrak je kriomice u krošnjama stabala svijajao glijedra razigranim bojama vedrog dana. U smiraju klečkog posljepodneva planinari su, umorni i opušteni, upijali posljednje zrake kasnokolovoškog sunca.

Sa sjajnim svjetлом u kosi i zlatnim iskrincama u očima, već pomalo otegnutog koraka, uspješe se do planinarske kuće dva dječaka. Stariji, od oko trinaest godina, nosio je u ruci bijelu plastičnu vrećicu i to je, izgleda, bio sav njihov prtljag. Mladi, jedanaestogodišnjak, čvrsto je držao kriv štap, uvjeravajući valjda i samog sebe da mu je pomoću njega lakše hodati uzbrdo, iako je po sveemu bilo vidljivo da mu samo smeta.

Zaustaviše se uz dom i sjedoše na klupu, očigledno izmoreni usponom. Domar kuće Blašković, na tren zastane sa cijepanjem drva i nasmije se dječacima:

— Zdravo, dečki! Jeste li umorni?

— Nismo — sasvim ozbiljno odgovori stariji.

— O, onda ste pravi dečki! — pohvali ih domar uz smiješak. — Hoćete li noćiti ovđe?

— Hoćemo, u spilji! — živo reče mladi.

— U spilji? Bit će vam hladno, bojim se. Noći su svježe, a vatru ćete teško naložiti jer je drveće još vlažno od jučerašnje kiše. Bolje da ostanete ovđe, u domu!

— Ne brinite, znamo mi naložiti vatru — odgovori stariji pomalo uvrijedeno. — Uostalom, ja sam već jednom spavao gore u spilji! — doda ponosno i malo nabusito.

— Kako hoćete! — slegne domar ramenima i nastavi cijepati drva.

Dječaci još malo posjediše, a kad je sunce zašlo digoše se i krenuše prema vrhu stazom uz koju, na oko 500 metara od planinarskog doma, leži spomenuta spilja. Pošto je lako pristupačna, bliza domu i dovoljno velika za 8–10 ljudi, planinari često u njoj noče.

Spustio se mrak, a nebo zasvjetlucalo neobičnom vedrinom i bezbrojem zvjezdi. Oko veselje vatre uz pročelje doma zabavljal se grupa raspoloženih starijih zagrebačkih planinara. Uz priče, šale i smijeh vrijeme je teklo brzo i oko pola jedanaest odošlo na spavanje. Uz vatru je ostao tek jedan bračni par, da u tišini, odsjajima plamečaka i Klekovu društvu još malo sanjari.

Odjednom se sa staze začuše brzi koraci. U krugu svjetlosti pojaviše se ona dva dječaka. Drhtali su cijelim tijelom i glasno cvojkotali zubima. Mladi je držao najlonsku vrećicu za jedan kraj, a starijem je u ruci okomito stajao kriv ražanj sa potpuno sirovim piletom. Bračni par skoči i posjedne ih uz vatru pitajući što se dogodilo. Dječaci uz cvojkotanje ispričaše da su dugo sakupljali drva, nataknuli pile na ražanj i pokušavali upaliti vatru kad je nešto počelo krkati i rušiti, pa su pobegli.

Domar, koji se u međuvremenu našao uz njih, blago se smiješio jer su mu često planinari pričali da u toj spilji šišmiši i glodavci noću prave upravo nevjerojatnu buku tražeći hranu ostalu iza ljudi. Ispriča dječacima što ih je uznenimiro i ponudi ih večerom, ali se oni zahvališe rekavši da će ispeći svoje pile i da će spavati vani. Domar ode na spavanje, a za njim i bračni par, ostavivši dječacima vreću za spavanje i šatorsko kri-lo, da im noću ne bude hladno.

Ova su se pak dvojica oporavila od straha i lijepo se smjestila uz vatru. Dok je jedan ležao u vreći, drugi je, zaognut šatorskim krilom, okretnao ražanj iznad plamena. Upravo je to okretnanje bilo najsmješnije od svega jer se pile, nataknuto na ražanj u obliku slova U, čas valjalo po pepelu, a čas dizalo visoko iznad vatre, dok je dječak okretnao ražanj kao da vrti ručku od vergla.

Taman kad su se dogovarali o izmjeni mjesto, nešto je strahovito vrisnulo u stijeni iznad doma. Glas i životinjski i ljudski i dječji. Hroptav, kreštav, hrapav, a istodobno užasno prodoran i oštar, vrisak do tad ne čuvan na Kleku.

Dječaci skočiše na noge.

Vrisak se još jednom ponovi, izbezumljen, snažan, stravičan toliko da i odraslog čovjeka uhvati panika i želja za bijegom.

— Što je to? — prestrašeno i plačljivo promuca mlađi.

— A joj, što ćemo sad? — šapne stariji.

Kao da su se oba dosjetila u isti čas, dohvatiše ražanj i nekako s njega strgaše pile te zgrabivši stvari potračaše prema vratima doma.

Očekivala sam da će ući u kuću jer je domar radi njih ostavio otključana vrata, ali se nisu pojavljuvali. Sjeli su na stepenice, priljubili se tih uz vrata i zaogrnuti šatorskim krilom tih, tih šaputali.

Vrisak se više nije ponovio. Vatra se ugasil. Dvojica su dječaka vjerojatno bdjela jer sumnjam da im je poslije svega bilo do spavanja.

Klečko je jutro granulo bistro i sjajno. Već oko četiri sata ustao je domar i izšao. Dječaci su stajali nedaleko od doma i gledali u pravcu Ougulina.

— Kako je bilo dečki? — upita ih.

— Lijepo — škrto odgovori stariji.

— Jeste li gladni?

— Nismo. Pojeli smo pile.

Domar je ušao u kuću. Dječaci su bili još malo i zatim otišli.

Kad sam kasnije bacala otpatke, u kanti za smeće ugledah pile. Cijelo, potpuno sirov, samo je kožica s njega bila zguljena.

Što se tiče onog vriska, izgleda da potječe od jedne vrste sove koja živi po stijenama. Inače se nije čula nikada, ni prije ni poslije te noći.

O planinarenju kao o ljubavi

VLADIMIR ANTIĆ

SLAVONSKI BROD

Pravo se planinarstvo osniva na »ljubavi prema planini«, što sigurno mnogi osjećamo, ali sasvim rijetko ističemo; kao da se toga sramimo. Radije tretiramo to kao neku »osobitost«. Pa i »osobenjaštvo«, koji epitet u glavnom i prati »pravog planinara«.

»Ljubav prema planini« dio je, međutim šire »ljubavi prema prirodi«. To je »povratak prirodi«. Od naše svakodnevne (urbane) otudenosti. U krajnjoj liniji i povratak sa mome sebi. Svojoj istinskoj prirodi. A potom društvu, u jednom kvalitetnijem, manje otuđenom obliku.

Ta je ljubav kod planinara samo kanalizirana prema planini, kao objektivno privlačnom objektu — »objektu vrijednom ljubavi«.

Ako se istinski rodi, ta ljubav zaživi upravo kao i svaka »prava ljubav«. Obogaćuje nas i usrećuje. Uzvraća. Ali i traži žrtve, odricanja, disciplinu i »vjernost«.

Većina nas smo fizički udaljeni od planine; u nju odlazimo uglavnom vikendom, i to ne svakim.

Da bismo je istinski doživjeli treba se planinom moći kretati bez posebnih teškoća. Za to u prvom redu treba kondicija. I tu sada počinje određena žrtva, odricanje i disciplina; tu se stvara opredjeljenje, »karakter« i snaga planinara.

To nas praktički vodi ka potrebi bavljenja dodatnim sportom ili redovnom rekreatcijom radi stjecanja kondicije. Tek u takvoj cjelini planinarenje dobiva puni smisao. Posta-

je istinski privlačno i u njemu možemo napredovati.

U tome »napredovanju« bitno je zauzeti određeni stav.

Nekome cilj planinarenja može biti da obide što više prekrasnih planina i vrhova, što su posebno lijepi i vrijedni doživljaji, ali to zahtijeva vremena, sredstava i organizacije (određene uvjete).

Ali cilj planinarenja može biti i što više se »družiti« sa »svojim«, bližim planinama (ili planinom), u kojima se također svakiputa zamjećuje i doživljjava nešto lijepo i novo. U kojima svake godine iznova proživljavamo onaj životni ciklus prirode. Koji nas nadahnjuje i nagoni da o životu (i o sebi) razmišljamo na stvarniji i neposredni način. Što oplemenjuje i snaži. Što daje više tolerancije, mira i energije za nastavak životne svakodnevnicе (planinarenje nas fizički i sphički »regenerira«).

Ako cilj sebi tako postavimo, ne moramo se satima i danima voziti do onih »pravih«, poznatih planina. Zadovoljiti će nas i one niže, ali bliže. I to u potpunosti.

Hodajući njihovim šumama, prosjekama, uvalama, penjući se kosama; zamorenici svega toga, puni mirisa zemlje, raslinja i žubora potoka, moguće ćemo se još i čitavu noć u snu kretati tim ambijentom; da bismo sve to pohranili duboko u »podsvijest«, odakle će nas već idućeg vikenda neodoljivo pozvati na isto ili slično mjesto.

Što se planinom više krećemo, to nalazimo više privlačnosti i povoda da se vratimo. Posebna snaga toga zova izvire iz »fizičkog doživljavanja«; iz kretanja, napora, »osvajanja« (u stvari iz savladavanja sebe samoga).

Različit je doživljaj pasivnog promatranja i najljepših predjela, od onoga kada desetke kilometara hodamo šumom ili brdima, ili se satima penjemo ka vrhu. Dok ono prvo u glavnom izbjegli, ovo se drugo istinski i trajno »urezuje«.

U suvremenom životu planinarenje može biti vrlo koristan i dostupan sport i rekreacija. Za široki dobni raspon (»od 7 do 77 godina«) i ambicije (od »šetnji« planinom do visokogorskih i alpinističkih penjanja).

Vrlo bitan element u tome je redovni dopunski sport, ili djelatnost za stjecanje i održavanje kondicije. Na primjer, iskustvo s dva puta tjedno trčanja u prirodi 5–10 km daje dovoljno kondicije za kretanje planinom u bilo kojoj varijanti (u okvirima normalnog planinarenja).

To praktički znači nedjeljom ili vikendom planinarenje, i tjedno dva puta po dva sata dopunskega treninga (rekreacije). Pored velike discipliniranosti (koja ne pada lađu), to zahtijeva i ne malo vremena. To je praktički čitavo »slobodno vrijeme«.

Takva konceptacija korištenja slobodnog vremena (»aktivnog odmora«) potrebna je i odgovara produktivnom radniku industrijskog

društva. Osobito onome čiji posao nije vezan uz fizičko kretanje (on time nadoknuje potrebu organizma za takvom djelatnošću). Ali radniku koji za to može odvojiti vrijeme.

To se čovjeku i društvu vraća u obliku povećane radne sposobnosti (produktivnosti). U određenoj razini zdravlja, kondicije i psihičke spremnosti, na kojoj se čovjek lakše hvata u koštač s objektivno velikim naporima industrijskog i urbanog načina življenja; kojemu čovjek svojim prirodnim razvojem ustvari nije prilagođen.

Zato u širim razmatranjima problema suvremenog, industrijskog društva, treba razmatrati i taj faktor. U opisanom smislu planinarenje je upravo idealno za aktivni odmor i rekreatiju. Zbog toga bi mu trebalo posvetiti više pažnje. Više ga konkretizirati kao rekreativno-sportsku djelatnost. Više ga organizirati, materijalno pomoći i propagirati. Osvježiti ga s više mlađih ljudi, koje ono može privući u prvom redu kao koristan i svestran sport. Svakako da veliku ulogu u tome (osobito u smislu propagiranja i animiranja) ima određena »takmičarska« komponenta, ali ne u smislu »trofejnog planinarenja«, ne u smislu previsokih i preskupih ambicija u osvajanju svjetskih vrhova, nego više u smislu »savladavanja samoga sebe«; otkrivanjem, osvajanjem i punim doživljavanjem naših brojnih, prekrasnih planina. Ako želimo da planinarstvo omasovimo, onda u prvom redu ipak onih iz bliže nam okoline.

Planinarska priznanja – čast i obaveza

BOJAN TOLLAZZI

SPLIT

Planinarski savezi naših republika i Jugoslavije, a također i pojedina planinarska društva, pridržavaju se već više godina pravilnika o dodjeli priznanja zaslužnim planinarkama i planinarskim društvima. U svakog planinarskog saveza ili društva taj je pravilnik na specifičan način razrađen, ali svi cijene i vrednuju u prvom redu staž u planinarskoj organizaciji i uspjehu rada na razvoju planinarstva.

Pravilnikom PSH za dodjelu priznanja predviđena su slijedeća priznanja: Brončana, Srebrna i Zlatna značka, te Plaketa PSH. Brončana značka dodjeljuje se članovima koji imaju bar petogodišnji staž u planinarskoj organizaciji, za Srebrnu »normu« je 10 godina, a za Zlatnu 15 godina aktivnog rada u planinarskim organizacijama. Pored nabrojenog, predloženi članovi trebaju imati zasluga za razvoj planinarstva u SRH. Kad se radi o Srebrnoj i Zlatnoj znački PSH, predloženi planinar ili planinarka trebao bi biti još i preplatnik, suradnik ili propagator časopisa »Naše planine«. Plaketa PSH dodje-

ljuje se samo onim članovima i planinarskim organizacijama koji su postigli, odnosno potaknuli rezultate na razvoju planinarstva u našoj republici.

Uvjjeti za predlaganje članova za dodjelu priznanja PS Jugoslavije još su stroži, što je potpuno u skladu s rangom koji ta priznanja imaju među planinarima Jugoslavije. Prije svega, traži se dugogodišnji rad i zalaganje u planinarskoj organizaciji i naročiti uspjesi u radu na razvoju planinarstva.

Planinarstvo je djelatnost ustrajnosti i duge trajnosti. To je jedna od rijetkih grana fizičke kulture kojom se može započeti bavljenje u ranoj mladosti i biti aktivan planinar sve do duboke starosti. Planinarstvo je pokret kojemu ne trebaju »zvjezde« što naglo zabilastaju i naglo se ugase. Ono je sinteza upornosti, predanosti i ljubavi prema prirodi i ljudima. Planinarstvom se može započeti od malih nogu, a znamo da su i planinarski veterani izuzetno brojni. Baš zbog toga širokog raspona dobi, planinarska su priznanja i rangirana. O medaljama opće-

nito kruži krilatica da svaka ima svoje lice i naličje. Trebalo bi naročito istaći i osvijetliti moralnu stranu koju naše planinarsko priznanje posjeduje.

Zašto uopće priznanja i koji je njihov cilj? Priznanja su nagrada planinarskog saveza planinara za njegovo višegodišnje članstvo u planinarskoj organizaciji, za postignute uspjehe u radu, na razvoju planinarstva. Priznanjem je također iskazana zahvalnost za iskazano drugarstvo, za zajedništvo u radu, za druženje. To su vrline kojima se ističu najbolji planinari. Dodijeljeni znak priznanja je i poticaj da se i ubuduće aktivno radi u planinarskom društvu. Priznanja u svakom slučaju i obavezuju! Možda je baš u tome najjače izražena moralna suština priznanja. Što bi za planinara moglo biti stimulativnije od osjećaja da je njegov rad zapažen i cijenjen, da mu je ukazano povjerenje i zahvalnost za uloženi trud i zalaganje? Očigledno, priznanje je i velika moralna obaveza.

Treba reći da postoje slučajevi kada naveđena priznanja unose među planinare i izvjesnu diferencijaciju. Kolika je diferencijacija i je li poticajna, progresivna, tj. ima li pozitivnog odraza na članstvo, ovisno je prije svega od politike nagradivanja. Ako priznanja, naročito ona »viša«, prime zaista samo zasluzni planinari, tu problema ne bi smjelo biti. Drugačije je ako se netko »kići tudim perjem«. Priznanja trebaju pokazivati tko je u društvu aktivan, jer imaju između ostalog i tu ulogu. Planinarsko priznanje je vidno komunikativno obilježje, koje daje do znanja, već prema rangu, da je njegov nosilac aktivan i dugogodišnji planinar koji je zaslužan za razvitak planinarske djelatnosti.

Kako nositi planinarsko priznanje? Ne treba ga nositi svaki dan. To nije obična značka. U nju je utkan element svečanog obilježja za zasluge. Zato je pravilno i trebalo bi postati nekako »nepisano pravilo« planinara, da

priznanje, obično po rangu najveće PSH ili PSJ, nosimo na reverima odjeće na godišnjim skupštinama, sletovima, danima planinara, raznim svečanostima i akademijama povodom planinarskih jubileja, planinarskim zabavama i tome slično. To ima i odgojni utjecaj, naročito na mlade generacije planinara.

I na kraju valja spomenuti i to da na komisijama za priznanja planinarskih društava leži velika moralna odgovornost, koja im naletaže da pravilno vode politiku predlaganja i nagradivanja. Prije svega, članovi tih komisija trebaju i sami biti aktivni i zasluzni planinari, koji dobro poznaju rad članova u pojedinim sekcijama, odsjecima i komisijama. Rad komisije trebao bi biti neprestan, a ne povremen. Često se u praksi društava dešava da se priznanja dijele u većem broju povodom raznih jubileja. A između njih ostaju »sušna« razdoblja. Mnogi planinari u takvim sredinama i prilikama često i ne znaju da uopće postoje planinarska priznanja. Komisije za priznanja moraju se osjećati obaveznim i odgovornim da predsjedništvo i članove društva upoznaju sa stanjem nagradjenih članova, kao i o vrstama i broju dodijeljenih priznanja. Mogućnosti za to ima više. Jedna, ali ne i jedina, jest godišnja skupština društva.

Za dobro vođenje politike nagradivanja neophodna je dobro ustrojena i ažurno vođena evidencija nagrađenih planinara. Bez nje ne može biti uspjeha a izostat će i krajnji cilj koji bi ta priznanja trebala postići. Priznanja se neće moći dijeliti kako Pravilnik propisuje, a zbog toga će izostati oni pozitivni učinci koje priznanja unose među planinare.

Priznanja su velika čast, ali i velika obaveza. Za sve! Za nagrađene planinare, za planinarska društva, za komisije za priznanja. Nosimo ih s ponosom, časno, a ostanimo i društveno aktivni, sve radi prosperiteta planinarske misli i djelatnosti.

Zadaća i svrha planinskoga društva

Iz »Spomenice HPD-a« 1884. godine

LJUDEVIT VUKOTINOVIC

Planinsko društvo nalazi se još u početcih svojih; djelovanje njegovo osnovano je na razmjerno malenih dohodcima te mu je za to stegnuto na uže krugove; nu dočim se učešće sve to živahnije pojavljuje, možemo gojiti nadu, da će se učvrstiti i razmahnuti rad svoj svedjer na širje.

Naša domovina je posve shodna za turističke svrhe, jer imade u njoj što manjih što većih gorskih predielah, koji obiluju krasotom

svojih okolicah. Krasote ovih okolicah većim dijom su nam još slabo poznate. Neima, istina je, u Hrvatskoj onih visočinah planinskih, kojima se odlikuju razglašene po svetu Alpe Tirolske, Koruške, Švicarske itd., nu priroda je vazda i svigdje veličanstvena; što nam ona predočuje u punoći svojoj i promjenah svojih, to se niti slikom niti perom nedade predstaviti; imade i kod nas predielah takovih, koji su prepleteni nizom silnih gorah i klisurastih

strminah, koji pokazuju osobiti karakter, kavak se svigdje viditi nemože. Spominjemo ovdje ponajprije u širini i duljini svojoj znamenite visočine primorske i obale mora jadranskoga sa neobičnom svojom formacijom krševitom; spominjemo veliku i visoku kamenitu stenu Velebitsku, koja se u nebrojenih kubah i šiljcima podiže na hridovite vrhove u Svetom brdu, u Badanju, u Visočici; spominjemo Liku i Krbavu sa Plišivicom, Udbinom i Bunićem; spominjemo veliku Kapelu, Klek i Biolasicu; Plitvička jezera, Švicu, pad Slunjčice, Senjsko bilo, Vratnik itd. Uzmimo na sjeveru Zagorje sa Krapinskom gorom, Vetenicom, Očurom i Ivančicom; u srednjoj Hrvatskoj Sljeme, Samobor i Kalnik, u slavonskih stranah Brezovo polje, Papuk, Krndiju, Španovicu, Frušku goru itd. te čemo naći široko polje, koje se turistom otvara za lazne njihove.

Nu pitati će tko, kakova leži u tom slast, kakova korist, da se čovjek spremna na tako težke i neudobne puteve?

Istina je, svaki rad, svaki podhvati, svaka zabava iziskuje ponajprije neku dobru volju, neko unutarnje raspoloženje i ljubav za ono što poduzimljemo. Ima ljudi, koji vole sjediti i sasvim udobno živiti, koji se nemogu odvaziti niti na šetnje po ravnici, kamo li da se penju po brdinah; nu imade i takovih, kojim je mila šuma i gora, koji su čvrstom nogom i živahnom voljom spremni podnosit i gdjeko trudove i popeti se na više brdine, uživati tamo slast svježa zraka i razgledati se po širjih krugovih. Koliko je zdrava ovakova vježba za živahnije probuđenje životne snage, o tom netreba nadalje razpravljati. Gledajmo turistu, kada se kući povrati sa svoga putovanja, tad čemo vidjeti na sunca žarom opaženih licih punoču zdravlja i na krepkom gibanju tiela ojačanu snagu; s druge strane u veselju duhu pomlađeno srce; te u shvaćaju životnih odnošajih mnogo povoljniju čud.

Turist obade zemlju u svih svojih stranah, uči se poznati sve kutove, zabitne doline i jame, visoke brdine, krasote i divljoće nevidene, te razabire prediele i pučanstvo od običnih cestah i drumovah odijeljeno, pak time dobiva sasvim drugo znanje o svojoj zemlji i o svom narodu nego ju dobivaju oni, koji se željeznicom il na kolih voze po navadnih obćilih. Običnimi ovakovimi putovanji služe se mnogi tako zvani učenjaci, istražioci i geografi, kad sastavljaju ilustracijama ukrašene opise, koje kad čitamo, često nas na smieh pobuduju, jer vidimo, koliko se piše, čega neima, i koliko se ne piše čega ima.

Turist krči put u nepoznate prediele, turist odkriva mnoge krasote odrije nepoznate,

Ljudevit Vukotinović (1813–1893), planinarski klasik, koji je prije stotinu godina dao idejnu osnovu hrvatskom planinarstvu

otvara zemlju sebi i pristupu svih drugih; time se mnoga okolica zapuštena pretvara u obljubljeno mjesto. Nove se osnivaju staze i putevi, množi se promet, pomnožava se dolažak stranaca i zemlji se širi glas.

Gdje je već djelovanje planinskih družtvih podpuno razvito, ondje se ponos stavљa u to, da smjeli i na glasu stoeći planinari laze na najviše i jedva pristupne hridine, te stavljaju pobjedonosno stope svoje na vrhove, do kojih se samo sa pogibelju života može doprijeti.

Mi toga nemožemo poduzeti, jer nemamo apak niti vjekovitim snježnjakah, naša će dakle poduzeća vazda biti čednija, no ipak u razmjeru prema našim odnošajem dosta velika, dà, mjestimice i dosti smjela. Ako se tko-goder n. p. popne na Rišnjak, Snježnik il Sv. brdo navadnom stazom, kako to već i učiniše mnogi od naših turista, to osim toga ipak ostaje puno kamenitih stena, sgrapah i prołomah, kamo se još nitko nije usudio staviti nogu. S vremenom doći će i do toga; odkriti će se mnogi liepi vidik i mnogo stanovište pronaći za bilinstvo riedko i za floru našu još nepoznato.

Smioni hrvatski turist stavit će nogu i na one prividno nepristupne gole kube i skaline, gdje čovjeka još nikad nebijaše. Korist dakle družtvah planinskih je nedovjedna; vode nas i podpomažu ponajprije u potankom spoznaju zemlje u svih stranah svojih, jer planinari dopiru u one prediele i na ona mesta kamo neidu u obće ljudi po navadnih putevih i u navadnih poslovnih svojih. Planinari vježbaju svoju snagu tjelesnu i kadri su podnositi najveće potežkoće, te su tim načinom u stanju učiniti domovini u raznih sgodah najznačajne usluge. U vrieme nevolje i pogibelji, kada treba ustati na obranu zemlje, u svih brdovitih stranah planinari znadu podupirati vojsku domaću, jer su im poznati putevi po gorah i dolinah, gdje imade i strategičnih točaka strancem nepristupnih. Primjerah o tom dađe bojevi u Tirolskoj, u Švicarskoj, u Crnoj-

gori i Hercegovini itd. gdje su u važnih momentih velike rezultate polučili najvećma oni, koji su potanko poznali okolice svoje.

Nu osim ovih i drugih mnogih koristih uzimimo samo udobnosti koje u družvenom obziru pružaju turistički izleti sa svojimi zabavama i nedužnim veseljem u lijepoj i svježoj prirodi, kako se to nigdje u gradovih nit obližnjih vrtovih i zabavištih uživati nemože. Ako se u to kolo privuče jošte i krasni spol, naravski u svojih granicah i prema umjestnim okolnostim, onda se uvodi u djelovanje planinskih družtvah novi element koji oplemenjuje i samo društvo i osigurava mu veći upliv u sve odnošaje životne.

Mi se nadamo, te želimo, da uz ovakovo shvaćanje zadaća planinarskih, društvo naše provcate i napreduje u dalmja i buduća vremena.

Zaštita prirode

Pismo dru Ivi Marganu, predstavniku SFRJ u UNESCO-u

U vezi s akutnom ugroženošću kanjona Tare zbog planirane izgradnje hidroelektrane »Bijeli brijege«, sloboden sam Vam se, kao predsjednik Savjeta za zaštitu prirode Hrvatske, izravno обратити.

Naime, Zajednica Nacionalnog parka »Durmitor« uputila je predsjednicima savjeta za zaštitu prirode, odnosno čovjekova okoliša SFRJ, SR Crne Gore, SR Srbije, SR BiH i SR Hrvatske dopis kojim informira o dogovoru Crne Gore, Srbije i BiH radi korištenja energetskog potencijala Drine i Morače, a posebno o dogovoru za izgradnju HE »Bijeli brijege« (u kanjonu Tare).

Akumulacijsko jezero spomenute HE obuhvatilo bi 52 km središnjeg i najznačajnijeg dijela kanjona Tare koji je zaštićen unutar Nacionalnog parka »Durmitor«. Kao što Vam je, kao predstavniku naše zemlje u UNESCO-u poznato, Nacionalni park »Durmitor« je odlukom Međunarodnog komiteta za svjetsku kulturnu i prirodnu baštinu uvršten u Popis svjetske prirodne baštine (na temelju Konvencije o zaštiti svjetske kulturne i prirodne baštine, koju je ratificirala i SFRJ).

Kanjon Tare je osim toga na temelju Programa UNESCO-a MAB, proglašen dijelom međunarodne mreže rezervata biosfere.

Uvažavajući potrebu racionalnog korištenja hidropotencijala naše zemlje, smatram potrebnim istaknuti i kulturnu dimenziju problema izgradnje hidrocentrala, u ovom konkretnom slučaju izgradnje HE »Bijeli brijege«. Kao što sam naveo, kanjon Tare je ne samo vrednovan na jugoslavenskoj razini — njegovom zaštitom unutar Nacionalnog parka »Dur-

mitor« — nego uživa i dvostruku međunarodnu zaštitu od strane UNESCO-a.

Sloboden sam Vas također podjetiti da Pravnik svjetske kulturne i prirodne baštine sadrži i poglavje o brisanju spomenika kulture i objekata prirode iz Popisa svjetske baštine ako oni pretrpe bitne promjene.

Također mi je poznato da je prije donošenja Odluke o uvrštenju Nacionalnog parka »Durmitor« u Popis svjetske prirodne baštine tadašnji predsjednik Komiteta za svjetsku kulturu i prirodnu baštinu osobno posjetio područje Nacionalnog parka i bio vrlo impresioniran prirodnim znamenitostima i ljepotama Durmitora, a osobito kanjona Tare.

Sloboden sam također spomenuti da sam već 1972. bio član Jugoslavenskog savjeta za zaštitu kanjona Tare, da sam nekoliko puta prošao kanjon Tare te da se — zabrinut za njegovu sudbinu — i vlastitim uvjerenjem zalažem za očuvanje ovog jedinstvenog prirodnog fenomena naše zemlje i Evrope.

Osobno smatram prijeko potrebnim da se za određeno vrijeme odgodi donošenje odluka skupština SR Crne Gore, SR Srbije i SR BiH, jer bi time bilo omogućeno da se i spomenute skupštine, kao i cijelokupna jugoslavenska javnost upozna s vrlo odgovornom odlukom o izgradnji HE »Bijeli brijege«, s obzirom da su o značenju i zaštiti kanjona Tare upoznate ne samo međunarodne institucije, nego i svjetska javnost.

Dr Slavko Komar
predsjednik Savjeta
za zaštitu prirode SRH

Eksploziv omogućio prolaz

U povodu 50 godina istraživanja Vaternice

SREĆKO BOŽIČEVIĆ

ZAGREB

Krajem ljeta, prije jedno šest godina, obavljali smo speleološka istraživanja u Zabokovskom području između Zagvozda i Vrgorca. S naše desne strane uzdizao se sivi masiv Biokova na kojem se lako mogao opaziti visok čelični stup i zgrada televizijskog odašiljača na Sv. Juri. Zaustavismo se u zaseoku Župi i potražimo djecu da nas odvedu do jedne jame koja se krije negdje u grmlju uz rub sada suha potočnog jarka. Ostavili smo naš kombi u hladu stoljetnog duđa i praćeni djecom odosmo potražiti jamu. S nama je pošlo desetak djece, ali se zbog gusta grmlja naša skupina smanjila. Za male bose noge prolaz nije baš jako ugodan i neki su se vratili u selo. Samo je nekoliko odraslijih dječaka došlo s nama do jame, a tada stadoše promatrati naše pripreme za ulazak u podzemlje. Upalismo svjetiljke i dobro razgledasmo otvor. Ulaz je isprva djelovao kao prolaz u pećinu, jer treba puzati preko kamenih blokova, a tada se nastavlja niz neku kosinu. Boris se zavukao prvi i začas se javio iz tame upozoravajući nas da ljestve možemo ostaviti na otvoru, a da sa sobom ponesemo samo jedan namotaj užeta. Provukli smo se i mi ostali, a i jedan mladić iz sela. Nakon nekoliko metara puzanja mogli smo već slobodno stajati uspravljeni u jednoj visokoj izduženoj dvorani sa strmim nastavkom u dubinu. Negdje iz tame i duboko dolje pod nama javio se Boris:

— Dođite k meni, ovdje je prolaz uz rub blatnog bazena...

I tako smo se spustili desetak metara ispod razine ulaza niz strmu kosinu ispunjenu zabljenim kamenjem. Ispod jedne vertikalne stijene bila je udubina s malo blatne vode na dnu. Po rubu na stijeni vidjelo se da je tu inače dublji bazen sifonskog oblika koji je prije prekrivao prolaz. Nastavak je u obliku užeg kanala koji se postepeno uzdiže. Po tragovima na stijeni vidjeli smo da tu inače voda snažno protječe i to, čini se, pod jakim tlakom. Budući da cijelog tog ljeta nije bilo kiše, voda se isciđedila i iz sifona, i sada nam je bilo moguće ući u dijelove podzemlja do tada vrlo vjerojatno manje znane. Nekako posebno radosno raspoloženi tom spoznajom provlačili smo se dalje i ušli u jedan prilično strm dio kanala. Malo sam zastao promatrajući tragove vrtloženja vode u jednoj udubini i tada začuh da dečki čekićem razbijaju dio nekog suženja. Po glasovima sam razabrao da su svi zastali na jednomu mjestu i zato produžim do njih.

— Ovaj uglavljeni okrugli kamen pregradio nam je put — reče mi Boris. Iza prepre-

ke ima prolaz koliko se dade prosuditi po bačenom kamenu. Prestanite tući da bacim još jedan kamen!...

Svi smo se umirili i Boris baci kamen u procjep iza te neočekivane prepreke. Kamen nekoliko puta odskoči i udarajući sve tiše nestane u tami.

— Kosina je strma — zaključi Ante — ali ako se osiguramo užetom možda ćemo proći. Sada samo treba da razbijemo taj zaglavljeni kamen i da se provučemo na drugu stranu. Ako bude trebalo netko će se vratiti po ljestve.

Položaj iz kojeg se moglo udarati čekićem po ovom zaglavljenom bloku bio je podosta nespretan. Morali smo ležati na ledima, a zbog uskog prostora zamah rukom nije baš mogao biti jak. Svi smo naizmjence udarali, a onda smo kamen pokušali gurnuti nogama. Već smo se svi dobro oznojili kada je Mladen, odbacujući čekić, u bijesu dobacio:

Prolaženje kroz uzak i vodom potopljen dio Žlezničarskog kanala u Vaternici Foto: B. Jalžić

— Da nam je sada samo jedna patrona eksploziva, možda i samo pola, ne bi bilo toliko znoja.

— Kad bi, kad bi — ponavljali smo kao u zboru — ali nemamo ga! Još smo cijeli sat tukli pokušavajući razbiti kamen, ali bez uspjeha. Prepreka je prema nama bila nemilosrdna. Vraćajući se prema izlazu razgovarali smo o sličnim slučajevima u podzemlju. Svi smo ustvrdili da smo se već vrlo mnogo puta u tami spilja ili jama našli pred preuskim prolazom, iza kojeg je bio jasno vidljiv nastavak puta dug i po desetak metara. Tada bismo u našem speleološkom nacrtu stavili samo znak upitnika i napomenu: nastavak vidljiv, ali neprolazan za čovjeka.

Godinu dana nakon toga događaja položio sam ispit za palioce mina pa smo sve uske prolaze i slične prepreke mogli proširivati minama, naravno, poštujući sve propise i upute još pažljivije zbog toga što se to obavlja u tami podzemlja. U našim speleološkim prilikama potrebno je jako paziti i na popratne pojave koje nastaju pri miniranju, jer zna se — miner pogriješi samo jedanput u životu!

Prvi put smo miniranjem proširili prolaz u ponoru Tučiću na dubini od 60 metara. Nakon toga prvog iskustva bilo nam je već lakše pa smo se istim postupkom poslužili u Jelar-ponoru i u jami na rubu Štikadskog polja, u pećini kraj Labina, u pećini Vindiji i Šipunu, u jamama i pećinama na Buškom blatu i u jamama oko Rijeke, u Cerovačkoj pećini, na izvoru Krke kod Knina (tu smo otkrili spiljski kanal ispod slapa Krčića), u sustavu dvorana i kanala u nabušenoj kaver-

ni uz cestovni tunel »Učka«, u pećini Veternici te u još nekoliko manjih pećina.

Kada me netko pita koje mi je miniranje bilo najuspješnije i najteže, bez mnogo razmišljanja mogu odgovoriti: — u vodenom ili »Željezničarskom« kanalu pećine Veternice kraj Zagreba.

Pećina Veternica se istražuje već od 1934. godine, ali u spletu njezinih kanala još je uvijek ostalo nekih nepoznanica. U tom (za sada!) preko 6 kilometara dugom sustavu kanala i dvorana naročito je dobro razrađen srednji i završni dio pećine, gdje iznad aktivnog vodenog toka postoji nekoliko etaža koje se ponegdje i međusobno isprepliću. Mnogi novi, poneki i vrlo dugi kanali, otkriveni su tek nakon dugotrajnih istraživanja i proba postojecih suženja. U tzv. »Željezničarskom« kanalu, u koji se ulazi roneći kroz krači sifon, dugo se čekićem razbijalo jedno sigastom krom oblikovano suženje. Dokaz da je iza njega nastavak bio je potok koji je tekao s onu stranu prepreke, a osim toga se i svjetiljkicom mogao vidjeti dugačak dio kanala. Za neupućene sve bi se to moglo činiti kao obična planinarska šetnja, uz dodatan napor u tami, ali doći do tog mesta nije baš tako jednostavno.

Do »Željezničarskog« kanala treba proći gotovo kilometar i pol glavnog kanala, a od toga se samo 400 metara lako prolazi. Kroz ostali dio treba se dobrano verati i propuzati, a kako to izgleda potvrđuju i nazivi tih kanala: majmunski kanal, pakleni kanal, alpinistički kanal, razrušena dvorana, viktorijini slapovi itd.

Speleolog ulazi u »PVC sifon« u Željezničarskom kanalu Veternice

Foto: B. Krstinić

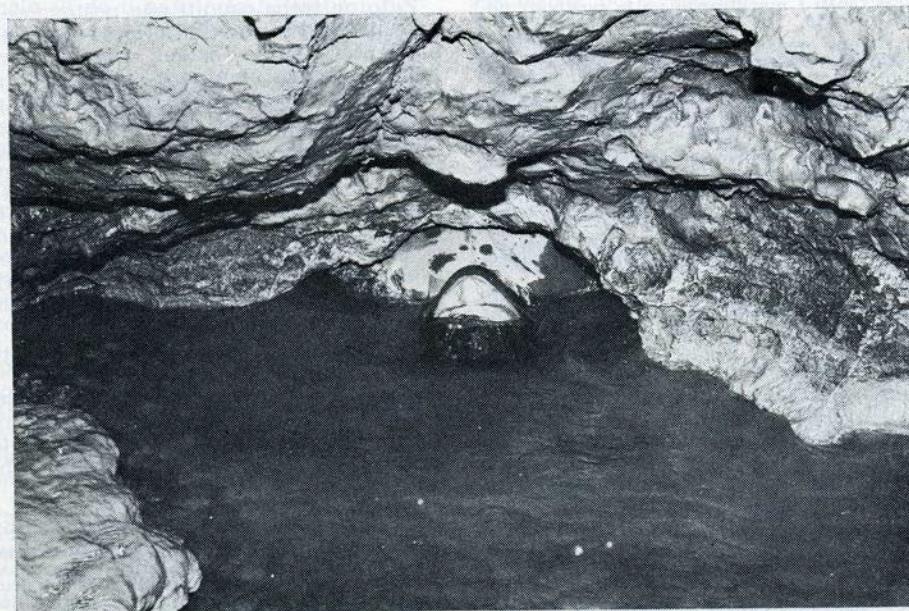
Da sam pouzdano znao što me sve čeka o dogovorenom minerskom zahvatu možda bih malo duže razmišljao, ali sam ponudu brzo prihvatio jer me je kao nekad aktivnog istraživača Veternice privukla mogućnost da se miniranjem otkrije nešto novo. Do sifona nije tog siječanjskog hladnog jutra godine 1979. bilo baš tako strašno doći, jer nas je pratilo desetak mlađih speleologa, pa smo mogli podijeliti svu potrebnu opremu za taj pothvat. Sifon smo prošli jedino četvorica i to u specijalnim gumenim odijelima na kojima je otvor samo za usta i oči (takozvani »frankenštajni«). Eksploziv i sve ostalo što sam trebao za miniranje morao sam staviti pod odjeću na prsim i tako se provlačiti. Prema mjestu miniranja trebalo je ponegdje puzati kroz vodu iznad koje je bio tako nizak svod da nam je iz vode mogla viriti samo glava, ali bilo je i visokih dijelova kanala u kojima smo se mogli malo odmarati i protezati noge. Na nekoliko mjesta trebali su mi Zoran i Branko pomagati i guranjem da se provučem jer mi je zapinjao teret na prsim. Zbog vrlo niske temperature vode u potoku noge su nam se grčile pa smo ih povremeno masirali.

Na mjestu gdje sam morao minirati ležao sam u uskom i niskom kanalu u vodi na ledima. Iz vode su mi virile samo glava i ruke. U prostoru širokom jedva pola metra rasporedio sam dva punjenja eksploziva zamotanog u plastične vrećice. Sva sreća da sam sve to pripremio na suhom prije sifona. S pomoću blata, koje smo također donijeli sa sobom u vrećicama iz prednjeg dijela pećine, učvrstio sam punjenja i postavio deto-

natore. Svako je punjenje bilo spojeno detonirajućim štapinom koji je otporan na vlagu i vodu. Štapin sam provukao nizvodno prema izlazu iz uskog prostora. Na njegov kraj sam stavio električni detonator i još razvukao telefonsku žicu dugu nešto više od 50 metara. Kada smo u kanalu pronašli najsigurniji dio za zaklon, uključio sam uređaj za paljenje eksploziva i pritisnuo prekidač. U podzemlju je odjeknula jaka eksplozija. Tutnjava je bila znak da je taj dio posla izvršen, a je li bio i uspiešan to će se vidjeti tek za koji tjedan kada se podzemlje potpuno očisti od otrovnih plinova eksplozije.

Kasno noću izišli smo iz pećine i dočekala nas je skupina zabrinutih speleologa jer smo se u podzemlju zadržali mnogo duže od predviđenog vremena. Dva tjedna poslije, jedne nedjelje kasno na večer, javili su mi da je iza mjesta koje sam minirao otkriveno i istraženo još 600 metara do tada nedostupnih i neistraženih kanala ali da se istraživanja dalje nastavljaju još u manjim odvojcima.

Eto, tako je eksploziv još jedanput omogućio prolaz u neispitani dio podzemlja. Mu-kotrpni rad polaganog razbijanja u uskom prostoru i u nepovoljnem položaju skraćen je samo na ono vrijeme koje je potrebno da se postavi eksploziv. Zaglušujući pucanj utam bio je znak za nova istraživanja i otkrića u pećini posebno dragoj i uvijek zanimljivoj svim zagrebačkim speleoložima. U svoj minerski dnevnik upisao sam rezultat miniranja, zadovoljan u sebi, što onaj napor i izdržana hladnoća u nogama i čitavom tijelu nije bila uzaludna. Kada zatreba, krenut ću u novi minerski zahvat...

Na drugoj strani sifona speleolog je ugledao novi dio spilje

Foto: B. Krstinić

Jadranski planinarski put – ostvarljiva vizija

Dr. ŽELJKO POLJAK
ZAGREB

Posljednjih je godina u našoj Republici zavladala prava pošast raznih transverzala i veznih puteva tako da ih danas ima već više od 40, a još su tri u pripremi. Neki su od tih puteva minijaturni i posve lokalnog značenja, drugi pak ambiciozniji i bolje održavani. Prije nekoliko godina pokušao je Planinarski savez Hrvatske načiniti reda u toj planinarskoj djelatnosti kojom su se počeli baviti svi – počevši od iksusnih markacista pa do posve neukih planinara. Zato je Konferencija PSH na svojoj sjednici od 16. travnja 1978. odredila uvjete za kategorizaciju i registraciju takvih puteva. Komisija za markacije i transverzale je otada nadležna da planinarske puteve svrsta u jednu od slijedećih kategorija:

1. republičkog značenja,
2. regionalnog značenja,
3. lokalnog značenja i
4. memorijalni putevi uz obilježja NOB-a

Organizator treba prije otvaranja puta poslati Komisiji pismenu prijavu i dokumentaciju: opis puta, dnevnik, značku, geografsku skicu, naziv upravljača itd. Na spomenutoj Konferenciji utvrđeni su ovi uvjeti za kategorizaciju i registraciju:

1. uredno provedena markacija u oba smjera, s dobro označenim križanjima,
2. trasa treba da izbjegava ceste i da traje barem dan prosječnog planinarskog hoda,
3. trasa ne smije biti opasna; kritična mjesta moraju biti osigurana i polaznicima mora biti osigurano noćiste ako put traje duže od jedan dan.
4. pri trasiranju i markiranju valja poštovati načela zaštite prirode,
5. trasu treba označiti običnom markacijom i početnim slovom ili simbolom pod kojim će biti registrirana u Komisiji,
6. trasa se u načelu ne treba poklapati s drugim sličnim putevima, pogotovo ne bez suglasnosti ravnih organizatora,
7. organizatoru se preporuča da pribavi suglasnost lokalnih planinarskih društava i organa vlasti na teritoriju kojim trasa prolazi,
8. organizator treba redovno održavati markacije i kontrolne točke,
9. put mora imati stalnoga upravljača (društvo, grupa) i odgovornu osobu,
10. svakom polazniku valja osigurati dnevnik, opis puta, geografsku skicu, pravilnik i druge potrebne upute.

Cinjenica je da vrlo malo planinarskih puteva njihovi osnivači dobro održavaju. Neki su od njih djelo jednoga čovjeka ili nekoljice ljudi i nastali su u trenutku entuzijazma, no kad taj polet splasne ili se osnivači zasite ili umore od brige za vlastitu tvorevinu, prepuste je zubu vremena i markacije ubrzno propadnu. To se dogada čak i onim putevima iz kojih stoji jako planinarsko društvo, pa i regionalni savez. Posljedica je da su posjetiocima takvih puteva s pravom nezadovoljni, pa je učinak suprotan očekivanju: umjesto da putevi pruže užitak i zadovoljstvo, oni postaju

antipropaganda samima sebi. Bolje bi bilo da neki od njih ni ne postoje, jer donose sramotu svojim osnivačima. Od bolje održavanih puteva spomenimo, među kraćima, samoborski i medvednički, a od dužih riječki i, začudo, velebitski. Kažemo začudo, jer je to i najduži od svih puteva, najteži i najskuplji za održavanje, daleko od jakih planinarskih centara i posebno zato što se za njega ne brine neko jako planinarsko društvo s brojnim članstvom, nego malobrojna ali vrlo požrtvovna Komisija za markacije i transverzale PSH. Ona se sastoji od nekih desetak planinara poodmakle dobi, ali velikog iskustva i uzorne ustrajnosti. Iako se oni već petnaestak godina brinu o održavanju trase i skloništa na njoj, mnogi planinari koji obilaze Velebit nažalost ne znaju cijeniti njihov rad. Umjesto da Komisiji pomognu, oni joj znaju jedino prigovarati kad npr. nađu na neko demolirano sklonište ili pokradenu kontrolnu točku. Neki posjetiocci upotrebljavaju otvorena skloništa, koja su bez čuvara, na način kao da su u ratnom pohodu na neprijateljskom području: ostavljaju za sobom zagadljiva skloništa, upropastavaju inventar i nije im ni na kraj pameti da Savezu pošalju onu simboličnu propisanu cijenu od 30 dinara za jedno noćenje po osobi. Ponašaju se kao da je cijela planinarska organizacija dužna za onih stotinu dinara, koliko košta Putni dnevnik, njima omogućiti lagodno i bezbrižno planinarenje, a oni su tu samo zato da je iskoristavaju i kritiziraju.

Zato ne treba osuditi one poštovaoce planina koji pitaju: nije li bolje da Velebit, naša najljepša planina, ostane rezerviran za malobrojne prave planinare, umjesto da se planinarskom propagandom, transverzalnim dnevnicima i značkama na Velebit usmjerava i kojekakav ološ s razbijajućim instinktima, bez ikakve planinarske kulture.* Dakako da nećemo posizati za ovako ekstremnim rješenjem jer inače se ovaj članak ne bi pojавio, no prije nego prijedemo na osnovnu temu, ovaj je uvod bio potreban kako bi se čitaocu prikazala današnja situacija i teškoće što čekaju planinare koji se bave jednom vrijednom granom planinarske djelatnosti.

Tema je »Jadranski planinarski put«: kuda, s kojom svrhom i zašto baš sada. Kada se prije petnaestak godina počelo razmišljati o »republičkoj transverzali« po uzoru na Slovenski planinarski put br. 1. inicijatori su ubrzo zaključili da je zbog geografskih raz-

* Kako daleko to ide neka pokaže najnoviji drastični slučaj s dva zadarska »planinara« koji su provalili u dom na Stirovcu i na drvenom podu zapalili vatru radi kuhanja te otišli ni ne ugasiši je. Da slučajno nisu za njima uskoro našli drugi planinari, ostali bismo bez toga dragog nam doma. Ili slučaj s Medvedgradom, gdje je vandalska rulja početkom svibnja uništila dobar dio onoga što su uredili arheolozi i konzervatori.

loga i neravnomjerne mreže planinarskih organizacija neostvarivo markiranje trase koja bi započela u istočnoj Slavoniji i završila negdje u južnoj Dalmaciji. Kompromisno rješenje bila je tzv. točkasta Republička transverzala »Po planinama SR Hrvatske«, bez trase, samo s kontrolnim točkama.

Poslje se ponovo nekoliko puta postavlja-
lo pitanje uzdužne pješačke staze kroz Republiku na poticaj Evropske pješačke federacije, koja je dosad trasirala šest maratonskih trasa kroz Evropu bez obzira na državne granice. Jedna je od njih prešla i jugoslavensku granicu. To je E-6, koja je prije desetak godina povezala Baltik s Jadranom. U jugoslaviju stiže iz Austrije i preko Slovenije ulazi u Hrvatsku, završavajući u Kastvu kod Rijeke. Posljednji takav pokušaj proširenja mreže E-puteva u Hrvatsku urođio je sastankom 18. travnja u Zagrebu, na kojem su sudjelovali: Planinska zveza Slovenije (u ime Evropske pješačke federacije), Planinarski savez Hrvatske, Turistički savez Hrvatske, Savez inženjera šumarstva Hrvatske i predstavnici najjačih šumskih gospodarstava iz Hrvatske. Raspravljalo se o mogućnosti da se E-6 produži kroz Jugoslaviju na jug u Grčku ili da se trasira nova staza E-7 (Jadran — Crno more) koja bi prošla sjevernim dijelom Jugoslavije, iz Italije sve do Rumunjske. Valja naglasiti da ovakvi pješački putevi nisu isto što i planinarski putevi. Njihove trase treba da vode naseljenim područjima radi mogućnosti upoznavanja i zbližavanja posjetilaca sa stanovaštvom, a uz dovoljan broj gostonica i prenoćišta, tako da putnici mogu ići s djecom, a bez opreme za kampiranje i nošenja hrane na ledima. Iako na sastanku nije bilo konačnog zaključka, već je sada prilično jasno da je to u Jugoslaviji neostvarljivo na taj način ili da u našoj zemlji treba mijenjati propozicije koje vrijede za srednju Evropu.

Ova me rasprava ponovo potaknula na razmišljanje o uzdužnoj trasi kroz našu Republiku ili bar kroz njezin veći dio, što je još prije petnaest godina bilo neizvedivo i nalik utopiji. O čemu se radi?

Marljivim i upornim radom planinara osnovan je tijekom godina niz veznih puteva i transverzala, od slovenske do crnogorske granice. Među njima ima doduše većih ili manjih praznina, no pogledamo li kako to izgleda na zemljopisnoj karti, nametnut će se sama od sebe pomisao da bi se danas, spajanjem postojećih trasa, bez velikih napora mogla dobiti trasa impozantne dužine uzduž našega Jadrana. Iako bi ona na pojedinim mjestima bila manje zanimljiva ili skopčana s prekidima, solidna osnova je tu. Ako se suradnjom Crne Gore, BiH i Hrvatske mogla ostvariti medurepublička transverzala »Bratstvo i jedinstvo« od Petrove gore do Žabljaka na Durmitoru, upravo grandioznih dimenzija (put traje gotovo dva mjeseca), i što je još važnije: kroz najteže terene i preko najviših vrhova, kroz nenaseljene krajeve, bez planinarskih kuća — onda bi naš posao bio

Skica pješačkih puteva kroz evropske zemlje

neusporedivo manji a trasa za posjetioca ugodnija i lakša. Nabrojimo vezne puteve u blizini Jadranske obale:

Riječka planinarska transverzala

Evropski pješački put E-6

Kapelski planinarski put

Istarski planinarski put »Labinska republika«

Put prijateljstva »Snežnik — Snježnik«

Bratski planinarski put »Rijeka — Ljubljana«

Kapelski planinarski put

Bjelolasička transverzala

Velebitski planinarski put

Planinarski put »Velebit«

Paklenički planinarski put

Planinarski put »Kornati«

Solinska planinarska transverzala »Tragom 1. solinskog partizanskog odreda«

Omladinska planinarska transverzala »Tragom 1. splitskog partizanskog odreda«

Planinarski put »Dalmacija«

Biokovska partizanska staza

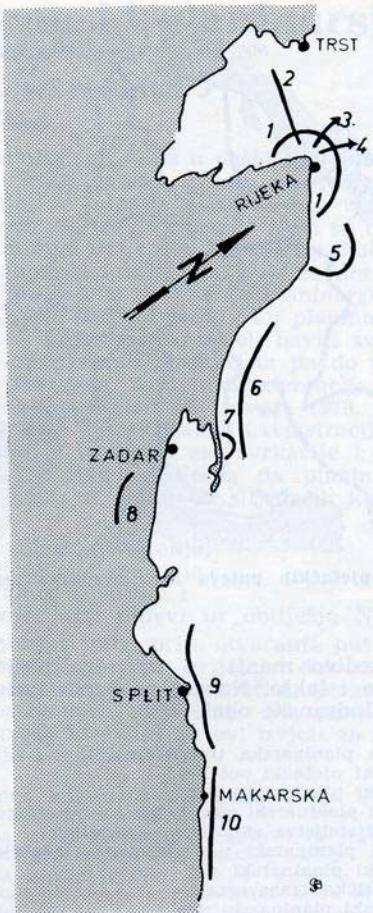
»Orjenski slobodari«

Republička planinarska transverzala »Kroz planine SR Hrvatske«

Planinarski put oslobođenja »Planine Jugoslavije« (jedna kontrolna točka)

Planinarski put »Vis«

Evo na koji bi se način mogli neki od postojećih planinarskih puteva povezati u cjelovit niz: Učka — Planik — Obruč — Platak — Snježnik — Risnjak — Tuhobić — Fužine Riječkim planinarskim putem. Od Fužina do nove kuće na Bitoraju (markacija postoji) i silaz preko Sungera u Tuk (obnoviti staru markaciju). Tuk — Bjelolasica — Samarske, Bjelje i Kolovratske stijene Kapelskim planinarskim putem. Od Kolovratskih stijena preko Vratnika i Senjskog bila do Oltara nova markacija (skupina planinara iz PD »Vihor« već je trasirala taj smjer). Oltari — Sv. brdo uzduž cijelog Velebita VPP-om. Od Sv. brda preko Tulovih greda i niza egzotičnih dolaca Puči, Čaber, Prosenjak i La-

Vezni planinarski putevi uz jadransku obalu: 1. Riječka planinarska transverzala, 2. Istarski planinarski put »Labinska republika«, 3. Bratski planinarski put Rijeka — Ljubljana, 4. Evropski pješački put broj 6, (Baltik — Jadran), 5. Kapelski planinarski put, 6. Velebitski planinarski put, 7. Planinarski put Paklenicom, 8. Planinarski put »Kornati«, 9. Planinarski put Dalmacija, 10. Biokovska partizanska staza.

* Nisu svi planinari ujedno i žigolovci u ekstremnom smislu, no u nas je skupljanje žigova postalo u nekim osoba pravom opsesijom, pa ne valja ni njih razočarati. Ipak se moramo čuditi nekim pojedinциma koji zbog trke za žigovima ne stignu uživati u planini. Ilustrativan je slučaj jednog zagrebačkog »transverzalca — rekordera« koji je čak kupio motorkotač da bi prvi skupio sve žigove u Jugoslaviji. To je i uspio, ali uz koju cijenu! Pri jednom padu siomio je nogu, a motorkotač mu je napokon ukraden. No on je i nadalje toliko zadojen lovom na žigove da je počeo s prezirom gledati na druge planinarske djelatnosti. Tako se npr. već dva puta poslužio sredstvima javnog informiranja (dnevnikom »Vjesnik« i tjednikom »Studio«) da alpinističku djelatnost proglaši nerazumnom. Treba doduše shvatiti da osoba na pragu osmog životnog desetljeća teško prihvati novitete kao što su naše ekspedicije, jer se s tom pojmom nije mogao susresti u mlađim danima, no ipak ne bi smio u ozbiljnjo dobi toliko gubiti kritičnost da sebe samoga izvrgava ruglu. Dogodilo mu se, eto, da je u

da do Prezida (motel) nova markacija. Uspon na Crnopac već je markiran. Silaz u Grčac (posjet Cerovačkim pećinama) i vlakom do ž. st. Labin te dalje Planinarskim putem »Dalmacija« i Biokovskom partizanskom stazom do Blatnog na južnom izdanku Biokova. Orjen bi teško bilo povezati s Biokovom planinarskom trasom i ova će planina zahtijevati poseban posjet. Nastavak puta preko Lovćena na Rumiju u Crnoj Gori zasad ostaje samo idejna skica za budućnost, no zato bi produžetak u Sloveniju bio samo formalno pitanje, jer su od Riječkog zaljeva u Sloveniju trasirana već tri puta: IPP »Labinska republika« na Slavnik iznad Kopra, Bratski planinarski put »Rijeka — Ljubljana« i E-6 kroz cijelu Sloveniju.

Mi u doglednoj budućnosti ne možemo pružiti ono što traži Evropska pješačka federacija: komotno pješačenje pitomom prirodom od gostionice do gostionice, no ako bi netko od evropskih pješaka imao većih ambicija, istraživačkog smisla i, dakako, planinarskog iskustva, pružila bi mu se na kraju E-6 mogućnost da nastavi s pothvatom gotovo ekspedičijskog stila u egzotičnu prirodu Balkanskog poluotoka.

Kako nazvati ovako zamišljeni put? Ime se nameće samo po sebi jer trasa ide uzduž cijele naše jadranske obale — Jadranski planinarski put. Koje bi bile pogodnosti njegove trase, dugačke gotovo mjesec dana hoda, čitav jedan godišnji odmor? Povezivao bi oko 25 planinarskih kuća i skloništa, što je (ako se izuzme Medvednica) gotovo polovina od svih objekata u SR Hrvatskoj. Trasa bi objedinila nekoliko najdužih već postojećih puteva i, što je osobito važno, većinom najbolje održavanih s obzirom na kontrolne točke. Dakako da bi onima slabije održavanima valjalo posvetiti posebnu pažnju: solidno ih markirati i kontrolne točke opsrbiti žigovima, koji obično zadaju najviše jada sakupljačima žigova.* Nadalje, gotovo sa svakog vrha na tom putu pruža se ono što planinar najviše voli: širok vidik i to gotovo uvijek na more i njegove otroke. U slučaju lošeg vremena u planini, po-

istom broju časopisa gdje pljuje po alpinistima, objavljena njegova fotografija na osiguranoj alpskoj stazi koju su za njega i njemu slične uredili — alpinisti! O negativnim pojавama što ih sadrži pojava transverzala napisao sam članak pod naslovom »Nevolje transverzalaca« (NP 1978, br. 1—2, str. 41).

Zanimljiva je pojava i natjecanje za naslov »Planinar — transverzalac«. Prema broju posjećenih veznih puteva dobiva se čak i kategorija od I do III stupnja. Čudno je da se neki s ponosom nazivaju »transverzalcem«, iako taj naziv nije lijep, nego je pomalo posprdan. Naziv »transverzala« osim toga ni ne odgovara većini naših veznih puteva, jer su oni najčešće uzdužni (longitudinalni) a ne poprečni (transverzalni). Slovenci imaju za obje vrste vrlo prikladan naziv: vezna pot (vezni put). Trebali bismo ga i mi usvojiti jer je ispravan i jer je naš domaći ili ih jednostavno nazivati planinarskim putem, kako se službeno i naziva većina od njih.

PLANINARSKO DRUŠTVO
• ŽELJEZNIČAR •
Z A G R E B
priznaje naziv

PLANINAR-TRANSVERZALAC

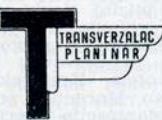
KORLAET JOSIP-u

članu PD »Željezničar« iz Zagreba
i dodjeljuje značku 1. stupnja

komisija:

*Ante Kraljev
J. Černak
M. Š.*

br. 1

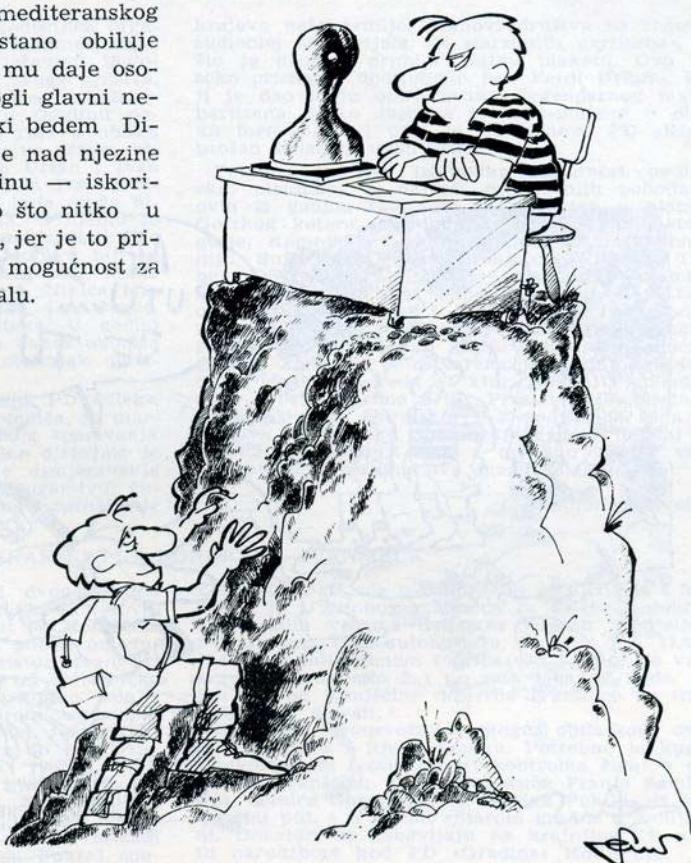

Priznanje »planinaru-transverzalu-
cu« što ga dodjeljuje PD »Želje-
zničar« iz Zagreba

sjetilac može bez teškoća brzo sići na morsku obalu gdje se, čekajući na lijepo vrijeme, može odmoriti na plaži i popuniti zalihu hrane.

Budući da trasa vodi granicom između dvi-je regije sasvim različitih karakteristika, go-to dva suprotna svijeta — mediteranskog i kontinentalnog — put neprestano obiluje svakovrsnim kontrastima, što mu daje oso-bit čar. Na taj bismo način mogli glavni nedostatak naše obale — planinski bedem Dinarског gorja koje se nadvisuje nad njezine plaže tisuću kilometara u dužinu — iskoristi kao prednost. Imali bismo što nitko u Evropi nema niti ne može imati, jer je to pri-roda dala samo našoj zemlji — mogućnost za primorskiju planinarsku magistralu.

Naš je turizam zasad još slijep za tu mogućnost jer mu se horizont ograničava na plaže i hotele uz njih. I eto, povijest se ponavlja: planinari opet, kao i dosad, treba da kao pre-teče i svjetlonosne utirke turizmu razvojne pu-teve. Zadatak koji je uvijek vrijedio truda i donosio rezultate s kojima se ponosimo.

Karakaturu izradio
Senaid Serdarević

»Jugotankerturist« iz Zadra ugostio planinare

Turistička RO »Jugotankerturist« iz Zadra pozvala je u svom aranžmanu delegate iz 15 planinarskih društava SR Slovenije, SR Bosne i Hercegovine i SR Hrvatske da se upoznaju s turističkim objektima i programima ovog velikog turističkog kolektiva. Odazvalo se četvero deset i pet planinara iz planinarskih društava: »Matica—Ljubljana«, »Slovenijašport« i »Metalna« iz Ljubljane, »Kovinotehna« i »PTT Celje« iz Celja, »Željezničar« iz Maribora, »Metalno« iz Zenice, »Bjelašnica« iz Sarajeva, »Platake« iz Rijeke, »Gavrilović« iz Petrinje, »Psunj«, »Sokolovac« iz Slavonske Požege, »Kalinik« iz Križevaca, »Ravna gora« iz Varaždina i »OKI« iz Zagreba. Među gostima nalazili su se tajnik PSH Nikola Aleksić, predsednik za transverzale PS BiH Saban Grahić, novinari »Vikenda« Dražen Jakčin i »Požeškog lista« Ivan Jakovina, te Đuro Priljeva iz reda Petrinja.

Svi uzvaniči sastali su se u zadarskoj luci 17. svibnja, odakle ih je brod Jugotankerturista »Slatinica« prebacio na otok Iž. Smjestili su se u hotelu »Korinjak«. Planinari su odmah iskoristili lijepo vrijeme i popeli se na vrh Korinjak odakle se pružaju lijepi vidici na susjedne otokе. Drugog dana organizirano je krstarenje brodom »Slatinica« po Kornatskom arhipelagu s obilaskom dijela Planinarskog puta »Kornati« koji je prije četiri godine otvorilo PD »OKI«. Vožnja uz otoke Abu, Taljurić, Sestrice, Obručan, Levernak, Dovnik, te Mali i Veliki Rašip; pristalo se u Kra-

vijačici na otoku Kornatu da bi se obišlo vrh Metline i Velu ploču. Pri povratku posjet Saliju na Dugom otoku da bi se razgledali hotelski paviljoni i mjesto Sali. Trećeg dana ispoljili smo po lijepom sunčanom vremenu put Petrčana. Kod Niša obišli smo novo otvoreno turističko naselje »Zaton«. Naselje obuhvaća 1,5 km dugu plažu s maritimnim centrom i apartmanima u kućicama dalmatinskog izgleda, sportske terene i autokamp sa svim pratećim objektima. Preko Zadra stigli smo u Starigrad i smjestili se u hotelu »Alan« podno Velebita u blizini Nacionalnog parka »Paklenica« koji smo prohodali sve do Borisovog doma. Navečer organiziran je razgovor za okruglim stolom kojem su prisustvovali direktori hotela »Alan«, direktor hotela »Korinjak« Damir Ceza i šef recepcije Goran Margetić, predstavnici društveno-političkih organizacija Starigrada, predstavnici PD »OKI« i to predsjednik društva Z. Sličević i članovi predsjedništva I. Munjko i D. Doležal, te tajnik PSH N. Aleksić. Upoznali smo se s velikim mogućnostima razvijanja turizma pri obalnom području i na otocima. Razgovor je istu večer emitiran na radio stanici Petrinja.

U nedjelju 25. svibnja oprostili smo se od domaćina »Jugotankerturista« i puni utisaka vratili se u svoja matica društva s porukom da među svojim članovima propagiramo ljepote Nacionalnih parkova »Kornati« i »Paklenica«, te da organiziramo izlete u te predivne predjele naše zemlje.

Z. S.

Karikaturu izradio Senaid Serdarević

Dana 16. prosinca 1983. ostavio nas je zauvijek planinarski senior Slavonije i dugogodišnji predsjednik PD »Sokolovac« u Slav. Požegi. Rođeni Požežanin, gotovo je cijeli životni vijek proveo u svome gradu i posvetio mu, osim svog profesionalnog radnog vremena, kao profesor i direktor gimnazije, svoj obiman društveni rad. Bavio se književnošću i poviješću, u čemu je bio istaknuti erudit, a svoje sposobnosti na tom polju posvetio je i planinarstvu. Objavio je dvije planinarske knjige (»Ljeto i zima u požeškim planinama« i »S požeškim planinarama Papuk-planinom«) i napisao niz planinarskih članaka. Prije rata bio je član Sokola i objavio spomenicu povodom 20-godišnjice Sokola u Sl. Požegi. Bio je predsjednik PD »Sokolovac« od 1958—1979. godine, dakle s manjim prekidima gotovo 20 godina. Od 1967—1974. bio je predsjednik Planinarskog odbora Slavonije, a također i član Glavnog odbora PSH. Bio je i plodan suradnik NP. Spomenimo nekoliko njegovih članaka: Stazama Psunja (1968, 193), Planinski pejzaži Slavonije (1967, 17), 70 godina planinarstva u Sl. Požegi (1970, 309). Na vidikovcu Slavonije (1971, 195), Planinarstvo u Slavoniji (1972, 285). Za svoj požrtvovan rad stekao je najviša planinarska priznanja: Zlatni znak PSH 1972, Zlatni znak PSJ 1962, Zlatnu plaketu SFK Hrvatske i brojna druga. Planinarske zasluge koje je stekao neizbrisive su i slavonski planinari pamtit će ga trajno kao velikog organizatora, a članovi »Sokolovca« kao svog doživotnog počasnog predsjednika.

35 GODINA PLODNOG RADA PD »KLEK« OGULIN

U godini kada se obilježava 110-godišnjica organiziranog planinarstva u Hrvatskoj, planinari Ogulina okupljeni u PD »Klek« obilježavaju 35-godišnjicu postojanja i plodnog rada svoga društva, ponošni što je Klek kolijevka našeg planinarstva. Organizirani rad planinara u Ogulinu postoji je i prije drugog svjetskog rata u obliku podružnice HPD-a, čiji su članovi, uz ostale, bili i sadašnji članovi društva Ferdo Uršan i Ivan Stipetić. Nakon oslobođenja, početkom 1950. godine, dolazi do osnivanja PD »Klek« koje otada bilježi godine plodnog rada i razvoja. U njemu je do danas upisano 653 člana. Prvi predsjednik bio je Josip Marković, a u upravnom odboru bili su i inž. Ante Pauković, Franjo Badanjak, Ferdo Uršan, Ivica Stipetić, Franjo Dujmić, Nikica Mačnjolović, Krešo Stipan, Milena Stipan, Lela Nežić, Munib Kožaragić i mr. Franjo Steka. U godini osnivanja društvo je brojilo 109, a danas okuplja više od 260 članova, od kojih su stotinjak omiljenici.

Kako ističe dugogodišnji predsjednik PD »Klek«, Milan Prerad, društvo ima sekcije vodiča, za marširajući staza i puteve, službu gorskog spasavanja i sekciju alpinizma, a do 1970. godine djelovala je i skijaška sekcija. Osnova rada je usmjeravanje članova na ljubav prema prirodi, drugarstvu, čuvanju prirode i njenih ljepota te na upoznavanje

krajeva naše zemlje. Članovi društva su redovni sudionici Memorijala »26 smrznutih partizana«, za što je društvo primilo Zlatnu plaketu. Ovo visoko priznanje dodijeljeno je i Ferdi Uršanu, koji je dao ideju obilježavanja legendarnog marša partizana preko Jasenka i Matić-poljane u obliku memorijala i prvi je uz članove PD »Klek« prošao današnju stazu marša.

Posebno je živa izletnička djelatnost ogulinských planinara, a najveći broj svojih pohoda u ovih 35 godina rada bio je usmjeren u planine Gorski kotar, Kapele, na Velebit, Samoborsku gorju, Kamniške i Julijske Alpe, Triglav, Romaniju, Sutjesku, Lovćen, Prokletije, Vlašić i Trebević. Nekoliko članova je pohodilo Dolomite, Mont Blande i Visoki Atlas. Na visovima Kleka održavaju se tečajevi i škole za alpiniste, vodiče i gorsku službu spasavanja. Pomoći radu društva pružaju SIZ za fizičku kulturu, Skupština općine i radni kolektivi, a ostvarena je plodna saradnja sa izvidnicima odreda »Viktor Buban«, omladinicima i pripadnicima JNA. Proslava 110-oblijetnice planinarstva u Hrvatskoj i 35-godišnjice rada za članove PD »Klek« predstavljaju novi poticaj za budući još plodniji rad, a posebno za još veće omasovljenje planinarstva među mladima.

Vladimir Krevelj

PLANINARSKI PUT KONJŠČINA—IVANŠČICA

PD »Gradina« je, obilježavajući dvogodišnjicu uspješnog djelovanja i povodom 107. Savjetovanja ZPP-a, markiralo i otvorilo put od Konjščine do vrha Ivanšćice i obratno. Ovim putem omogućen je još jedan interesantan pristup Ivanšćici s njene južne strane. Put počinje od željezničke stanice Konjščina, prolazi kroz nekoliko sela i zaselaka s još dosta očuvanom starom zagorskom arhitekturom, pokraj dvorca u Selnicama, južnim padinama Ivanšćice, ispod Gradinovca do Prekršja, gdje se spaja s putem iz Zajezde i Ivance. Park oko dvorca u Selnicama je prirodna znamenitost SR Hrvatske i nalazi se pod zaštitom. Na vrhu brijege, uz asfaltni put, kraj ulaza u park nalazi se i spomenik Prvoj zagorskoj udarnoj brigadi koja je na ovom mjestu formirana. Pokraj spomenika prolazi asfaltni put Zlatar—Budinščina.

Zeljeznička stanica u Budinščini udaljena je 6 km. Ovdje je i autobusna stanica za Zlatar s dobrim autobusnim vezama dalje za Zagreb. Nedjeljom i praznikom voze autobusi za Zlatar u 7.45, 13.45 i 17.45, a radnim danom i češće. Od Selnicice do vrha Ivanšćice ima oko 2 i po sata laganih hoda, cijeli put od Konjščine do vrha Ivanšćice ne traje dulje od 6 sati.

Ljubitelji »transverzala« mogu, obilaskom ovog puta, zaraditi i lijepu značku. Potrebljeno je kupiti Dnevnik puta i otišnuti tri kontrolna Žiga: u domu na Ivanšćici, u dvorištu kuće Franje Samboičića, Selnica Gornja br. 82, zaselak Puklin, uz sam asfaltni put, i u Krčmi »Starom gradu« u Konjščini. Dnevničci se nabavljaju na krajnjim KT putu ili narudžbom kod PD »Gradina« Konjščina.

Z. Trlekl

Vijesti

● Odlikovanja ogulinskim planinarna. U okviru otvaranja proslave velikog jubileja 110-godišnjice organiziranog planinarstva u Hrvatskoj u Ogulinu je na svečani način obilježena i 35-godišnjica plodnog rada i razvoja PD »Klek« Ogulin, koje danas okuplja više od 260 članova, od čega su stotinjak omladinci. Na svečanoj sjednici društva referat je podnio dugogodišnji predsjednik Milan Prerad. U kulturno-umjetničkom programu sudjelovali su učenici OS »Jure Kaurić« Ogulin, a za dugogodišnju suradnju na razvoju planinarstva priznjava je primilo 25 radnih kollektiva i organizacija i 63 pojedinca. Odlikovani Predsjedništva PSH, PD »Klek« je odlikovano Zlatnim znakom PSH, a Zlatni znak PSJ je dodijeljen Miljanu Preradu i Ferdi Uršanu. Predsjednik PSH, mr. Željko Kašpar, uručio je Zlatni znak PSH ogulinskim planinarama Kresi Stipanu i Mihajlu Višnjiću. Srebrni znak su primili Josip Badanjac, Ivan Ceranić, Ivan Polić, Marija Protulipac i Josip Spehar, a Brončani znak je dodijeljen Marici Babić, Franji Markoviću, Mileni Stipan, Mihajlu Trboviću i Zvonku Trediću. (Vladimir Krevelj)

Obnoviti društvo u Vrbovskom. Predsjedništvo OK SSRN Vrbovsko na jednoj od svojih redovnih sjednica zaključilo je da se maksimalnim snagama pride i osnivanju planinarskog društva u Vrbovskom. Do prije deset godina ovđe je postojalo planinarsko društvo »Beljavine«. Stoga je odlučeno da se u realizaciji ove ideje pozovе u pomoć Planinarskom društvu »Zagreb« i zatraži njegova pomoć. Na sjednici se raspravljalo i o planinarskoj transverzali kroz Gorski kotar. Kako je začrtano, kretala bi se spomenuta transverzala kroz čitav Gorski kotar u dužini od 250 km, a obuhvaćala bi i područje komune Vrbovsko. Komuna Vrbovsko očekuje od transverzale da u svom programu uzme obzir i posjeti mjestima naše slavne epopeje.

● Obnovljena staza iz Markuševca na Sljemje. Da bi došli na Sljemje, Puntjarku ili Hunjku, planinari iz Dubrave, Maksimira i bilo kojeg drugog istočnog dijela grada putovali bi — na Mihaljevac. Manjina ih zna da iz Markuševca postoji gotovo izravna staza prema najzajedničijim lokalitetima vršnoga dijela Medvednice, a najbolji poznavaoci planine rijetko su prolazili tom stazom.

jer je već godinama bila zarasla, a oznake su se istrošile. Od ovoga vikenda svih planinari mogu računati da iz Markuševca,dokle vozi ZET-ov autobus iz Maksimira, mogu za malo više od dva sata do pješačiti na Puntijku i Hunjku obnovljenim i vrlo dobro označenim stazama. To je djelo Planinarske sekcije Obrazovnog centra RSUP-a koja djeluje pri PD „Zelježničar“, a koja će staze i održavati.

»Ličke novine o našoj 110 godišnjici. U »Ličkim novinama« počeo je ovoga proljeća izlaziti u nastavcima prilog pod naslovom »110-godišnjica organiziranog planinarstva u Hrvatskoj« u kojem gospički planinar Petar Stanić opširno prikazuje našu prošlost. Ovo vrijedi zabilježiti jer, koliko nam je poznato, to su jedine novine koje su na taj način do sada obilježile našu proslavu.

• PD »Japetić« u Samoboru odljekovano je u povodu 60-godišnjice osnutka Ordenom zasluga za narod sa srebrnom zvijezdom. Orden i ukaz predao je na godišnjoj skupštini društva 16. ožujka predsjednik Općinske skupštine Samobor Vladimir Burić. Cestitamo!

PD »Kuna gora« iz Pregrade, održalo je 13. 4. 1984. godine svoju redovnu izbornu skupštinu, na kojoj su izabrana nova društvena tijela, usvojen novi statut društva te donijet plan rada. U naредном razdoblju pred Upravnim odborom i članovima društva stoje zadaci većeg angažiranja članstva i temeljitiji rad nakon poslijednjih godina mirovanja. Ambicioznim planovima i poletom, pomlađeni Upravni odbor to i obećava. Novi predsjednik društva je Ivan Kantoci, potpredsjednik Stjepan Storjak, tajnik Vesna Krušec.

Zainteresirani posjetioc planiinarskog doma na Kuna gori mogu klijucevce od doma podignuti kod člana Upravnog odbora Duke Kurko, Ulica maršala Tita 22. Društvo je dobilo na korištenje i nove društvene prostorije u blisoj osnovnoj školi u centru mjesista na trgu Ede Leskovara 7, gdje će se smjestiti do sada raštrkana arhiva, a koje će poslužiti i za česće susretanje, veću organiziranost i aktivnost planinara ovog dijela Hrvatskog zagorja.

- PD »Prijatelj prirode« Ivanić grad. Povodom 110. godišnjice organiziranog planinarstva društvo je tokom ožujka i travnja pripre

dilo nekoliko manifestacija. Svakako su najznačajnije dvije: svečana javna projekcija filmova i dijapozitiva o planinama SFRJ za gradarstvo i izlet autobusom na Klek kojeg su osim članova sudionici bili i ostali zainteresirani. Istim povodom, u jesenjim mjesecima priredit će se još nekoliko manifestacija.

• Skupina seniora u PD »Ravna gora» Varaždin održala je godišnji sastanak članova 21. veljače. Iz opširnih izvještaja kao i iz diskusije vidjelo se da se u 1983. godini radio požrtvovno, nešobično i mnogo. Održano je 28 pješačkih izleta sa 185 članova (prosječno 7) i 6 turističko-planinarskih izleta s 263 članova (prosječno 44), ukupno 34 izleta sa 448 članova. Oni koji su imali kondiciju osvajali su kote planinskih vrhnaca, a oni koji je nijesu imali ostajali su u planinarskim domovima. Vode puta bili su Ivan Košćec 12 puta, Ljudevit Jug 9, Lucijan Smokvina 5, Matko Poljanac 3, Željko Hrvatić 2 i Božo Dučakijević, Slavko Petričević i Mirkо Martinović po 1 put. Vode puta nijesu bili samo organizatori kretanja nego su za svaki pojedini izlet obradili i izložili prirodne, kulturne i povijesne znamenitosti posjećenih objekata. Posebno je mnogo truda uložio i najviše uspjeha imao referent za izletničku djelatnost Ivan Košćec. U zimskom razdoblju članstvo se okupljalo na sastancima s organiziranim predavanjima s dijapositivima. Održano je 6 predavanja. Predavači su bili: prof. Zoran Dučakijević, Duro Makšan, Trubić i drugovi, Tomislav Jagić i Ivo Košćec. Posjetilaca je bilo 335 ili prosječno 56. Jedno od najuspješnijih predavanja bilo je: Uspori na Kilimanžaro, koji su izvršili alpinisti našeg društva početkom 1983. god., a održao ga je Trubić s drugovima. Poslije predavanja priredene su zakuske — za koje se najviše pobrinuo Ljudevit Jug — затim su se pričale planinarske zgodbe i nezgode i u dobrom raspoloženju odzvajala ije i pjesma pa se bez pretjerivanja može reći da su planinarski sastanci predstavljali za Varaždin društveni dogadjaj što se vidi i po velikom broju posjetilaca. Poslije pohvalnih riječi za rad naše skupine dana je razrešnica dosadašnjem odboru, a izabran je novi u gotovo istom sastavu, s pročelnikom ing. Ivočicom Žukinom, nečlanom i t. d.

Dr ŽELJKO POLJAK

zadnje dneve života i mrtvog učenja. Prezident je bio
član i predsjednik planinarskih udjela, predsjednik hrvatskega planinarskega suda i
član i predsjednik svjetskog planinarskog suda. Učenje i mrtvo
čelo su mu bili vredno i posvećeno. Čestitam mu na ovom prigodnom događaju i želim mu
da ostanet dobro i ugodno u svijetu planinarstva i uživa u
svom učenju i mrtvom čelu.

Slike iz povijesti hrvatskoga planinarstva

**U povodu 110. obljetnice
organiziranog planinarstva u Hrvatskoj**

PLANINARSKI SAVEZ HRVATSKE
Zagreb 1984

NAPOMENA UZ JUBILARNI PRILOG

Ovaj jubilarni prilog, koji se nastavlja i u idućim brojevima »Naših planina«, nema pretenziju sveobuhvatnog prikaza povijesti hrvatskog planinarstva. Opsežan i dokumentiran prikaz naše povijesti objavio je Planinarski savez Hrvatske 1975. godine u kapitalnom djelu »Hrvatsko planinarstvo« na gotovo 400 stranica, pa iako je ono rasprodano, zasad još nema potrebe za tiskanje novoga i jednako opširnog izdanja, a niti za tu svrhu nema raspoloživih financijskih sredstava. Ipak je novim naraštajima planinara nužno dati u ruke publikaciju u kojoj mogu na sažeti način doznati bitne detalje iz naše bogate prošlosti i na njoj se inspirirati. Potrebno je, osim toga, prikazati i domete posljednjeg desetljeća koje je proteklo od izlaska »Hrvatskog planinarstva«. Za ovo razdoblje značajan je velik broj kvalitetnih akcija i niz ekspedicijskih pohoda. Napokon, valja prikazati i današnje stanje našega planinarstva koje je, krećući se stalno uzlaznom linijom, i brojčano i sadržajno dostoјno okrunilo 110. obljetnicu. Ovim zadacima nastoje udovoljiti »Slike iz povijesti hrvatskog planinarstva« što ih započinjemo objavljivati u ovome broju, a na kraju izdati u posebnoj knjizi. One će »u riječi i slici« prikazati najvažnije i najzanimljivije dogodaje i ličnosti jedne osebujne grane hrvatske kulture, koja samo dijelom pripada fizičkoj kulturi.

Imamo sreću što se, zahvaljujući njegovanjem planinarske tradicije i sačuvanim povijesnim dokumentima, ovaj zadatak može ostvariti bez većih teškoća s kojima se obično susreću povjesničari. Poviješću hrvatskog planinarstva bavili su se dosad brojni autori. Neki su osvijetlili samo neki fragment, drugi su pokušali dati općenitiji prikaz. Navest ćemo kronološkim redom neka važnija djela za poznavanje naše teme:

1. »Spomenica Hrvatskog planinskog društva«, HPD, Zagreb 1884.
2. B. Budisavjević: Kako je postalo Hrvatsko planinsko društvo, HP 1:36, 1898.
3. Jubilarni broj HP u povodu četvrt vijeka HPD-a (br. 7–8, 1900)
4. J. Pasarić: Planinarska društva u Hrvatskoj, HP 18:42, 1922.
5. Jubilarni broj HP u povodu 50. obljetnice osnutka HPD-a (br. 8–10, 1924)
6. »Quarant'anni di vita alpinistica fiumana«, Club alpino fiumano, Fiume 1925.
7. Lavoslav Golf: Razvoj turizma u Dalmaciji, Prim. plan. društvo »Dinara« u Splitu, 1929.
8. V. Blašković: Planinarstvo u Hrvatskoj, PSH, Zagreb 1955.
9. Ž. Poljak i V. Blašković: Hrvatsko planinarstvo, PSH, Zagreb 1975.

Ovamo treba pribrojiti spomenice pojedinih planinarskih društava tiskane u povodu jubileja: Mosor 1951. i 1967, Jankovac 1955. i 1975, Bilogora 1965, Željezničar i Sljeme 1970. i 1980, Japetić i Split 1973, Zagreb Matica 1973. i 1978, Kozjak 1974, Grafičar, Mosor i Ivančica 1975, Zagorski planinarski put 1978, Paklenica, Ravna gora i Vihor 1979, Rade Končar 1984.

Vrlo vrijedne materijale za proučavanje planinarske povijesti sadrže planinarski časopisi, u prvom redu »Hrvatski planinar« i »Naše planine« iz Zagreba te »Liburnia« i »Planinarski list« iz Rijeke. Najvredniju izvornu građu sadrže: arhiv HPD-a, koji se čuva u Hrvatskom planinarskom muzeju u Samoboru, i arhiv Planinarskog saveza Hrvatske. Arhivski materijal čuvaju i neka planinarska društva, a obilje vrijedne povijesne grade posjeduju i neki planinari seniori, no o njoj se vrlo malo zna i zbog toga je nepristupačna istraživačima.

U proteklih 110 godina objavljeno je mnogo povijesne građe u obliku vijesti i članaka u dnevnim novinama i časopisima. Njezino je istraživanje znatno olakšao zagrebački planinarski publicist Jakša Kopić, koji je 1976. god. počeo u »Našim planinama« sistematski objavljivati sve naslove o planinarskoj tematiki kronološkim redom, a klasificirane po pojedinim periodicima.

Na kraju, možemo zaključiti da je naša planinarska povijest područje koje još uvijek obiluje nepoznanicama, zbog čega istraživačima nudi veliko i zanimljivo polje rada.

Z. Poljak

NAJČEŠĆE KRATICE

AO	alpinistički odsjek
GSS	Gorska služba spasavanja
HP	»Hrvatski planinare, glasilo HPD-a
HPD	Hrvatsko planinarsko društvo
JAZU	Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti
NP	»Naše planine«, revija Planinarskog saveza Hrvatske
PD	planinarsko društvo
PSH	Planinarski savez Hrvatske
PSJ	Planinarski savez Jugoslavije
PZS	Planinska zveza Slovenije

Preteče organiziranoga planinarstva

Zoranićeve »Planine« iz 1536. godine

Prva knjiga o planinama na hrvatskom jeziku bila je napisana prije četiri i pol stoljeća. Povjesničari misle da svjetska planinarska literatura počinje klasičnim opisom gore Pilatus u Švicarskoj, koji je 1555. godine objavio Konrad Gessner iz Züricha. Istina je da je Gessner tim svojim djelom i drugim spisima znatno utjecao na suvremenike i kasnije naraštaje, istina je i da planinarstvo smatramo plodom evropske kulturne sredine i da njegove početke povezujemo s Alpama i njihovim otkrivanjem, pod uplivom renesansnoga duha, no istina je i to da su već 1536. god. na evropskoj periferiji, neposredno na kravoj turškoj granici, velebitski i dinarski vrhovi nadahnuli mladog hrvatskog pjesnika Petra Zoranića (1508—1569?) iz Nina kod Zadra, da je napisao književno djelo pod naslovom »Planine« (pisano 1536, tiskano u Veneciji 1569). Budući da su »Planine« pisane hrvat-

Petar Zoranić Ninjanin (1508—1569?), spomenik u Zadru kod crkve sv. Krševana (rad J. Petrića, foto Z. Poljak)

Naslovna stranica Zoranićevih »Planina«

skim jezikom i da su tiskane u prilično maloj nakladi, ostale su tadašnjem kulturnom svijetu nepoznate. I dok je Gessnerova knjiga postala gotovo »planinarska biblija«, svi su primjerici Zoranićevih »Planina« nestali u ruševinama i ratnim požarima koji su zadesili Dalmaciju, tadašnje kulturno središte Hrvata. U balkanskoj povijesnoj tragediji hrvatsko su narodno područje razgrabile tri velesile: Turška, Venecija i habsburška država. Sreća u nesreći: sačuvan je jedan jedini originalni primjerak ovoga dragocjenog djela starohrvatske književnosti. Danas ga čuva Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti u Zagrebu. Kulturni svijet ipak ga može pročuvati gotovo u originalu, jer je Akademija 1952. g. objavila reprint na 78 stranica. Dakle: hrvatska planinarska književnost započela je 1536. godine. (Lit.: I. Krajač: Petar Zoranić, HP 1924, 182).

Botaničari glavni preteče planinara

Prvi koji su počeli pohadati naše planine u većem broju bili su botaničari, najprije strani a zatim i naši. Unatoč prvenstveno znanstvenom interesu, oni nisu mogli ostajati hladni prema prirodnim ljepotama što su ih vidjeli i oduševljeno su ih otkrivali prosvjećenoj Evropi. Tako je Riječanin Nikola Host (1761 — 1834) tragao za biljkama po Gorskom kotoru i Risnjaku, a njegov brat Josip 1802.

Robert Visiani (1800—1878), rodom Šibenčanin, živio u Padovi, napisao je »Floru dalmaticu« u tri knjige

Belsazar Hacquet (1739—1815), francuski istraživač koji je opisivao gorski svijet Hrvatske

uspeo na Velebit i Biokovo. Austrijanac Franz Wulffen (1728—1805) penjao se na Snježnik, Mlečanin J. H. Zanichelli (1662—1729) i Danac Franz Mygind (1710—1798) na Učku, Madar Paul Kitaibel (1757—1817) zajedno sa austrijskim grofom Franzom Waldsteinom (1759 — 1823) na Velebit i Plješivcu, profesor iz Trsta Andreas Alschinger (1791—1864) na Biokovo i Velebit, Friedrich Bartling iz Göttin-

Crtež Velebita iz Hacquetova djela »Physikalisch-politische Reise...« (1781) sa starim narodnim nazivom Velebić za Velebit

Ami Boué (1794—1881), francuski istraživač i počasni član Jugoslavenske akademije, donio je u djelu »La Turquie d'Europe« nove podatke o našim planinama

gena na Učku, Tršćanin Bartolomeo Biasotto (1793—1859) na Učku, Velebit i Biokovo, Čeh Franz Maly (1823—1891) na planine uz Jadran, kustos peštanskog muzeja Joseph Sadler (1791—1849) u Gorski kotar i na Velebit, Tršćanin Muzio Tommasini (1794—1879) na Učku i Biokovo, zagrebački Galicijac Slavoljub Wormastiny (1816—1908) na Samoborsko gorje i u Gorski kotar, Austrijanac Thomas Pichler na primorske planine itd. Među njima osobito treba istaknuti našega čovjeka Alberta Visianija (1800—1878), rođenog Šibenčanina, koji je bio 40 godina upravitelj botaničkog vrta u Padovi, a glavno mu je djelo »Flora dalmatica« u tri knjige. Josip Pančić, rodom iz Hrv. primorja, prvi predsjednik Srpske akademije nauka, proučavao je 1845. okolinu velebitskih Oštarija. Poznavaju naših planina mnogo su pridonijeli talijanski opat Alberto Fortis svojim »Putom po Dalmaciji«, Slovenac Johann Weichard Valvasor djelom »Die Ehre des Herzogthums Krain«, francuski liječnik Belsazar Hacquet (1739—1815) djelom »Oryctographia carniolica«, francuski putopisac i počasni član Jugoslavenske akademije Ami Boué (1794—1881) nizom svojih djela — da spomenemo samo nekolicinu iz ere prije HPD-a.

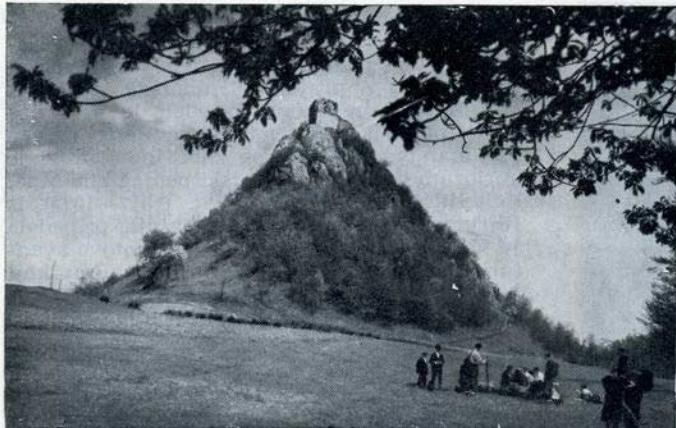
Naš prvi alpinist — žena!

Ilirski je preporod nakon nekoliko stoljeća kulturnog zastoja ponovno počeo buditi smi-

sao za duhovne vrijednosti, zanimanje za vlastitu domovinu i za upoznavanje njezinih ljetova. U tom razdoblju, u kojem još ne možemo govoriti o pravim planinarima nego tek o njihovim pretečama, izведен je prvi poznati penjački pothvat u povijesti našega planinarstva. Posebno je značajno i pravi je kuriozum da je prvi hrvatski penjač bila žena. Učiteljica Dragojla Jarnević (1812—1875) iz Karlovca, književnica i pjesnikinja, pripadala je ilirskom pokretu. Svoj burni i gotovo avanturički život opisala je u »Dnevniku« koji je u odlomcima pretiskan nekoliko puta (npr. »Život jedne žene«, Znanje, Zagreb 1958). Ta neobično impulsivna žena, koja se nikad nije udavala, priuštila je sebi bez predrasuda sve što život pruža. Iz njezina je dnevnika vidljivo da je rado pohađala planine. Pri tom je doživjela i opasnih pustolovina, npr. razbojstvo u Lici. Za nas je najzanimljivija njezina želja da se uspone kroz stijenu i to u doba kad u svojoj sredini za takav pothvat nije mogla naći istomišljenika ni među muškarcima. Ipak je 1843. godine nagovorila jednoga svog znanca da je prati na usponu kroz stijenu Okića u Samoborskem gorju, danas poznatu kao penjačko vježbalište naših alpinista. U svojem je dnevniku taj podvig potanko opisala: Strašno stermi i skliski put prieko onog kamenja i porušenih razvalina bi s pogibelju skopčan i plazjenje po njemu vratolomno, ali moja želja, na verh dospijeti, čini me svu pogibe prezirati, i ja, cipele iz nogu uzamši, a odeću oko mene usko gori zadevenu, pustih se kao mačka gori plaziti... Moj drug, videći mene ovak plaziti, udivljeno stane i reče: »Gospodično! Tako mi boga i moga poštenja! Ja vam se mo-

Dragojla Jarnević (1812—1875), ilirkinja, opisala je u svom »Dnevniku« penjački uspon na Okić i pohod brdu Martinščaku

Gradina Okić u Samoborskom gorju sa stijenom u kojoj je Dragojla Jarnević penjala 1843. godine

ram diviti. Ja sam bio soldat i mnogi sam već vratolomni put činio, nu na ovakovom jošte ne bijah nikada...». Nu meni se to šala viđaše i sretno doplazimo i dovukosmo se na verh. (Lit.: S. Dvoržak: Dragojla Jarnević, NP 1973, 19).

Saski kralj Friedrich August kao hrvatski planinar

Pod tim naslovom opisao je prvi urednik »Hrvatskog planinara« Dragutin Hirc 1901. godine osebujnu ličnost kralja-botaničara, koji je pasionirano obilazio hrvatske planine proučavajući floru. Friedrich August II. (1797–1854) saznao je za otkriće nove vrste likovca *Daphne Blagayana* koju je otkrio grof Blagay, potomak hrvatske velikaške porodice, i zbog toga došao u naše krajeve. Tom prilikom odlučio je da posjeti Istru i primorske planine i poduzeo u tu svrhu dva velika putovanja. Na njima su ga pratili mno-

gi naši i strani znanstvenici i ugledne ličnosti, među ostalima i tadašnji pukovnik, a poslije hrvatski ban Josip Jelačić. Na prvom putovanju 1838. god. obišao je Klek, Velebit, Biokovo, Učku i Zmijinje brdo na Pelješcu, a na drugom 1845. god. Golu Plješivicu i ponovno Velebit. Prvo putovanje opisao je Tršćanin B. Biasoletto 1840., drugo E. Reichrat 1845., a osim toga izašao je niz publikacija o botaničkim nalazima. Kralj je našao tri nove biljke, jednu u Istri, drugu u Dalmaciju i treću u Crnoj Gori koje su po njemu i nazvane. Centaureu Friderici Augusti iz Dalmacije tako je nazvao talijanski botaničar našega porijekla Roberto Visiani. Iako okrunjena glava, kralj je morao imati vrlo dobru kondiciju. Tako je npr. jednoga dana, kada se u Biokovu popeo na Sv. Juru, pješačio punih 16 sati. Izgleda da je svojim postupcima omilio narodu, jer su mu nakon silaska s planine, na ulazu u Makarsku, predili srdačan doček: »Glavar pode napried

Mještani i planinari pred ulazom u Gospodsku pećinu, koju je Ivan Lovrić opisao 1776. godine

Foto: Lj. Stipić (1938)

i uze sobom dva pandura i jednog dudaša, da kralja na pragu općine pozdrave. Kada se kralj približio, presta dudaš svirati, a panduri ispile u počast svoje puške. Kralj se zahvalio narodu koji ga je dočekao pjesmom i narodnim plesom. Ljudi donašahu vino i svježe vode, kojom je glavar ponudio kralja i njegovu pratnju.« Poginuo je u 57. godini života nesretnim slučajem; nespretno je pao iz kočije i ostao na mjestu mrtav. Njegova putovanja po našim planinama u ono su doba znatno pridonijela njihovoj popularizaciji u nas i u stranom svijetu.

Početak hrvatske speleologije: godina 1776!

Ako Zoranića smijemo smatrati pretečom našela planinarstva, Ivana Lovrića (1754—1777) moramo priznati prvim poznatim hrvatskim speleologom. On je u svojoj knjizi »Bilješke o Putu po Dalmaciji opata Alberta Fortisa« (tiskanoj na talijanskom jeziku 1776. u Veneciji) dao takvu speleološku studiju, da bi

Speleolog Ivan Lovrić (1754—1777), detalj spomen-plakete (rad Stipe Sikirice, 1978)

**OSSERVAZIONI
DI GIOVANNI LOVRICH
SOPRA
DIVERSI PEZZI DEL VIAGGIO
IN
DALMAZIA
DEL SIGNORE
ABATE ALBERTO FORTIS
COLL'AGGIUNTA DELLA VITA
DI
OCIVIZCA
A SUA ECCELLENZA
MAFFIO ALBRIZZI
GRAVISSIMO SENATORE VENETO.**

*... quæ narrata sunt non debemus cito credere: multi emen-
tuntur ut decipient, multi quia decepti sunt. Sen. de ira.*

joj u tadašnje doba teško bilo naći prema u svijetu (početkom svjetske speleologije smatra se 1854. godina kad je A. Schmidl u Beču objavio na njemačkom jeziku knjigu o spiljama slovenskog krasa). Lovrić je svoju knjigu napisao kao kritiku glasovitog djela »Put po Dalmaciji« (tiskanog u Veneciji 1774—6. na talijanskom jeziku) koje je napisao Talijan Fortis. Lovrić je bio nezadovoljan Fortisovim stupnjem objektivnosti prema svom zavičaju. Iako Fortisu moramo biti zahvalni što je kulturnoj Evropi, željnoj znanju o balkanskim zemljama, otkrio Dalmaciju, dotad gotovo nepoznat dio svijeta, nesumnjivo je Lovrić, kao rođeni Sinjanin, bolje poznavao svoj zavičaj od stranca koji nije dobro poznavao ni hrvatski jezik (ipak preveo je Hasanaginicu na talijanski). U poglavlju »Podzemno putovanje« Fortis je prilično površno i romantičarski opisao Rudelića pećinu kod izvora Cetine i neka okolna područja, što je Lovrić svojim djelom ispravio. Da bi postigao uspjeh, trebao je, dakako, svoje djelo objaviti na istom jeziku kao i Fortis. Lovrić nije dosegao Fortisa u literarnim kvalitetima, uostalom, bio je tek mladić od 22 godine (umro je 1777. godine od tuberkuloze), no tim više valja cijeniti njegovu moć zapažanja i objektivnost u opisima. Upravo je neshvatljivo da je tako mlađi čovjek, s malo životnog iskustva, znao tako precizno opisati jednu spilju (Gospodska pećina) i tako logično zaključivati o hidrogeografskim pojmovima u doba kad su speleologija i kraška hidrografija bile još nepoznati pojmovi. Posebno valja istaknuti vjeran prikaz i uvjernjive zaključke unatoč nestašici bilo kakve

IN VENEZIA, MDCCCLXXVI.
PRESSO FRANCESCO SANSONI,
CON LICENZA DE' SUPERIORI.

Naslovna stranica Lovrićeve knjige kojom je započela hrvatska speleologija

speleološke opreme, uz rasvjetu bakljama. Šteta što je prerana smrt otela tog talentiranog istraživača i tako našoj povijesti dodala još jednu tragičnu ličnost. Dakle, Lovrića valja smatrati prvim hrvatskim speleologom, a godinu 1776. početkom naše speleologije osnovane na objektivnim istraživanjima. (Lit: Ž. Poljak: Dva stoljeća hrvatske speleologije, NP 1973, 193; I. Lovrić: Bilješke o Putu po Dalmaciji, JAZU, Zagreb 1958).

Prvi naš planinarski putopisac je anoniman

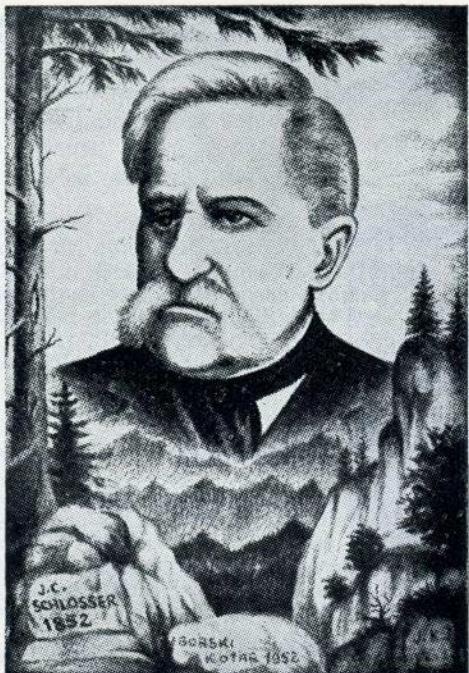
U Zagrebačkom časopisu »Neven« objavljen je 1852. godine članak pod naslovom »Zora na Učki«, a ispod toga datum: 4. srpnja 1852. Potpisani je inicijalima A. Č. Bio je to prvi planinarski putopis u hrvatskoj književnosti. Objavljen je u jeku zloglasnoga austrijskog apsolutizma, u ono grozno doba, kako kaže jedan književni povjesničar, koje možemo podgrijavati u svojoj uspomeni sa strepnjom u srcu. Spomenemo li uz to da je urednik toga časopisa Mirko Bogović bio osuđen na dvije godine teške robije jer je objavio gotovo nedužnu pjesmicu Ivana Filipovića »Domorodna utjeha«, možda ćemo lakše shvatiti piščevu želju da ostane nepoznat. Danas ipak znamo tko je to bio: Avelin Ćepulić stariji (Bakar 1820 — Rijeka 1869), političar i sudac, poliglot i publicist. Bio je narodni zastupnik u Hrvatskom saboru i oštro se protivio mađarizaciji Rijeke. Za vrijeme apsolutizma preselio se u Zagreb i Varaždin. U »Zori na Učki« opisao je noćni(!) uspon skupine riječkih planinara na vrh ove pla-

nine, željnih da dožive vidik što ga pruža zora. Bilo je to pet godina prije osnivanja prve planinarske organizacije u svijetu, londonskog Alpine cluba. Članak nije pisan po uzorima, jer ih tada nije ni bilo, a sa stručnog planinarskog gledišta zanimljiv je jedan detalj koji govori o penjačkim sklonostima tadašnjih neorganiziranih riječkih planinara: »Vrlet je takova da se samo plazimice potpi možeš. Pošto bi pô sata od stene do stene drug uz verna druga penja se i gmizao, i pošto bi pest od dohvata studene litice ponešto ostudenila, a bura nas dobrano propuhala bila — eto nas na cilju puta našega, eto nas na verhuncu Učke.« Premda to ne možemo dokumentirati, mogli bismo s velikom vjerojatnošću zaključiti da je takvoj težnji za penjanjem moralo prethoditi u Rijeci i razdoblje običnih planinarskih izleta. Spomenimo na kraju da se Ćepulić za vrijeme svoga boravka u Varaždinu upoznao s ilircem Ljudevitom Vukotinovićem, budućim suosnivačem i predsjednikom HPD-a, i s njim pohodio Kalnik. Vukotinović ga u opisu uspona »Jutro na Kalniku« (Neven br. 36, 1852) spominje ovim riječima: Tko bi si mislio da se član one smjele i romantične ekspedicije na Učku sada penje na gotovo isto tako kršni i strmi Kalnik. (Lit.: Ž. Poljak: Koji je prvi planinarski putopis u našoj literaturi, NP 1963, 121).

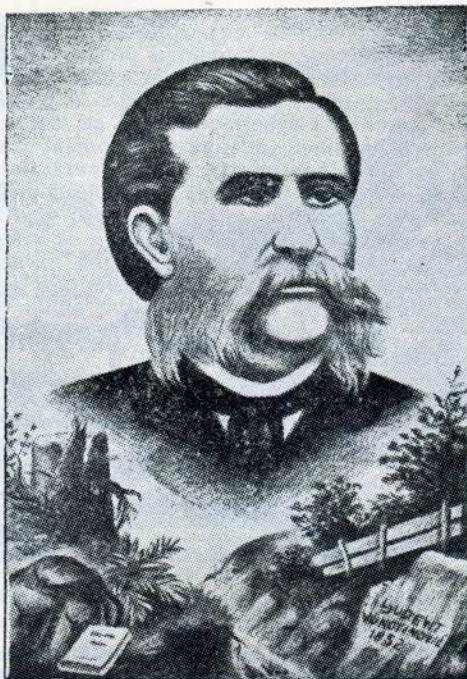

Učka je bila tema prve planinarske reportaže u hrvatskoj književosti (razgledni toranj na najvišem vrhu, podignut 1911. godine)

Foto: Dr. Z. Poljak

Josip Schlosser Klekovski (1808—1882) prvi predsjednik HPD-a

Ljudevit Vukotinović (1813—1893), drugi predsjednik HPD-a

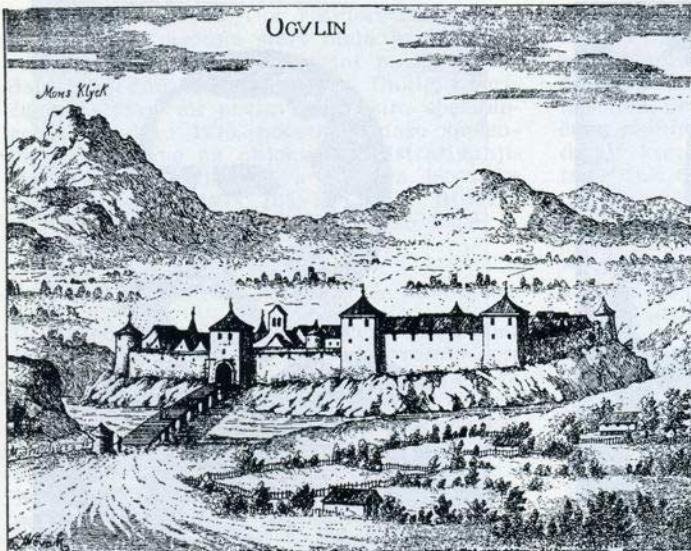
Prva naša ekspedicija u hrvatske planine

Vukotinovićeva ocjena uspona na Učku kao »smele expedicie romantische« danas nam se čini pretjeranom, no zato slobodno možemo nazvati ekspedicijom putovanje što ga je Vukotinović poduzeo zajedno s dr. Josipom Schlosserom u tada teško pristupačne i pričično nepoznate hrvatske planine. Upoznali su se u Križevcima, gdje je Schlosser (1808—1882) bio liječnik, a Vukotinović (1813—1893) veliki župan, i ostali su doživotni prijatelji. Vukotinović je po širini znanja i zanimanja bio pravi enciklopedist. Uz to je bio hrvatski preporoditelj i bliski suradnik Ljudevita Gaja. Schlosserova je zasluga što je Vukotinović postao i vrstan botaničar, premda je u početku zazirao od »drača«. Svojim botaničkim istraživanjima postigli su takav ugled da im je vlasta bana Jelačića povjerila ekspediciju radi istraživanja hrvatskih planina. O tome piše u HPD-ovojoj »Spomenici« iz 1884. godine na str. 8. slijedeće: »Od hrvatske vlade budu pozvani da hrvatsko Primorje i gornju Krajinu sa prirodoslovnoga gledišta prouče, što su ova dvojica jedva dočekali, jer ih je želja od davna vukla za ovimi krajevi. Dne 20. svibnja 1852. upute se dakle... i nakon mjesec dana vratiti se sa silnim materijalom...«. Plod takvih njihovih putovanja bila je »Flora croatica«, omašno djelo kojim je 1869. stvarno utemeljena hrvatska botanika. Na svjetskoj

izložbi u Beču 1873. njihova je »Flora« odlikovana srebrnom kolajnom. Čim je 1866. utemeljena Jugoslavenska akademija, Schlosser je postao njezinim članom. Od svih vrhova Schlosseru je bio najmiliji Klek. Njegov biograf kaže: »Na Klek ga je vuklo srce radi opsežnog vidika, a naročito radi prebogate alpinske flore. Tu je ubrao g. 1852. mnogo rijetku, ali i novu biljku, a znamenito je našaše Pedicularis Schlosseri.« Kada je Schlosser 8. kolovoza 1865. odlikovan viteškim redom, dobio je plemički naslov »Klekovski«, a kad je 1874. osnovano HPD, izabran je za prvoga predsjednika.

Stoljetna hodočašća na Klek

U povijesti hrvatskog planinarstva Klek je imao magičnu pokretačku snagu. Uspon na njegov vrh od davnina do naših dana naličuje hodočašću. Već ga je prije tri stoljeća W. Valvasor u svom monumentalnom djelu »Die Ehre des Herzogthums Krain« (1689) prikazao na slici kao impozantnu hridinu i nazvao »mons Klyek«. Francuski istraživač Belsazar Hacquet u svojoj knjizi »Plantae carniolicae« (1782) spominje neke biljke ubrane na Kleku. Godine 1838. na njegovu je vrhu saski kralj Friedrich August II u pratinji tadašnjeg ogulinskog oficira Josipa Jelačića, poslje hrvatskog bana. Godine 1842.

Crtež Kleka iz Valvasorove »Slave vojvodine Kranjske« 1689. godine, prva poznata slika Kleka

vojni nastavnik iz Karlovca Ognjoslav Ostrožinski zanosno piše u karlovačkom tjedniku »Der Pilger« o Kleku na njemačkom jeziku pozivajući obrazovanu Evropu u Ogulin »da se ovdje divi stvaralačkoj vještini prirode.« I stvarno, brojni evropski botaničari cijelo su stoljeće hodočastili njegovim stijenama: V. Borbas, M. Tommasini, C. Marchesetti, J. Kugy, a zatim G. B. Mannagetta, F. Morton itd. Naš ga je Vukotinović toliko zavolio da ga je posjećivao gotovo svakoga ljeta, a kad više nije imao snage za uspon, došao bi da ga vidi makar s podnožja. Prvi predsjednik Jugoslavenske akademije i zatim HPD-a, Jo-

sip Torbar, objavio je 1865. u »Književniku« prvi hrvatski opis ove planine. Na vrh se popeo s raznim aparatima za mjerjenje, pa iako je bio znanstvenik i uz to svećenik, nije mogao odoljeti oduševljenju te je s vrha pucao iz pištolja. Sam kaže: »Jedini pojав što ga zamijetih bijaše slabiji zvuk, jer pištolj, opalivši nekoliko puta, nije onako žestoko prasnuo kao u nizinama«. Književnika Antu Kovačića Klek je nadahnuo na »Pjesmu o Kleku«, Ivana Zajca na skladanje »Poputnici Kleku«, a Ivani Brlić Mažuranić Klek je inspiracija za »Priče iz davnine«. Albert Weber u prvom godištu Hrvatskog planinara

Prigodom proslave stoljetnice osnivanja HPD-a 1947. god. planinare nije ni nevrijeme odvratilo od uspona na Klek

zanosno počinje pjesmu o Kleku ovim stihovima:

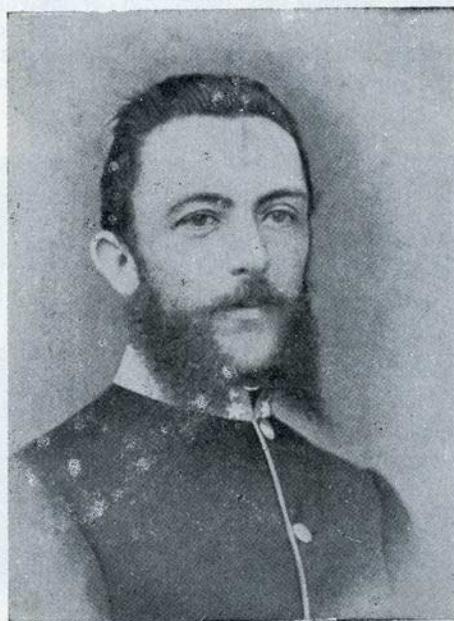
Iznad munja, oblaka i triesa,
Orijaški, poput kamen diva,
Sanak vječni spokojno što sniva,
Klek se gordi diže put nebesa...

I napokon, godine 1874. stiže na njegovo podnožje dr. Johannes Frischauf, profesor Sveučilišta u Gracu, kojemu zahvaljujemo što nakon toga započinje organizirano razdoblje hrvatskog planiarstva. (Lit.: Ž. Poljak: Vodič na Klek, PSH, Zagreb 1959; Ž. Poljak: Klek i istraživači njegove prirode, Priroda 1960, 41).

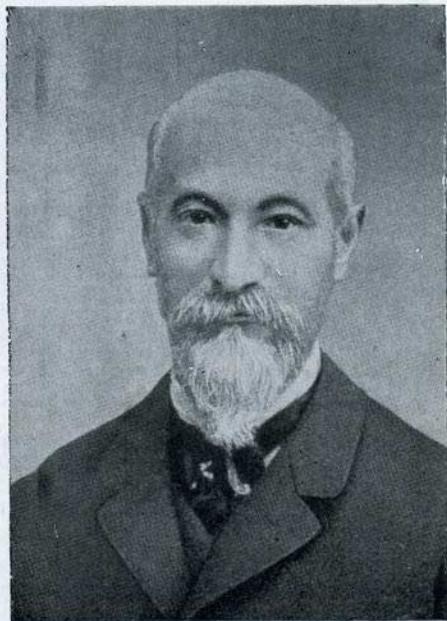
Povijesni susret u Ogulinu

Prilikom svoga posjeta Kleku, Frischauf se u travnju 1874. u Ogulinu upoznao s književnikom Budom Budislavljevićem (1843—1919), tada tridesetogodišnjim upravnim činovnikom, i sa sinom bana Mažuranića Vladimirom Mažuranićem te ih upozorio na potrebu osnivanja planinarskog društva u Hrvatskoj. Evo kako je poslije Budislavljević opisao taj povijesni susret: »Sjedimo za podnevom u zahlađu oblastne, sad županijske zgrade, što o čem se spominjajući Mažuranić i ja, još mlađi ljudi oba. Kad odnekle preko trga uperio ravno k nama čovjek srednjeg rasta a jarčije brade pa i inače nastranite vanjštine. Odjeven je reć bi na bolju, ako i ne po-

sve na gospodsku, ma nekuda čudoliko... Priđe smjerno k meni i ponizno skide škriljak, a s glave mu zievnu kao da bi na vidnu nebū pun mjesec... smrši nešto poput imena, maši se rukom u njedra i dohvati te mi pruži pismo, i dovrgne uz neku smetnju na njemačkom jeziku: od gospodina brata vašega s Rieke. Kad preletim okom prve retke, još brže proletim ostale, i otrgnem se naglo, i pruživ se u vis sav savezit, i poklonim se pokloniku duboko, ponudim mu na pozdrav ruku najučitivije, i okrenem se nehatnomu, a s nagle promjene nešto začuđenome Vladimиру zbunjeno, pa mu progugolim njemački: »Herr Universitets Professor, Dr. Johannes Frischauf aus Graz...« U dušak priopovijedim od rane mladosti desnomu prijatelju, kako je učena ova glavica, ne samo matematičar, već da je i čuven turista, pa došao, da poište, gdje li se Kleku na tjeme-nu gromovi legu. Sad je da što mene zapalo, da odam dužnu poštu ljudini, što no je pod častnu onu čelu zgrnuo toliko znanja, toliko umlja i da se na usluzi nađem dobro došlu planinaru.« Frischauf je bio Budislavljevića potražio da mu nađe vodiča za uspon na Klek, što je ovaj i učinio, a sutradan su se »siti narazgovarali, ponajviše o kulturnoj zadaći i o domaćaju svjestna rada planinarskih udrug.« Frischauf je posijao sjeme na plodno tlo. (Lit.: M. Marković: Prof. dr. Johannes Frischauf, NP 1958, 250; B. Budislavljević: Kako je postalo Hrvatsko planinsko društvo, HP 1898, 36).

Bude Budislavljević (1843—1919), na Frischaufov nagovor potaknuo osnivanje HPD-a

Prof. dr. Johannes Frischauf (1837—1924), susreo se u Ogulinu s Budislavljevićem pri usponu na Klek

Nastupa dr. Gjuro Pilar

Oduševljen Frischaufovom idejom Budisavljević je odmah pisao u Zagreb svom prijatelju geologu Gjuru Pilaru (1846—1893) neka sa svojim prijateljima poradi na osnivanju društva. Pilar se dao na posao i počeo među svojim profesorskim drugovima i zagrebačkim građanima širiti tu misao. Već u listopadu Pilar javlja pismom Budisavljeviću dobre vijesti: »Misao utemeljenja društva dozrela je jamačno sad ili nikad bolje... Nema dvojbe da ćemo pokretom ove vrste dobro uspjeti, a da će takvo društvo imati veliki upliv na naše odnose, to mi je g. Frischauf svojim iskustvom zajamčio. Spomenuti g. profesor, s kojim sam se (prigodom otvorenja Hrvatskog sveučilišta u listopadu 1874) kod večernje banove zabave susreo, dobro je nglasio da su turistička društva prva škola geografa, orografa, geologa i botaničara. Ljubitelj prirode lako postaje prirodoslovac strukovnjak. Sa svoje strane pripremao je g. Frischauf također oživotvorene društva, te našao mnoga pristaša. Dakle, složno i poufanono na rad!«

Prof. dr Duro Pilar (1846—1893) organizirao je osnivački sastanak HPD-a

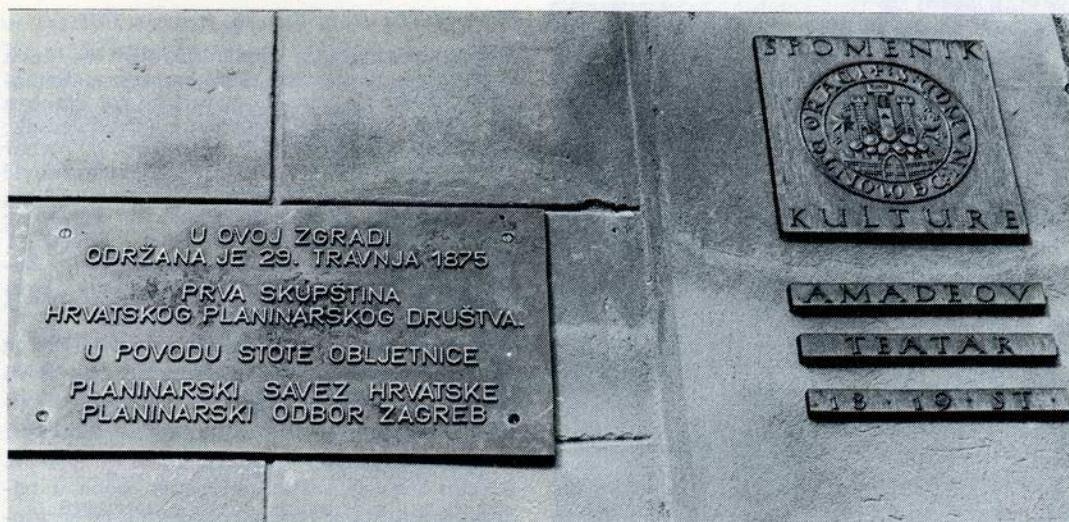
Osnivački sastanak HPD-a 15. listopada 1874.

Pilar pristupa organiziranju: za 15. listopada, dakle za povjesnih dana kada je osno-

vano Hrvatsko sveučilište, Zbor lječnika Hrvatske i Hrvatski sokol, sazvao je nekolici-nu zagrebačkih građana i prijatelja prirode

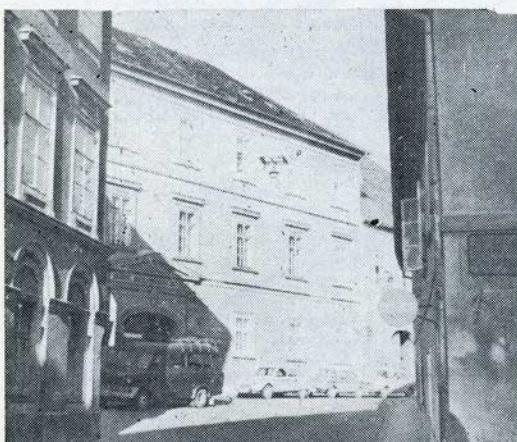

Ploča na Kleku koja obilježava povijesni dogodaj

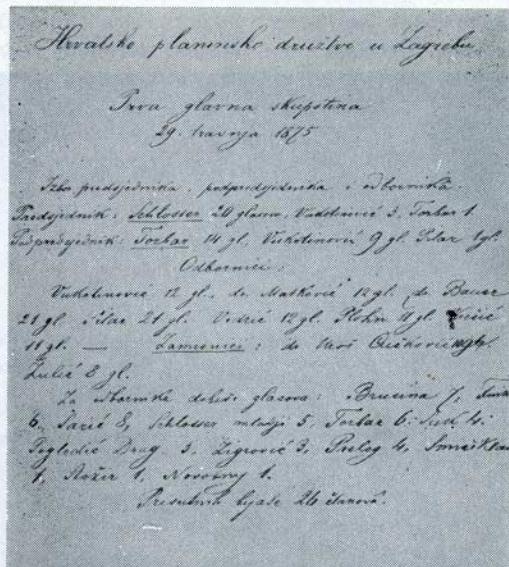

Spomen-ploča na zgradi Demetrova ul. broj 1. podsjeća na početak organiziranog planinarstva u Hrvatskoj

na osnivački sastanak. Na taj su se poziv odazvali: Bude Budisavljević, Spiro Brusina, Gjuro Crnadak, dr. Uroš Ćučković, Vaso Džidar, Ilija Guteša, Josip Janda, dr. Petar Matković, dr. Josip Schlosser, Josip Torbar, Ljudevit Vukotinović i Pavao Žulić. Na sastanku, koji je održan u zgradi Narodnog muzeja u Demetrovoj ulici 1, u uredu kustosa Gj. Pilara, zaključili su da se osnuje Hrvatsko planinsko društvo. Pilaru, Torbaru i Vukotinoviću je povjereno da sastave društvena pravila. Ta su pravila tokom listopada sastavljena i na ponovnom sastanku prihvaćena te smjesta upućena vlasti na potvrdu. Hr-

U Narodnom muzeju u Zagrebu, Demetrova ul. broj 1, održan je 15. listopada 1874. osnivački sastanak HPD-a

Zapisnik Prve glavne skupštine HPD-a 29. travnja 1875 (original u Planinarskom muzeju u Samoboru)

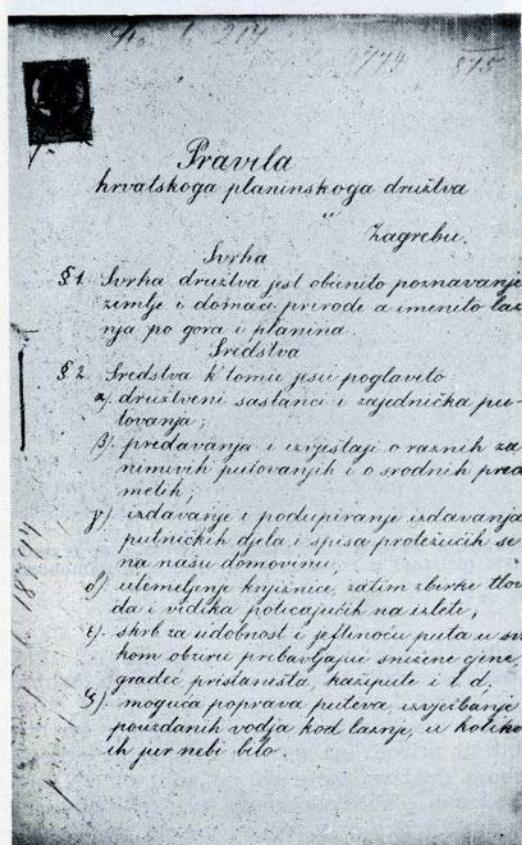
vatska vlada odobrila ih je 20. ožujka 1875. (jedan se primjerak i danas čuva u Arhivu Hrvatske) i već 3. travnja Vukotinović objavljuje u »Obzoru« apel: »Pozivaju se svi ljubitelji prirode na pristup hrvatskom planinskom društvu, koje do mnogih toli željeno, nedavno dobi odobrenje visoke zemaljske vlade... Tko će s gorjani u kolo, neka se za sada prijavi usmeno ili pismeno g. Gjuri Pilaru u narodnom zemaljskom muzeju.«

HPD je prvih godina održavao članske sastanke u tadašnjoj gimnaziji (danas Republički hidrometeorološki zavod na Griču broj 3)

Prva glavna skupština 29. travnja 1875.

Prema originalnom zapisniku, koji se čuva u Hrvatskom planinarskom muzeju u Samoboru, ovako je glasalo prisutnih 26 članova za izbor upravnog odbora: »Predsjednik: Schlosser 20 glasova, Vukotinović 3, Torbar 1. Potpredsjednik: Torbar 14 gl., Vukotinović 9 gl., Pilar 1 gl. Odbornici: Vukotinović 12 gl., dr. Matković 12 gl., dr. Bauer 21 gl., Pilar 21 gl., Vidrić 12 gl., Plohn 11 gl., Krešić 11 gl. Zamjenici: dr. Uroš Čučković 10 gl., Žutić 8 gl. Za odbornike dobiše glasova: Brusina 7, Sarić 8, Schlosser mlađi 5, Torbar 6, Suk 4, Pogledić Drag. 3, Žigrović 3, Prelog 4, Smičiklas 1, Stožir 1, Novotny 1.« Prva sjednica upravnog odbora održana je 4. svibnja. Na njoj je zaključeno »da se duhovski praznici upotriebe za prvu laznu« (uspon), a osim toga je sastavljen popis osoba u tridesetak mjesta u Hrvatskoj kojima će se predložiti da preuzmu dužnost društvenih povjerenika. Budislavljević je tom prilikom, na primjer, predložio općinskog bilježnika u Drežniku Luku Hodaka, popa Petra Mandića

Smjerni odnosići.
§ 1. Za sve obave drustvo jamči same druge
tveća imovina na koju pojedini članovi
nikakova prava nemaju. Ta oblastka
drustva ima se njegovim imenom upotrijebiti
samozra drustvene svrhe. Svaki član koji
je drustvu ušao ostaje državnikom drut-
stva za sve onda dosegne obave. Isto važi
i za istupena člana.

U slučaju variranja drustva propada
njegova imovina mirisom ili za neku
drugu naučnu svrhu a u prvom redu
za promicanje poravnavaju zemlji.

Karisanje drustva.
§ 2. Karisanje drustva skide:
a) da se trećine u Zagrebu stanu
jedno članova sa drugim prisut-
nim glasova tako odluci
2. ako broj članova spadne ispod
dvadeset.

Pravila 1875.
Predujeca pravile hrvatskoga planinskoga
drustva u Zagrebu su se obavaruju.
Kratki smjeli vijet za unutarnje poslove
u Zagrebu dan 26 svibnja 1875.
za lana.

Zagreb

u Gračacu, kotarskog suca Petra Premudu u Korenici, učitelja Josipa Magdića u Ogulinu, kotarskog pristava Josu Babića u Slunju, popa Jovu Budisavljevića u Vrelu itd. Tako je započelo razdoblje organiziranoga planinarstva u Hrvatskoj. Spomenimo još da je Zagreb te godine bio gradić sa samo 25.000 stanovnika.

Hrvati deveti narod s planinarskim društvom

S osnivanjem HPD-a Hrvati su se uvrstili među prvih devet naroda u svijetu s planinarskom organizacijom. Evo redoslijeda osnivanja društava u pojedinih naroda:

1. Englezi: Alpine club u Londonu, 1857
2. Austrijanci: Der Österreichischer Alpenklub (Bergsteigerverbund), 1862; Der Steirische Gebirgsverein, 1868; Österreichischer Touristen Klub, 1869
3. Švicarci: Der Schweizer Alpenklub (Club Alpine Suisse), 1863
4. Talijani: Club Alpino di Torino, 1863 (od 1867. Club Alpino Italiano); Società degli Alpinisti Tridentini, 1872
5. Nijemci: Deutscher Alpenverein, 1869
6. Poljaci: Polskie Towarzystwo Tatrzanskie, 1873

7. Mađari: Magyar Kárpáti egyesület, 1873

8. Francuzi: Club Alpine Francais, 1874

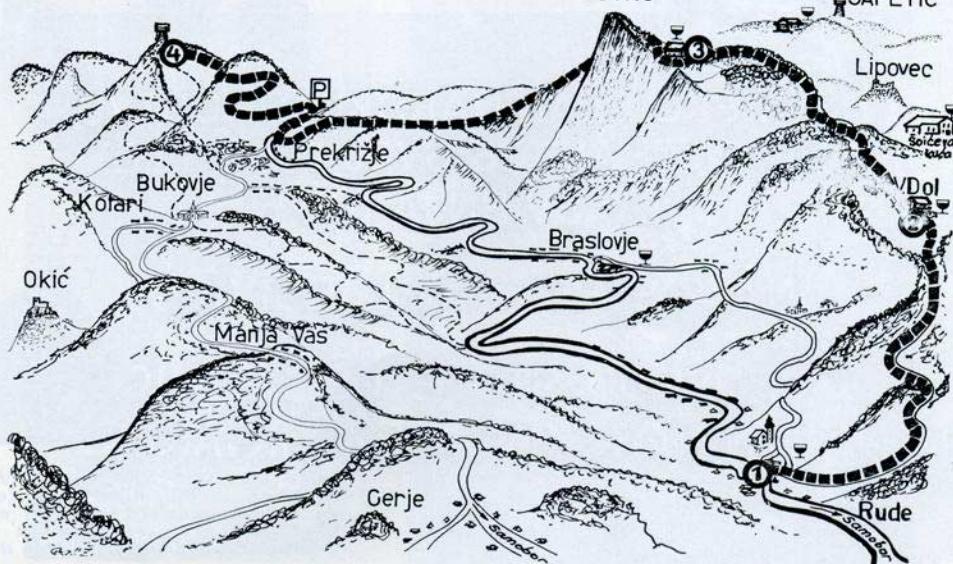
9. Hrvati: Hrvatsko planinsko društvo, 1874

Naše je planinarstvo po svojoj tradiciji i karakteru kulturna pojava s kojom se naš narod s pravom može ponositi. U početnom razdoblju bitno se razlikovalo u jednoj pojedinosti: dok je u ostalih naroda među ciljevima bilo na prvom mjestu osvajanje vrhova, u Hrvata je bilo osmisljeno znanstvenim istraživanjima prirodnih osobina tada još nedovoljno poznatih gorovitih dijelova naše zemlje. Zasluge planinara u tom su pogledu od povijesnog značenja. Gotovo svi istaknuti znanstveni radnici, akademici i sveučilišni profesori prošloga stoljeća bili su članovi HPD-a, koristeći se planinarstvom kao znanstvenim sredstvom. Slovensko planinsko društvo, osnovano 1893. god., odigralo je vrlo važnu ulogu u obrani slovenske zemlje od germanizacije. Srpsko planinsko društvo, osnovano 1901. god., dobar dio svojih snaga je usmjerilo na razvijanje putničkog turizma. Bosansko-hercegovački turistički klub, osnovan 1892. na poticaj austrougarskih okupacijskih vlasti, u početku nije imao slavenski karakter. Prema tome HPD-u pripada osobito mjesto u znanosti i kulturnoj povijesti južnih Slavena.

PLJEŠIVICA

OŠTRC

JAPETIĆ

Skica prvog izleta HPD-a po kojoj je na jubilarnom pohodu nakon stotinu godina prošlo 5000 planinara iz cijele Jugoslavije

Djelovanje Hrvatskog planinarskog društva

»Prva lazna Hrvatskog planinskog društva«

Prvi društveni izlet u povijesti našega planinarstva organiziralo je HPD 17. i 18. svibnja 1875. godine. Opisao ga je pod gornjim naslovom dr. Gjuro Pilar u zagrebačkom dnevniku »Obzor« 19. svibnja. Dajmo mu riječ kao očevicu! »Prva lazna društva bje opredieljena na 17. svibnja na Duhovski ponедeljak, a predmet lazne bio je Oštrc i Plješivica, dva briega rastavljenia, liepom dolinicom, u kojoj leže Rude blizu Samobora. Isprva se bilo prijavilo 25 članova za tu laznu, no malopomalo se je broj učesnika smanjio uslijed raznih zapreka, tako da se napokon od onih koji su stalno obećali samo 12 njih na kolodvoru nade. Ti učesnici jesu: predsjednik dr. Schlosser, potpredsjednik Torbar, gg. Crnadak, Danosić, Dizdar, dr. Kolarić, dr. Kišpatić, dr. Pilar, dr. Pliverić, dr. Plohn, Sabarić i Šarić... Večernjim vla-kom krenu družba željeznicom do Podsuseda, gdje ih dočeka srdačnim pozdravom lje-karnik Švarc, povjerenik društva za Samo-bor. Na desnoj obali Save (kuda se preve-zoše splavi) bijahu u pripravi troja kola, te veselo, pače pjevajući prispješe planinci u Samobor... Idućeg dana oko 7 sati bijaše društvo u Rudah, oko 8 i pol na Oštreu 2298 stopa nad morem. Prem da to napram alpin-skom velegorju neznačna visina, to se ipak ovaj brieg, kako mu i ime kaže, odlikuje svo-jom strminom, oštrinom, te spada među teže pristupne briegove naše domovine... Slika

Prije izleta na planinsko društvo na Oštrcu. Počinje 17. svibnja 1875.
Učesnici: dr. J. Schlosser, predsjednik; J. Dizdar, potpredsjednik; Danosić, Gjuro, Bokorić, Da-sar, Švarc, Kišpatić, Poharac, Peter, Pliverić, Plohn, Sabarić, Šarić.
Društvo je bio učinjeno u Zagrebu.
U Zagrebu su učinjene i sve potrebitne pripreme.
J. Švarc je bio učinjen članom.
Društvo je bilo učinjeno u Oštrecu.
Početkom učinjene su učinjene pripreme.
Svaki član je imao brieg, učinjen u samom Oštrecu.
Prijenos bilježen je u Zagrebu.
Ispisnice slavata 25. svibnja 5 sati po podne u Radeču.
Prigodno je učinjeno da društvo u Slavatu pođe.
To 5. svibnja u Radeču u 5 sati ujutru. Učinjeno je
slavilo tamo.

Zapisnik o prvom izletu HPD-a (stranica iz originalne knjige zapisnika koja se čuva u planinarskom muzeju u Samoboru)

bijaše toli dražesna da je i ne kušamo opi-sivati, to će i onako svatko zaželiti, da se sam tih slasti u naravi užije. Počinak od jednog sata i mali zajutrak oporavi društvo, te se ono krenu nizbrdice strmo kroz prodom do vrela, gdje se odmor uz najsvježiju vodu

Spomen-ploča na Oštrcu postavljena 1975. god. prigodom jubilarnog pohoda tragom prvog izleta HPD-a

ponovi. Nastaviv ovaj put Plješivičkom cestom, krenu družtvo na sam vrh Plješivice 2470 stopa visok, kamo iza pospješnog penjanja oko 2 sata popodne prispije... Povratak u Samobor pješke bijaše ugadan i lastan, a dobra večera u čitaonici priredena završi ugadan, prem trudan dan.«

Druga »laznja« organizirana je na Sljeme 3. lipnja, treća istoga mjeseca opet na Sljeme (broj članova 70 i »tri gospoje«), a četvrti 26—28. lipnja na Bjelolasicu, no zbog lošeg vremena ovaj izlet nije uspio. Led je ipak bio probijen i društveni izleti ubrzali su postali tradicijom. Na stotu obljetnicu prvoga izleta, 1975. godine, organiziran je istim putem na Oštac i Plješivicu jubilarni izlet, na kojem je sudjelovalo oko 5000 planinara iz cijele Jugoslavije.

Piramida na Sljemenu 1870. godine

Cetiri godine prije osnutka HPD-a podignuta je na Sljemenu iznad Zagreba drvena piramida. Bio je to prvi planinarski objekt u našoj planinarskoj povijesti. Kako je došlo do toga? Oko 1860. godine provodio se na Sljemenu opći izmjer zemlje u katastarske svrhe. Jedan od mјernika koji su poslije izmјere ostali u Zagrebu, imenom Nitzl, rodom Niјemac, tako je zavolio naše Sljeme, da je

znancima u gradu stao pričati čuda o krasoti vidika s njegova vrha. To pričanje živo se dojmilo tadašnjeg zagrebačkog trgovca Mešku, te je s Nijemcem često polazio na Sljeme. God. 1870. u rano proljeće povedu oni sa sobom trgovca Vilima Lovrenčića, zakupnika Jamničke kiselice, kojega je vidik tako oduševio da je smjesta zasnovao gradnju drvene piramide na vrhu. Vrativši se u grad počnu ova trojica odmah sabirati dobrovoljne priloge za tu gradnju. Na njihovu molbu gradsko poglavarstvo (načelnik Cekuš) i grof Kulmer (otac budućeg predsjednika HPD-a) besplatno su dodijelili gradu. Nakon kratka vremena gradnja započne, ali je prvi poduzetnik napustio posao. Dovršio ju je tesar Josip Vajda. Troškove u iznosu od 135 forinti pokrili su što iz sabranih priloga, što ih svojih džepova zagrebački građani Lovrenčić i Meško. Njima se ima zahvaliti gradnja prve planinarske piramide na Sljemenu. Svečano je otvorena 5. lipnja. Nakon nekoliko godina nadrasla ju je šuma i tada je HPD na njezinu mjestu postavio višu, novu piramidu. (Lit.: »Sljemenska piramida«, spomen spis HPD-a o proslavi 40-godišnjice željezne piramide, Zagreb 1929)

Gore: Vilim Lovrenčić, zagrebački trgovac, koji je s gostoničarom Andrijom Meškom dao 1870. podignuti drvenu piramidu na Sljemenu, prvi planinarski objekt u povijesti hrvatskog planinarstva

Desno: HPD-ova drvena piramida koja je 1877. podignuta na mjestu dotrajale piramide iz 1970. godine

HPD-ove piramide

Drvena piramida što su je na vrhu Sljeme-na podignuli zagrebački građani Lovrenčić i Meško 1870. g. dotrajala je, a nakon osnutka HPD-a posjetilaca je bilo sve više. U HPD-ovom Spomenispisu »Sljemenska piramida« iz 1929. godine čitamo: Potrebu gradnje nove piramide uočio je odbor HPD-a već u drugoj godini svoga djelovanja (1876), odlučivši sav prištedeni novac buduće godine upotrebiti za gradnju nove piramide na Sljemenu. I doista, g. 1877., kadno je društvo odlučilo »izvadati gradnje po gorah i planinah hrvatskih«, podiže u prvom redu na Sljemenu novu drvenu piramidu po nacrtu revnoga člana Lenuciјa. Glavna skupština dozvoli u tu svrhu 300 for. ... Piramidu je HPD preuzeo 22. srpnja 1878... Premda je bila solidno građena, i nakon četiri godine sva katranom na novo omazana, njezina drvena građa sta-

HPD-ova željezna piramida na Sljemenu, podignuta 1889 (danas se nalazi na vrhu Japetića)

HPD-ova drvena piramida na Ivančici podignuta 1883. god. po nacrtu člana Milana Lenuciјa (danas je na njezinom mjestu željezna piramida)

la se kršiti i trošiti, pa je valjalo pomicljati na podizanje nove piramide od trajnije građe. Ta je osnova ostvarena g. 1889. Ta je godina u analima HPD-a upisana »gvozdenim« pismenima, jer dok je društvo do ove godine dizalo i podržavalo samo drvene gradnje, a među njima i drvene piramide na samoborskoj Plješivici i na Ivančici, ove je godine podiglo na Sljemenu željeznu piramidu. Između šest osnova, što su društvo na njegov poziv stigle od najboljih tvornica u Pragu, Bečeju, Grazu i Budimpešti, odbor je odabrao onu tvornicu C. pl. Milde i dr. iz Beča. Piramida po toj osnovi ima nježno zavinuti oblik poput tada popularnog Eifelova tornja u Parizu, a taj oblik sa svojom širokom bazom daje cijeloj konstrukciji veću stabilnost, te godi oku kao stas vitke, tankostruке ljeputice.

Tako je pisao o piramidi tadašnji predsjednik J. Torbar. Dodajmo da je koštala 3172 forinta i da je u njoj ugrađeno 8357 kg željeza. Svečano otvorene bilo je 7. srpnja, o čemu su pisale sve zagrebačke novine.

OJ TRIGLAV MOJ DOM

Con moto

Jakob Aljaž

The musical score consists of six staves of music in common time, key signature of one flat. The lyrics are written below each staff. The first staff starts with 'Oj Tri-glav moj dom, ka- ko si krasan! Ka-' and continues with 'ko me iz-bav-ljaš iz niz-kih ra-van, vpo- let- ni vro-či- ni na'. The second staff continues with 'str-me vr-he, da tam si spo-či- je vsa- mo- ti sr-ce, kjer' and ends with 'po- tok iz-vi- ra vška- lov- ju hladan.' The third staff begins with 'Oj Tri-glav moj dom ka-' and ends with 'ko si krasan!'. The fourth staff begins with 'Oj Tri-glav moj dom, oj' and ends with 'Tri-glav moj dom, oj'. The fifth staff begins with 'Tri-glav moj dom, ka- ko si krasan, ka- ko si kra- san.' The sixth staff concludes the piece.

Oj Tri-glav moj dom, ka- ko si krasan! Ka-
ko me iz-bav-ljaš iz niz-kih ra-van, vpo- let- ni vro-či- ni na
str-me vr-he, da tam si spo-či- je vsa- mo- ti sr-ce, kjer
po- tok iz-vi- ra vška- lov- ju hladan. Oj Tri-glav moj dom ka-
ko si krasan! Oj Tri-glav moj dom, oj Tri-glav moj dom, oj
Tri-glav moj dom, ka- ko si krasan, ka- ko si kra- san.

2.) Oj Triglav moj dom,
če tudi je svet
začaral sčudesi
mi večkrat pogled,
tujina smehljaje
kazala mi kras,
le nate sem mislil
ljubeče vsak čas,
o tebi sem sanjal
sred svetlih dvoran.
Oj Triglav

3.) Oj Triglav v spominu
mi je tvoj čar,
zato pa te ljubim
in bom te vsekdar.
In zadnja ko ura
odbita mi bo,
pod tvojim obzorjem
naj spava telo.
Kjer ptički radostno
naznanjajo dan.
Oj Triglav

PROGRAM PROSLAVE NAŠE 110. OBLJETNICE

- 16/17. lipanj 1984. Međunarodno orijentacijsko natjecanje i tromeč Austrija — Italija — Jugoslavija
- 9. rujna 1984. Memorijalni pohod na Učku u povodu sjedinjenja Istre s Hrvatskom
- 15/16. rujna 1984. Slet planinara Jugoslavije na Sljemenu iznad Zagreba (Medvednica)
- studeni 1984. Svečana akademija u Zagrebu (prigodni referat, podjela priznanja, kulturno-umjetnički program, projekcije filma o hrvatskom planinarstvu)
- studeni 1984. Susret planinara veterana
- studeni 1984. Posjet grobovima osnivača HPD-a i drugih zaslužnih planinara
- 1983./84. Snimanje i prikazivanje filma u suradnji sa RTV Zagreb. Film će trajati 45 minuta i obuhvatit će djelatnost organizacije i planinske regije u SRH
- 1984. Izdavanje planinarske pjesmarice i drugih edicija
- 1984. Simpozij »Planinarstvo jučer i danas«. Poziv za pripremu referata upućen je putem časopisa »Naše planine«, koji će objaviti i sve zanimljive referate.
- 1984. Prigodna izložba fotografija dr Radvivoja Simonovića
- 1984. Izrada prigodnog plakata proslave
- 1984. Izдавanje jubilarne značke PSH (1874—1984), sletske značke i jubilarne značke za pohod »Tragom prvog izleta HPD«, filatelističkih omotnica i po mogućnosti jubilarne poštanske marke
- 1984. Republička alpinistička ekspedicija
- 1984. Natječaj planinarskog podmlatka za najbolje crteže, pjesme i prozne radove. Najuspješniji radovi bit će objavljeni u časopisu »Naše planine« i po mogućnosti u nekom dječjem časopisu.
- 1984/85. Časopis »Naše planine« objavljivat će članke i fotografije iz povijesti hrvatskog planinarstva. U jednom broju tiskat će se dopune knjizi »Hrvatsko planinarstvo« objavljenoj u povodu 100. obljetnice
- 1984./85. Sve stručne djelatnosti u okviru PSH organizirat će prigodne akcije posvećene jubileju
- 1984./85. Sva planinarska društva i odbori (savezi) trebaju organizirati prigodne akcije (akademije, skupštine, pohode i sl.) posvećene proslavi, a državštvene prostorije i objekte dekorirati prigodnim propagandnim materijalom
- proljeće 1985. Obilježavanje prigodnim akcijama 50. obljetnice organiziranog alpinizma u Hrvatskoj
- svibanj 1985. Svečana sjednica Predsjedništva PSH
- svibanj 1985. Prigodna izložba planinarskog muzeja u Gradskog muzeju u Samoboru
- 19. svibnja 1985. Jubilarni pohod »Tragom prvog izleta HPD« Samobor — Rude — Veliki dol — Oštac — Plješivica

Iz tehničkih i financijskih razloga nisu se za sve akcije mogli predvidjeti točni termini i mjesto održavanja. Međutim, Organizacijski odbor proslave redovito će izdavati »Vijesti« u kojima će obavještavati o svim detaljima pojedinih akcija, a to će činiti i »Naše planine«.